

# RIKSDAGENS PROTOKOLL



1951

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 34

1—5 december.

## Debatter m. m.

### Tisdagen den 4 december.

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Eriksson, Einar, ang. skyldigheten att anordna skyddsrum i bostadshus .....	5
av herr Petrén ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd .....	8
av herr Ohlsson, Ebbe, ang. klassificeringen av s. k. epatraktorer .....	14
av herr Lundqvist om åtgärder mot trafikolyckorna .....	14

### Onsdagen den 5 december.

Snabbare publicering av riksdagens protokoll .....	38
Kostnaderna för fältsjukhuset i Korea .....	43
Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags rätt till malmbrytning .....	45
Understöd åt författarinnan Amelie Posse .....	47
Arbetsvärdering vid lönegradsplacering av statsanställda m. m. ....	49
Återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m. ....	52
Utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m. ....	73
Lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus .....	77
Uppförande av en byggnad för sedelförstörelsekontoret .....	82
Förslag till livsmedelsstadga m. m. ....	84
Förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark .....	94
Stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m. ....	98

## Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 5 december.	Sid.
Sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll .....	38
Statsutskottets utlåtande nr 196, ang. kostnaderna för fältsjukhuset i Korea .....	43
— nr 197, ang. en fond för forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar .....	45
— nr 198, ang. Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags rätt till malmbrytning .....	45
— nr 199, ang. förbättrade löneförmåner för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetsföra .....	47
— nr 200, ang. pension åt författarinnan fru Amelie Posse, samt förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Haggquist .....	47
— nr 201, ang. utredning rörande arbetsvärdering vid lönegradsplacering av statsanställda m. m. ....	49
— nr 202, ang. återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m. ....	52
— nr 203, ang. förläggningen av arméns jägarskola .....	73
— nr 204, ang. materielbeställningar för försvaret .....	73
— nr 205, ang. utredning rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m. ....	73
— nr 206, ang. anslag å tilläggsstat I till avskrivning av nya kapitalinvesteringar .....	76
— nr 207, ang. ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. ....	77
Bankoutskottets utlåtande nr 37, ang. avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän .....	82
— nr 38, ang. uppförande av en byggnad för sedelförstörelsekontoret .....	82
Andra lagutskottets utlåtande nr 34, ang. förslag till livsmedelsstadga m. m. ....	84
Jordbruksutskottets utlåtande nr 48, ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark .....	94
— nr 49, ang. grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag .....	97
— nr 50, ang. stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m. ....	98

## Lördagen den 1 december.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 nästlidne november.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Aberopande bilagda läkarintyg nödgas jag härmed vördsamt anhålla om förlängd ledighet från riksdagsarbetet till höstriksdagens slut.

Stockholm den 28 november 1951.

*Georg Branting.*

Att riksdagsmannen advokat *Georg Branting* på grund av konvalescens efter sjukdom, hjärtinfarkt, är oförmögen till tjänstgöring fr. o. m. den 1 december 1951 t. o. m. den 9 januari 1952 var-der härmed på heder och samvete in-tygat.

Stockholm den 28 november 1951.

*Erik Sköld.*

Leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Göran*son för tiden från och med den 3 till och med den 15 innevarande månad för utrikes resa.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörlig kredit åt Svenska spannmålsaktiebolaget; samt

nr 359, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens stöd åt växt- och frukträdsvärdlingen m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 362, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett organ med parlamentarisk anknytning för kontinuerliga överläggningar i försvarsfrågorna;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss vattenfallsstyrelsen tillhörig fastighet;

nr 365, i anledning av väckta motioner om en allsidig utredning rörande de statliga företagsformerna; och

nr 366, i anledning av väckta motioner om ändrad lönetursberäkning för viss personal, som i samband med förstatligande av enskilda järnvägar övergått eller övergår i statens järnvägars tjänst.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 juni 1951 (nr 388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lagd på bordet.

Anmälades och bordlades

sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckning av kost-

naderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea;

nr 197, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara —Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter m. m.;

nr 199, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om förbättrade löneförmåner i vissa fall för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetslösa;

nr 200, i anledning av motionsvis gjorda framställningar avseende dels pension åt författarinnan fru Amelie Posse, dels förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Häggquist;

nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönesystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering m. m.;

nr 202, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ändrad förläggning av arméns jägarskola jämte i ämnet väckt motion;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa materielbeställningar för försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 205, i anledning av väckta motioner om utredning rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret

1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän jämte i ämnet väckt motion; och

nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående uppförande vid Tumba bruk av en byggnad för sedelförstöringskontoret;

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, med anledning av väckta motioner om effektivisering av arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark;

nr 49, med anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag; och

nr 50, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.07 eftermiddagen.

In fidem  
G. H. Berggren.

## Tisdagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Herr *von Heland* anmälde, att han under gårdagen åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 367, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

### Ang. skyldigheten att anordna skyddsrum i bostadshus.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet Hedlund hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Einar Erikssons interpellation angående skyldigheten att anordna skyddsrum i bostadshus. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga A fogat vid detta protokoll. Ordet lämnades nu till herr statsrådet *Hedlund*, som gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra ett tack för det synnerligen utförliga svaret på min interpellation.

Den mycket utförliga redogörelsen för riksdagens behandling av skyddsrumsfrågan kan synas ge vid handen, att en interpellation i hithörande spörsmål borde ha varit överflödig. Det är emellertid icke obekantskapen med vad riksdagen behandlat och beslutat, som ut-

gör förklaringen till interpellationen, utan den har tillkommit av motiv, som jag här skall redogöra för.

Ett av motiven för interpellationen är den starka opinionsyttringen inom de bostadsbyggande kretsarna i landet mot vårt skyddsrumbyggande. Denna opinionsyttring har på senare tid tagit sig olika uttryck, nu senast i kongressuttalanden vid HSB:s och Hyresgästernas riksförbunds kongresser. I facktidsskrifter representerande det allmännyttiga bostadsbyggandet ha liknande opinionsyttringar kommit till uttryck, och det enskilda bostadsbyggandet har genom sina sammanslutningar starkt ifrågasatt skyddsrumbyggandet i bostadshus. Inom byggkretsarna, från arkitekter och konstruktörer ned till verkmästare och jobbare på byggnadsplatsen, möter man samma kritiska inställning. Det är då ganska naturligt att fastighetsförvaltarna och även hyresgästerna smittas av samma betänksamhet, allra helst som det är dessa som skola finansiera kostnaderna.

Denna kritiska inställning har säkerligen legat latent under lång tid, men hastigt blommat ut i takt med de våldsamt stegrade byggnadskostnaderna under innevarande år. Detta torde vara den fulla förklaringen till att man tidigare inte kunnat iakttaga samma starka opinionsyttring som den som nu vuxit fram. Och jag kan inte tänka mig att herr statsrådet skulle vilja ge ens en antydning om att de som nu svara för opinionsyttringarna inte vore tillräckligt sakkunniga i frågan och därmed inte tillmäta dem något värde. Men jag är fullt införstådd med att herr statsrådet i det här läget inte ansett sig kunna handla på annat sätt än att hänvisa till vad riksdagen beslutat. Och på grund härav tvingas väl de, som anse att våra skyddsrumsbestämmelser borde bli föremål för ny prövning att gå en annan och ur konstitutionell synpunkt mera försvarbar väg än interpellationens.

### Ang. skyldigheten att anordna skyddsrum i bostadshus.

Ett annat motiv för interpellationen är den pressdebatt om skyddsrumbygget, som en studiedelegation vid sin hemkomst framkallade. Denna studiedelegation, som var sammansatt av sakkunniga bostadsbyggare, kunde i tidsningsintervjuer meddela den rätt chockerande uppgiften, att man i länder med krigserfarenhet inte vid återuppbyggnad försåg bostadshusen med skyddsrum. I interpellationssvaret bekräftas att den iakttagelsen varit riktig. Anledningen skulle enligt interpellationssvaret emellertid vara den, att man i ifrågavarande länder ingalunda förnekar värdet av att anordna skyddsrum i bostadshus men av olika anledningar likväl avstår, och i ett visst fall, Västtyskland, tvingas av ockupationsbestämmelser att avstå från skyddsrumbyggnad.

Hur därmed förhåller sig vet jag självfallet ingenting om. Jag har emellertid en skrivelse i min hand från en ansvarig byggnadsmyndighet i Hamburg, vari framhålls bl. a. att det är av ekonomiska skäl, som man avstår från skyddsrumbyggnad i bostadshus. Därur vill jag helst utläsa, att man inte anser kostnaderna motsvara det skydd, som man därmed kan bjuda människorna, och samma frågeställning måste väl också uppkomma hos oss, när anordnandet av skyddsrum i bostadshus blivit en kostnadspost av aktionsvärd storlek. Det kan ju knappast förhålla sig så, att man värderar människoliv olika i länder med krigserfarenhet och i länder, som besparats den erfarenheten.

»Bärande skäl», säger herr statsrådet i interpellationssvaret, »för en omprövning av skyddsrumfrågan ha icke kommit fram i den av interpellanten omnämnda pressdiskussionen». Ja, om det vore så väl! Men jag har fått ett helt annat intryck. Visserligen har pressdebatten avstannat efter den presskonferens, som anordnats av civilförsvarsstyrelsen. Men andra, lika starka och lika omfattande opinionsyttringar som pressdebatten ha vuxit fram under senare tid. Jag har redan nämnt några. Och jag tror det vore betänkligt, om civilförsvarsstyrelsen, som förmodligen står

bakom den citerade satsen, slog sig till ro i den känslan, att allt vore sagt i den här frågan, och med kalla handen avvisar vad de som rita, konstruera, bygga, förvalta och bebo bostadshusen här i landet ha att anföra.

Om jag, som jag tidigare nämnde, inte borde ha rätt att vänta mig något annat svar på min första fråga än det herr statsrådet lämnat, hade jag nog väntat att få ett positivt svar på min andra fråga.

Det är riktigt, som herr statsrådet framhåller, att fastighetsägarna redan vid dispensgivningen hade fullt klart för sig att, i händelse av ett skärpt utrikespolitiskt läge, skyddsrummen skulle iordningställas och därför självfallet redan på ett tidigt stadium borde ha ordnat finansieringen. Här för emellertid herr statsrådet ett resonemang, som illa överensstämmer med de faktiska förhållanden, som råda på fastighetsbelåningsområdet. Till övervägande del statsbelånas bostadsfastigheterna, varvid de bokförda byggnadskostnaderna läggas till grund för fastställande av slutliga lånebeslut. Det är möjligt att bostadsstyrelsen kunnat godkänna en oreglerad kostnad för iordningställandet av skyddsrum. Men som regel torde bostadsbyggarna ha baserat sina lånesökningar på bokförda självkostnader. Och om någon under åren 1945—1948 bokat kommande kostnader för skyddsrum, torde det reserverade beloppet te sig tämligen obetydligt när dagens kostnader räknas fram.

För att åskådliggöra vad det kan vara för kostnader det verkligen rör sig om, skall jag anföra ett exempel hämtat från ett större allmännyttigt bostadsområde. För att iordningställa skyddsrummen inom detta område fordras ett nytt kapital på 150 000 kronor. Skulle, som framhålls i interpellationssvaret, lån ställas till bostadsföretagets förfogande med 20-årig amorteringstid och till  $3\frac{1}{2}$  % ränta, skulle detta öka de årliga kapitalkostnaderna för företaget med ca 11 000 kronor, motsvarande en hyreshöjning med ca  $1\frac{1}{2}$  procent.

Detta exempel ger en klar anvisning

**Ang. skyldigheten att anordna skyddsrum i bostadshus.**

om att förmågan hos förvaltarna av bostadshus att fullgöra de av civilförsvarsmyndigheterna anbefallda åtgärderna att iordningställa skyddsrummen står och faller med frågan om finansieringsmöjligheterna och — lika viktigt — med den hyresreglerande myndighetens benägenhet att medge den hyreshöjning, som betingas av höjda utgifter för fastigheten.

Till det sista må dock fogas, att det måste vara verkligt starka skäl, som diktera ett beslut med dessa konsekvenser i ett läge, då hela bostadsbyggandet kämpar hårdare än någonsin för att hålla tillbaka stegringarna av hyresnivån.

Herr statsrådet kan självfallet ställa mig den frågan, huruvida de olägenheter jag här talat om nämnvärt skulle lätta, om en ytterligare dispens skulle kunna medges. Ja, säkerligen skulle så ske. Då kunde finansieringsfrågan hinna prövas; blivande kostnader inräknas bland de kostnadsposter, som ligga till grund för hyresrådets prövning av hyresjusteringen i 40-talshusen. Och en dämpning av den forcering, som nu gör sig gällande, skulle otvivelaktigt pressa tillbaka prisnivån på den materiel, som gäller skyddsrumskompletteringen. Den tillrusning, som skett på dessa materielområden, har kraftigt pressat priserna i höjden. Man har faktiskt rätt att undra i sammanhanget: Vilken eller vilka kamma in vinsterna på den materiel, som centralt anskaffats genom statens försorg och nu distribueras till skyhöga priser genom några materielgrossister.

Slutligen ber jag att få anföra några kompletterande synpunkter. Om statsmakterna inte funnit den opinionsyttring, som vuxit fram under senare tid, tillräckligt stark och vederhäftig för en saklig omprövning av vad riksdagen beslutat i föreliggande fråga, då ankommer det också på myndigheterna att med de medel, som stå dem till buds, vederlägga och övertyga oppositionen. Är man helt på det klara med att våra dispositioner av medel till civilförsvarsändamål på bästa sätt komma till användning i skyddsrum i bostadshus, då ankommer det också på samma myn-

digheter att övertyga de människor, som genom hyreshöjning få svara för dessa medels förräntning och amortering, att åtgärderna äro helt motiverade. Att fortsätta skyddsrummbygget utan att samtidigt bryta den skepsis, som råder inom de bostadsbyggande kretsarna, bidrar till att göra skyddsrummen impopulära hos dem, för vilka skyddsrummen skulle utgöra ett skydd, i den händelse kriget skulle överraska vårt land. Redan nu hör man alltför ofta bland hyresgäster ett föraktfullt tal om »rättfällor». Jag förmodar, att det är den av mig tidigare nämnda skepsisen hos de byggande kretsarna som nu har spritt sig till hyresgästerna och medfört, att dessa icke anse att skyddsrum ge det skydd man från ansvarigt håll velat bereda.

Jag är icke i stånd att bedöma, huruvida övertygande sakskaäl ha kunnat redovisas för de åtgärder som vidtagits. Jag hoppas emellertid, att interpellationen och svaret ändock ha något bidragit till att konkretisera skyddsrumdebatten och att därur skall springa fram en positiv vilja, som slutligen skall leda till sammanjämkningar på de vitalaste stridspunkterna.

Herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Jag har ingalunda den uppfattningen, att interpellationen var onödig. Tvärtom, den har gett mig ett tillfälle att försöka klargöra för allmänheten, hur nödvändiga dessa skyddsrum i själva verket äro. Emellertid anser jag, att det inte skulle vara förenligt med det ansvar myndigheterna måste ha, att man låter det anstå med skyddsrumskompletteringen, intill dess man har lyckats övertyga opinionen. Äro myndigheterna på det klara med skyddsrummens nödvändighet, är det deras skyldighet att göra allt vad som kan göras för att få fram dem. Sedan får man parallellt därmed försöka att klargöra saken för allmänheten.

Interpellanten rörde vid förhållandena i Tyskland och sade, att frågeställningen om man skall ha skyddsrum eller in-

**Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.**

te och avvägningsproblemet över huvud taget väl måste vara samma i Tyskland och i Sverige. Självfallet, men resultatet av avvägningen kan naturligtvis bli ett helt annat i ett land där man har en krigsmakt än i ett land där man saknar en sådan, och helt annat i ett land med Sveriges ekonomiska resurser än i ett land med Västtysklands.

Så sent som på hösten år 1950 tog riksdagen ställning till frågan om nödvändigheten att komplettera skyddsrummen med dörrar osv. Att nu ändra på det då fattade beslutet i avvaktan på den prövning som sker inom socialdepartementet av frågan om finansieringen skulle jag inte alls anse vara tillrådligt.

Herr PETRÉN: Herr talman! Jag är glad över att här ha fått höra statsrådet och chefen för inrikesdepartementet betona önskvärdheten av att få skyddsrum i bostadsfastigheter. Jag hoppas att inrikesministern har samma positiva vilja när det gäller skyddsrum inom andra områden — jag tänker nu på industriens skyddsrum. Det har för riksdagen lagts fram en proposition, nr 220, enligt vilken inrättande av skyddsrum inom industrien delvis kommer att beläggas med en särskild avgift, en investeringsavgift, som är tioprocentig. Jag vore tacksam, om inrikesministern ville belysa, varför man ser så olika på dessa båda områden.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

**Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.**

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet Sträng hade meddelat att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Petréns interpellation angående handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga B fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet *Sträng*

erhöll nu ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Herr PETRÉN: Herr talman! Jag vill först tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det svar jag nu har fått på min interpellation rörande industriens byggnadsärenden, en interpellation som jag framställde höstrikedagens första dag.

Av svaret framgår med en skrämmande tydlighet vilken brist på balans vi ha i samhällsekonomin, brist på balans mellan investeringar och sparande, mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Antalet oavgjorda byggnadstillståndsärenden för industrien har vuxit månad för månad i snabb takt. De ärenden, som nu ligga för behandling hos arbetsmarknadsstyrelsen uppgå till omkring 1 700 stycken. Detta är ändå bara de ärenden, där kostnaderna överstiga 20 000 kronor — de andra ligga ju ute i landet.

Herr statsrådet förklarar i sitt svar, att anhopningen till stor del beror på att man genom bordläggning vill ha ärendena under noggrannare prövning. Är det verkligen så att man håller på att pröva dessa 1 700 ärenden? Nej, jag tror nog att de till stor del bara ligga där. Dessa 1 700 ärenden representera ansökningar för, skulle jag förmoda, i runt tal 600 miljoner kronor i kostnader enligt dagsvärdet. Detta medan samtidigt hela kvoten för året är omkring 150 miljoner kronor, och denna har redan disponerats. Det ligger alltså ärenden för 600 miljoner kronor oavgjorda. Är det verkligen någon som tror på att man kan underkasta alla dessa ärenden en fortlöpande grundlig och saklig, objektiv prövning. Det synes mig orimligt att tänka sig.

Herr talman! Detta är ingen kritik mot dem som ha att handlägga dessa ärenden. De äro inte mer än människor. Men man blir rädd, när herr statsrådet säger, att det inte går att anpassa personalstyrkan efter belastningen: det kan inte tas hänsyn till toppbelastningen. Jag skulle då vilja fråga: Var finns toppbelastningen? Låt mig nämna siffrorna,



## Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.

så långt tillbaka som de äro redovisade. Den 1 oktober 1948 var siffran 1 050, därefter 1 094 och 914. Sedan stiger siffran i jämn följd: 1 187, 1 383, 1 598 och nu senast den 1 oktober 1 669. Var är den där toppbelastningen? Jag kan inte se att det finns någon sådan, utan det är en jämn, kraftig stegring. Det är alltså inte här fråga om att ta hänsyn till toppbelastningen, utan det gäller att låta personalstyrkan följa med, så att den står i proportion till antalet ärenden man har att handlägga — om man nu sätter sakligheten främst.

Förhållandet är nog det, att byggnadsregleringen har spruckit Orsaken är inte, såsom herr statsrådet anger, en brist i byggnadsindustriens kapacitet. Felet ligger mycket djupare. Man har inte klarat de samhällsekonomiska frågorna. Samhällsekonomin är ur balans, och den kommer att så vara, ända tills regeringen sätter in ett ordentligt program och vidtar de åtgärder som behövas för att stoppa inflationen, tar hänsyn till oppositionens synpunkter. Nu tillämpas enligt min mening en låtgåpolitik, som framstår som upprörande, inte minst inom detta område.

Alla industrier måste ju arbeta med långsiktiga planer. Byggnadstillstånden beviljas nu bara år från år, men för många industrier äro leveranstiderna i fråga om utrustningar sådana att man får börja lägga ut beställningarna både tre och fyra år, innan man har användning för den byggnad, där den maskinella utrustningen skall inrymmas. Det är också mycket vanligt, att kostnaden för byggnaden utgör endast en mindre del av hela kostnaden. Hur menar nu herr statsrådet att industrierna skola göra i sådana fall? Skulle man, om man behövt en byggnad år 1951, ha sökt byggnadstillstånd år 1947 för denna byggnad, som man vill ha färdig år 1951? Skall man nästa år söka byggnadstillstånd för vad man vill ha år 1956? Eller vad är avsikten? Tydligt tar man genomgående bara ställning år från år. Jag kan inte se, hur allt detta skall kunna rimma, och det vore värdefullt om herr statsrådet kunde ge någon

anvisning till industrien hur man skall förfara i sådana fall.

Nu har man börjat komma in i ett läge, då industrien snart inte kan planera alls — i varje fall gäller det stora områden — och detta kommer att snedvrida och hämma produktionen.

När herr statsrådet talar om olika angelägenhetsgrader är det en synpunkt som jag saknar. Det är — som jag nyss nämnde — inte alls ovanligt inom industrien, att byggnaden representerar endast en mindre del av den totala investeringskostnaden. För närvarande ligger det *stora arbetskraftsbesparande* maskinella utrustningar oanvända ute i landet, därför att det inte finns byggnader att sätta in dem i. Och vad äro nu dessa oanvända maskiner om inte en ackumulerad arbetskraft, som inte kan tas i bruk? Enligt uppgifter jag har fått finns det många sådana fall, och i enskilda fall rör det sig om värden för många miljoner kronor.

Hur ser då detta ut i praktiken? Vi tänka oss en anläggning, där man har skaffat maskinutrustningar för låt oss säga fem miljoner kronor. Det representerar en arbetsinsats av ungefär 500 årsarbetare. Denna ackumulerade arbetskraft får inte komma till användning, därför att det återstår att fullborda en mindre del av anläggningen, nämligen byggnaden. *Nog borde det ändå gälla, att man skall eftersträva att först avsluta det man har börjat med, innan man sätter i gång något nytt.* Det är samma sak som om man i fråga om bostadsfastigheter skulle göra så att man börjar med byggena och gör dem praktiskt taget färdiga, men när man har bara fönster och dörrar kvar, slutar man att arbeta med byggena och låter dem stå ofullbordade, därför att man vill använda snickarna för att formsätta vid nya byggen. Detta är kan man säga motsvarande vad som sker i dag med inte så få av industriens anläggningar.

Talet om att all arbetskraft i landet är utnyttjad är felaktigt, ty vi börja successivt få mer och mer ackumulerad arbetskraft i form av anläggningar som icke få fullbordas. Hur många tusen och tiotusentals människors ackumulerade

**Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.**

arbetsinsats som här ligger outnyttjad vet inte jag, men det vore en arbetsupp- gift att försöka lösgöra den.

Jag är fullt medveten om att det inte går att nämnvärt öka industriens andel. Vi ha behov att tillgodose inom alla områden, inte minst inom den allmänna sektorn. Det är naturligtvis den totala volymen som bör drivas upp. Detta går emellertid inte, förrän vi få i gång sparrandet i landet, och det kommer inte i gång, förrän vi få jämvikt i vår ekonomi. Vi måste tänka på att sätta in kraftmedel — åtstramning av penningmarknaden och mycket annat.

Herr talman! Det jag har sagt är ju bara ett litet smakprov på hur illa det är ställt. Men det är ett prov inom ett mycket viktigt område, ett område som har ofantligt mycket att betyda för vår produktion och vår levnadsstandard. Byggnadsregleringen har klappat ihop inom alla områden. Den har blivit regeringen övermäktig. Jag vill inte särskilt klandra herr statsrådet, som är ny i ämbetet, för detta, och kanske inte heller hans föregångare. Det är väl regeringens allmänna politik som ligger bakom. Hade jag tänkt mig närmare för, hade jag kanske riktat denna interpellation till finansministern, eftersom det är på den ekonomiska politikens fält som vi ha att söka den djupaste orsaken till att ett läge som detta kan uppstå.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka herr statsrådet för detta interpellationssvar. Det har enligt min mening mycket klart visat hur det är ställt i dag i fråga om industribyggena. Tyvärr är bilden rätt skrämmande. Jag förstår över huvud taget inte hur man tänker sig att klara upp detta.

Herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Herr Petrén's anförande var väl snarare upptakten till en ekonomisk debatt med kanske litet vidare aspekter än den rent sakliga redogörelse som han ville ha av mig om industriens balans i byggnadsberedningen. Men herr Petrén tog denna balans som ett uttryck för att regeringens ekonomiska politik har

misslyckats. Därför ha vi industrier, som ligga med maskiner vilka sakna tak över huvudet — outnyttjad arbetskraft, såsom herr Petrén uttryckte det.

Vi ha ju bevittnat detta många gånger tidigare. På 1930-talet hade vi outnyttjad arbetskraft, därför att maskinerna stodo stilla, även när det fanns tak över huvudet för dem. Nu konstaterar herr Petrén, att vi ha outnyttjad arbetskraft, därför att vi inte ha hus för att härbärgera maskinerna. I ett rent teoretiskt resonemang kan man naturligtvis säga, att det är så. Men herr Petrén är alldeles för onyanserad i sina slutomdömen, när han talar om att regleringen har »klappat ihop» och att oförmågan att tillfredsställa industriens alla byggnadsönskemål är ett uttryck för att samhälls- ekonomien är ur balans.

Det vore rätt intressant att veta, hur det balansläge skulle se ut, i vilket man skulle kunna tillfredsställa industriens alla önskemål om byggnationer i den konjunktur som industrien har i dag. Jag tror det vore ett absolut omöjligt läge. Det är tänkbart endast i en teoretisk diskussion, inte i verkligheten.

Jag kan hålla med herr Petrén så långt, när han kritiserar regeringen för bristande balans i det ekonomiska livet, att den väsentligaste orsaken naturligtvis ligger däri att vi inte ha kommit till rätta med den överkonjunktur som gäller för industrien i dag. Det är den faktiska slutsatsen av herr Petrén's egen bevisföring, även om slutsatsen kanske är litet överraskande för herr Petrén själv. Vi ha ju i dag en investering som både absolut och relativt är större än vad den var på 1930-talet och före kriget, och den investering som vi kosta på oss i dag för industrien och som är den största i vår historia uppfyller ändå inte på långa vägar de önskemål som industrien har i dag. Man kommer således med det resonemanget logiskt fram till att industrien i dag arbetar under en överkonjunktur som vi aldrig någonsin tidigare haft. Herr Petrén tycks leva i den föreställningen att man skulle kunna hinna med på alla andra områden och hålla takt med denna vinstkonjunktur

## Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.

inom industrien. Därtill finnas inte praktiska möjligheter, det är alldeles uppenbart.

Herr Petrén gjorde en både djärv och överraskande jämförelse med bostadsbyggandet. Han sade, att inom industrien köpas maskiner för stora värden som ligga outnyttjade och kanske till och med spolieras, men när man kommer till slutfasen i det hela, vägras tillstånd att bygga fabriker för maskinerna. Det är, sade herr Petrén, ungefär som om man startar ett bostadsbygge och gör det nästan färdigt men sedan inte låter snickarna gå dit och göra avslutningen utan placerar dem på någonting annat i stället. Det är en oriktig jämförelse, det måste jag säga. Man startar över huvud taget inte ett bostadsbygge med mindre det får rum inom en av samhället godkänd investeringsram. Man startar det inte med mindre byggnadstillstånd är utfärdat, men det finns ingenting som hindrar industrien att köpa maskiner. För det behöver man inget tillstånd, och man åberopar många gånger maskininköp — det låter illa när jag säger det — som påtryckning för byggnadstillstånd. Jag sitter nu som byggnadsminister, och det kommer ofta industriledare upp till mig och säga: »Statsrådet kan väl i alla fall inte neka mig byggnadstillstånd, när jag har maskiner för 4, 5 miljoner kronor, som stå här utan tak över huvudet.» Jag brukar fråga: »Vem har rekommenderat Er att lägga Er till med alla dessa maskiner på så lösa boliner, när Ni vet hur ansträngt det är med byggnadstillstånden?» Det får jag i allmänhet inte något svar på. Man får ibland den uppfattningen att många av industriledarna föreställa sig, att kunna de prestera de där nio tiondelarna färdiga, genom att maskinerna ligga på platsen, då ha de ställt myndigheterna inför ett fait accompli som skulle göra det lättare att tvinga fram den sista tiondelen eller det egentliga byggnadstillståndet. Skulle den metoden introduceras här i landet, då kan jag hålla med herr Petrén om att byggnadsregleringen klappar ihop effektivt och fullständigt. Därför får man inte göra så-

dana jämförelser som herr Petrén tillät sig i sitt sista anförande.

Jag vet inte om vi skola ta upp en ekonomisk debatt i denna fråga eller nöja oss med en redogörelse för industriens önskemål i fråga om byggnadsinvesteringar och ge ett svar på herr Petréns frågor. En påtaglig sak i den interpellation herr Petrén har framställt är väl att det många gånger kan vara olustigt för en industririidkare att veta med sig att han har en ansökan om byggnadstillstånd liggande hos myndigheterna men får vänta och vänta utan att få något svar. Just ovissheten är ju många gånger mer besvärande än ett klart avslag. Jag har därför haft ett resonemang med arbetsmarknadsstyrelsen under den sista månaden och har bett den att inte ligga på ärendena utan i stället meddela avslag till industrien. Kan man inte släppa fram byggnadstillståndet inom året med den begränsade industrikvot vi ha till vårt förfogande, tror jag att industrien för sin planering är mera betjänt av att få ett klart besked: här blir inget byggnadstillstånd, det ha vi inte råd med. När industriledarna komma upp för att understryka sina behov — och dessa äro ju i regel i och för sig välmotiverade och starka — och tala om sina bekymmer, brukar jag fråga: »Vill Ni ha ett direkt avslag — eftersom jag inte ser någon möjlighet att ställa i utsikt ett byggnadstillstånd under 1952 — eller vill Ni att vi bordlägga ärendet, så att det antingen kan tas upp, om mot all förmodan en möjlighet skulle visa sig, eller också får vila till 1953—1954?» Jag måste säga att i de flesta fall värjer man sig mot det omedelbara avslaget, och då stå vi där vi stå. Är det så att herr Petrén enständigt yrkar på att vi konsekvent skola meddela avslag så fort det blir en bordläggning som går över det innevarande bevillningsåret, så kunna vi gå herr Petrén till mötes. Huruvida industriledarna äro nöjda därmed eller inte, vet jag ej om herr Petrén är beredd att upplysa mig om, men jag skall självfallet ta stor hänsyn till vad herr Petrén säger, då jag ju inte har någon anledning betrakta

**Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.**

herr Petrén annat än som — förutom riksdagsman — företrädare och representant för industriföretagen.

Herr **PETRÉN**: Herr talman! Jag blev något förvånad när herr statsrådet sade att vad som egentligen händer i denna situation är att några industriledare kunde känna olust över att ärendena vila. Det är inte mot den bakgrunden, herr statsråd, jag har tagit upp denna fråga, utan det har skett mot bakgrunden av det läge som vi befinna oss i och är skadligt för näringslivet, produktionen och därmed landet i dess helhet.

Herr statsrådet sade att man inte startar ett bostadsbygge utan att veta att man kan få det färdigt. Ja man skulle vilja tro att det var så när det gäller bostäder, men de flesta veta nog hur byggnadstiden nu drar ut mer och mer i fråga om bostäderna. Det blir både tre, fyra, fem och sex månaders förse- ning, därför att vi inte ha jämvikt på arbetskraftsområdet. Nu är det inte min avsikt att här tala om bostäderna. Jag har inte tagit upp den frågan. Jag vill inte heller tala om 1930-talets politik. Jag vet inte vad den har med dagens fråga att göra. Jag trodde att vi voro överens om att målsättningen är full sysselsättning och ett fast penningvärde.

Herr statsrådet säger att det är fel av industrien att börja köpa maskiner när den inte har byggnader tryggade för dem. Herr statsrådet vet säkerligen lika väl som jag att på maskiner förekomma leveranstider på både tre och fyra år. Se på den elektriska utrustningen — generatorer, transformatorutrustningar och tunga maskiner.

Jag vill inte alls att företagarna skola starta någonting på vinst och förlust. Det är inte bara med negativism jag tar upp denna fråga; jag tar upp den med positiv syftning. Jag har bett herr statsrådet att ge någon anvisning om hur industrier som ha tre- till fyraårig anläggningstid skola förfara. Det finns inte någon anvisning om det.

Herr talman! Jag har sökt visa här hur läget är. Det ligger 1700 stycken oavgjorda ärenden på arbetsmarknadsstyrelsens bord. Jag har frågat hur länge de få ligga där bordlagda, och jag har inte fått något besked i herr statsrådets interpellationssvar. Det var för svårt att utreda. Men man kan nog gissa att det blir länge. De representera i runt tal 600 miljoner kronor i byggnadskostnader. Årets kvot på 150 miljoner är redan tagen i anspråk. Man kan nog dra en del slutsatser av detta, och man får tänka sig att lägga om behandlingen av denna fråga. Man får försöka angripa frågorna med större grundlighet. Det är möjligt att personalen är för liten. Man har tydligen år efter år gått och trott att man just då hade en topp, men det har ju inte varit så. Det finns ingen topp på denna kurva.

Jag har från början sagt ifrån att jag är medveten om att som läget är i dag kan man inte nämnvärt öka kvoten, utan här gäller ju att få ett tillstånd i landet där det råder jämvikt mellan tillgång och efterfrågan. Jag har inte kunnat underlåta att komma in på den ekonomiska politiken, ty den har samband med frågan, och det är riktigare att uttrycka det så än att säga att läget beror på att byggnadsindustrien inte har kapacitet. Det är inte det primära.

Herr statsrådet **STRÅNG**: Jag skulle inte ha besvärat kammaren mer om jag inte fått det intrycket att herr Petrén missuppfattade mig när jag försökte korrigera hans jämförelser mellan bostadsbyggande och maskinköp. Jag försökte nämligen göra klart att man inte startar ett bostadsbygge med mindre man har fått byggnadstillstånd, men man startar ett maskininköp alldeles bortsett från om man har chansen att få byggnadstillstånd för fabriken eller inte. Så länge den avgörande skillnaden föreligger är det inte lämpligt att göra den här jämförelsen i denna diskussion.

Vidare fann jag kanske en liten tendens till anklagelse i herr Petréns sista

## Ang. handläggningen av ärenden rörande byggnadstillstånd.

anförande. Han sade att jag inte har gett någon anvisning hur industrien skall agera; den borde kunna få ett besked av statsmakten, när den gör en maskinbeställning som om fyra år tar sig uttryck i en maskinleverans, om det då finns möjlighet till byggnation eller inte. Det tillhör väl oss skröpliga människor att inte våga ställa ut några växlar för fyra år framåt i tiden. Det har inte hänt mig en enda gång att en industriledare kommit upp och frågat om han skall köpa maskiner eller inte. Det tala de om när maskinerna finnas på platsen, i samband med ansökan om byggnadstillstånd. Skulle den situationen inträda att det blir vanligt att ta herr Petrén:s anvisningar ad notam och företagen komma upp till regeringen och höra sig för om de böra köpa maskiner eller inte, så blir det kanske inte i första hand jag som skall ge dem dessa rekommendationer. Det uppstår då en ny situation som jag inte är beredd att ge några besked om för närvarande.

Vidare måste jag nog säga att det inte är personalen å arbetsmarknadsstyrelsen, som är för liten, utan det är det reala utrymmet för byggandet som är för litet med hänsyn till de önskemål som dagens vinstkonjunktur ger industrien. Men jag ställer detta förslag till herr Petrén såsom talesman för de svenska industrimännen: Är man bestämt av den uppfattningen att man från arbetsmarknadsstyrelsen vill ha ett klart och bestämt avslag hellre än en bordläggning, då skall jag åta mig att direktivmässigt ge arbetsmarknadsstyrelsen besked om detta. Det medför visserligen en extra omgång, därför att industrien snart kommer tillbaka igen och man får titta på samma ärende en gång till. Men vi få väl ta på oss detta, om det ur företagens planeringssynpunkter och av andra skäl är en vinst att få ett besked, även om det är ett negativt sådant.

Botten i det hela är ju, som herr Petrén inledningsvis sade, att vi ha en överkonjunktur som föranleder bristande balans i samhällsekonomin. Herr Petrén kommer, gissar jag, att få åtminstone några tillfällen att hjälpa oss

med att dämpa denna överkonjunktur, om vi — vilket man väl i varje fall har anledning att räkna med — vid nästa års riksdag här i kamrarna skola diskutera en kriskonjunkturbeskattning på den industrivinst som är den väsentligaste orsaken till att vi inte ha balans. Här får herr Petrén rika möjligheter att hjälpa oss att komma till rätta med förhållandena, vilket också kommer att vara hälsosamt och nyttigt för oss när vi diskutera byggnadsinvesteringar.

Herr PETRÉN: Herr statsrådet vet nog mycket väl att jag inte står här som utsedd talesman för industrien, även om jag tillhör industrien. Industriens talan skall i första hand föras av de organisationer som man där har. Jag är mycket glad över att höra herr statsrådets positiva inställning till att ta upp denna fråga med industrien — jag skulle då vilja rekommendera att det sker med dennas organisationer, i första hand Industriförbundet — och diskutera igenom den kritiska situationen samt hur man bäst löser den.

Herr statsrådet sade tidigare att man inte skall starta några maskinköp då man inte vet om man kan få byggnader. Eftersom det kanske går en tid på fyra, fem år mellan det första köpet och den tid då byggnaderna skola vara färdiga, så innebär uttalandet otvivelaktigt att man helt enkelt inte skall investera någonting alls inom hela den industri där man har så långa anläggningstider. Det blir direkt konsekvensen av vad herr statsrådet sade. Nu fingo vi dock höra att det skulle finnas möjlighet att gå upp till regeringen och diskutera, om man får uppföra en byggnad om fyra à fem år. Ja, där är i alla fall en anvisning given.

Jag vill dock säga, att industrien ingalunda hemlighåller vad den gör och har för sig. Det går ut en serie enquêtes där industrien klagör sina planer och behov, och de äro alltså ingalunda okända. Men i varje aktuellt läge får man ju söka finna en lösning, och det vore bra om det funnes några anvisningar.

**Ang. klassificeringen av s. k. epatraktorer. — Om åtgärder mot trafikolyckorna.**

Jag kan dock inte komma ifrån, att man allvarligt bör sträva efter ett tillstånd, då inte industriidkarna skola behöva springa upp till regeringen och fråga om de skola våga sig på att i förväg beställa en maskin, för vilken de om fyra år behöva en byggnad. Ett sådant förhållande kan naturligtvis inte få bestå i längden. Vi ha helt enkelt hamnat i en situation, där det inte är möjligt att finna en riktig lösning. Ligger man med oavgjorda ärenden, vilka som jag nämnde gälla byggnadsarbeten till en kostnad av 600 miljoner kronor, och det inte finns något mera att dela ut av byggnadskvoten, har ju det hela kört fast.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

---

**Ang. klassificeringen av s. k. epatraktorer.**

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet Andersson hade förklarat sig ämnna vid detta sammanträde besvara herr Ebbe Ohlssons interpellation angående klassificeringen av s. k. epatraktorer. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga C fogat vid detta protokoll. Ordet lämnades nu till herr statsrådet *Andersson*, som gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr **ESKILSSON**: Interpellanten herr Ebbe Ohlsson har tyvärr blivit förhindrad att närvara i dag, och i hans ställe ber jag till kommunikationsministern få framföra ett tack för det lämnade interpellationssvaret. Jag skall be att få knyta ett par reflexioner till detsamma.

Genom den hovrättsdom, som är omnämnd i interpellationen och som har fastställts av högsta domstolen, har en så kallad epatraktor blivit klassificerad som motorfordon med åtföljande skatte- och försäkringskyldighet. Genom denna dom har stor förvirring uppstått hos ägarna av epatraktorer. De fråga sig, om det inte längre skall gå att på samma

sätt som hittills utnyttja detta billiga hjälpmedel inom jordbruket. Särskilt för småbruket är ju detta en vital fråga.

Nu lovar herr statsrådet en översyn av 1940 års kungörelse, och jag ville uttala den förhoppningen, dels att denna översyn sker med det allra snaraste, så att osäkerhetstillståndet kommer att upphöra, dels också att man vid utredningen lägger huvudvikten vid att fastställa dragbilarnas tekniska egenskaper. På det sättet skulle en person, som iakttagit de uppställda fordringarna, få garanti för att hans dragbil kommer att klassificeras som motorredskap och inte bli hänvisad till den skiftande tolkningen av tänjbara bestämmelser, vilket för närvarande synes vara fallet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

---

**Om åtgärder mot trafikolyckorna.**

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet Andersson hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Lundqvists interpellation om åtgärder mot trafikolyckorna. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga D fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet *Andersson* fick nu ånyo ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Herr **LUNDQVIST**: Jag ber allra först att få uttala mitt tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för interpellationssvaret. Jag blev visserligen litet förvånad, när jag i går såg anslag om att det var den ordinarie kommunikationsministern, som skulle besvara interpellationen. Jag hade nämligen tagit för givet, att jag i interpellationen berörde förhållanden, som det närmast åligger den specielle vägministern att ta befattning med. Nu har ju kommunikationsministern förklarat, att det enligt den arbetsfördelning som är gjord närmast är på honom det

ankommer att klara sådana här frågor. Om det tillåtes mig, må jag kanske ändock i förbigående säga, att om något borde höra samman under en och samma departementschef, så är det väl å ena sidan vägbeståndet, dess kvalitet och underhåll, och å andra sidan själva vägtrafiken och anordningar för dennas tillgodoseende och förlopp inom ramen för vägväsendets aktuella tillstånd.

Detta alltså sagt i förbigående. Att svaret på min interpellation nu lämnats av ordinarie kommunikationsministern minskar givetvis icke min tacksamhet. Snarare betraktar jag det som en större ära, som vederfares mig.

Beträffande svarets innehåll måste jag emellertid beklaga dess helt negativa läggning i allt vad gäller snara praktiska ingripanden i anledning av den skrämmande utveckling, som icke minst de senaste månaderna haft att uppvisa, däribland även flera mycket upprörande dödsolyckor.

I interpellationssvaret uppehåller sig kommunikationsministern till en början mycket ingående vid frågan huruvida verkligen en fortgående försämring i trafiksäkerheten har inträtt. Slutsatsen blir från herr statsrådets sida, att det enligt hans mening »icke kan anses alldeles klart, att trafiksäkerheten relativt sett undergått någon så stark försämring som interpellantens siffermaterial till synes ger vid handen».

Jag vill inte upptaga tiden med att tvista med herr statsrådet på denna punkt. Herr statsrådet har själv förklarat, att beräkningarna lämna vitt skilda resultat, beroende på vilken metod man följer, och herr statsrådet har ju icke själv vågat påstå eller göra gällande, att utvecklingen verkligen varit gynnsammare än vad jag med stöd av mina sifferuppgifter kommit till.

För mig är det väsentliga på denna punkt, att utvecklingen dock obestriddigt lett därhän, att det *absoluta* antalet vägtrafikolyckor liksom antalet dödade och skadade personer ökat och detta så kraftigt, att enligt min mening det allmänna icke kan — på sätt kommunikationsministern tydligen anser — låta

### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

allt tills vidare bara basa vidare utan att på någon punkt vidtaga några som helst åtgärder för att dämna upp den våldsamma olycksfloden på våra vägar.

Jag tycker för övrigt, att det är ganska orimligt att liksom behöva räkna med att olycksfallens antal måste stiga i samma takt som trafikens omfattning. Det föreföll mig som om herr statsrådet har den uppfattningen, och att därför in- tet ingripande bör ske i andra fall, hur stora än de absoluta talen äro. Att t. ex. alltid ha en och samma dödskvot per hundra inregistrerade bilar skall väl ändå inte behöva betraktas som oundgängligt.

Det rör sig ju, herr talman, under alla förhållanden redan nu om oerhörda tal. Redan nu äro vi ju i vårt land uppe i cirka 600 dödsfall och cirka 20 000 skadade personer per år. Enbart vad vi under de senaste månaderna kunnat läsa i pressen om upprörande olycksfall borde väl ha givit oss alla en allvarlig tankeställare. Ändock är det ju så, att vad vi få veta genom pressen blott är en ringa del av förekommande olycksfall. Hur många fall som avlupit lindrigare än de i tidningarna återgivna eller låtit de inblandade komma undan med blotta förskräckelsen, kan man givetvis inte få någon visshet om.

Jag har alltså, herr statsråd, den bestämnda uppfattningen — och ingenting i herr statsrådets interpellationssvar motsäger det befogade i denna uppfattning — att det redan är alltför stora värden i människor och materiel, som här gå och komma att gå förlorade, om inte en radikal ändring till det bättre med det snaraste kommer till stånd. Människoliv kunna givetvis icke värderas i pengar. Men vad materialförluster- na betyda, belyses rätt bra av en uppgift, som lämnades från sakkunnigt håll nyligen, nämligen att cirka tre tusen man, motsvarande tjuu procent av bilverkstädernas hela kapacitet, varje dag äro sysselsatta med att bara reparera krockskadade bilar och motorcyklar. De anmälda skadorna beräknas i år komma att stiga till över 90 000 fall. Kostnaderna för trafikskadorna under 1950 upp-

### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

skattas till 200 miljoner kronor och under innevarande år till 280 miljoner kronor. Det är alltså betydande belopp det här är fråga om.

Trafikolyckorna förorsakas ofta av tekniska brister hos fordon och vägar, men så vitt jag kunnat finna — och i det avseendet delar jag i stort kommunikationsministerns uppfattning — är det i de allra flesta fall den mänskliga faktorn, som är den avgörande orsaken. Okunnighet och kanske ännu mer bristande ansvarskänsla äro förvisso oftast skulden till inträffande olyckor, allvarigare lika väl som lindrigare.

Ingen kan förneka, att vägväsendet för närvarande lämnar mycket övrigt att önska, och att detta icke på långt när motsvarar de krav, som den starkt stegrade motortrafiken aktualiserat. Bristerna, som vidlåda såväl vägens sträckning, bredd och siktförhållanden som underhållet, bidra givetvis i väsentlig grad till de många vägolyckorna. Inte heller frånvaron av lämpliga parkeringsställen vid sidan om vägbanan på våra huvudvägar kan här helt förbigås. Jag understryker här, att vi från högerhåll sedan länge krävt, att alla bilskattemedel skola användas till vägarnas upprustning och underhåll. Det borde väl också till exempel vara om inte självklart så dock ganska naturligt, att de stora stråkvägarna böra befrias från korsningar i samma plan.

Att likaledes fordonen och dessas utrustning ha sin stora andel i skulden till olyckorna lär ingen vilja eller kunna förneka. Jag vill här endast som exempel peka på körriktningsvisarnas nuvarande placering och utformning och önskvärdheten av att få fram en standardmodell, placerad på fordonets bredaste sida.

I en diskussion som denna går det icke heller att gå helt förbi hurusom i fall efter fall det uppmärksammas, huru bristfälliga eller nära nog obefintliga akterbelysningsanordningarna ofta äro både på lastbilarna och på dessas släpvagnar. Vidare har det väl inte kunnat undgå allmän uppmärksamhet, hur fullkomligt värdelös den markering av

överskjutande lastföremål är, som även i den nya vägtrafikförordningen godkännts. Att denna kautschukparagraf om »flagga, lykta eller annan lämplig anordning» är uppenbart otillfredsställande och redan vållat, att åtskilliga människoliv gått till spillo, lär inte kunna förnekas.

Att den mänskliga faktorn emellertid är den dominerande, då det gäller att bedöma olycksorsakerna, är obestridligt, liksom att den rena vårdslösheten hos ett fåtal bilister och motorcyklister här spelar en stor roll. Det är inte bara vi vanliga människor, vi som alltså endast mera tillfälligt som passagerare färdas i bil, som känna oss upprörda över den vårdslöshet, som vissa bilister göra sig skyldiga till. Tidningen Motor, som ju inte gärna kan misstänkas för några antipatier mot motortrafiken och dess utövare, har nära nog i nummer efter nummer på senaste tid haft inne belysande exempel på sådan upprörande nonchalans i uppträdande ute på vägarna. Här endast ett exempel: »På färden Norrköping—Linköping räknade vi till fem felaktiga omkörningar, sex mötande bilar, som inte bländade ner, åtta felparkeringar och två fall, som måste betecknas som ovarsam framfart, tolv brott mot trafikstadgan genom att köra mot enkelriktning, sex bilar med ofullständigt bakljus och en, som helt saknade lyse.» Man förstår, slutar författaren, varför statistiken på trafikolyckor är så hög.

Jag skall inte trötta, herr talman, med flera exempel på ansvarslös framfart på vägarna. Jag tror att ytterligare uppräknings är obehövlig. Alla äro vi väl också överens om att, om trafikskadornas ökning får fortsätta i samma takt som nu utan att radikala motåtgärder sättas in, kunna följderna bli ödesdiga. Man måste också i så fall räkna med att arbetskraft och materiel i ännu större utsträckning undandragas produktionen. Läget på denna punkt är ju dock redan ytterst allvarligt.

Innan jag slutar, vill jag understryka några synpunkter och förslag, som jag tillät mig framföra i interpellationen. Jag



gör det närmast därför att kommunikationsministern i sitt svar inte tagit upp en enda av dessa punkter till särskild granskning och omdömessättning.

Respekten för andras liv och ansvarskänslan över huvud måste stärkas. Även fotgängare och vanliga cyklister böra ha rätt att utan uppenbar livsfara använda sig av allmänna vägar även efter mörkrets inbrott. Utbildningen för körkort bör därför effektivieras med särskild vikt lagd vid trafiksäkerhetens krav. Strängare bestämmelser erfordras om indragning av körkort vid uppenbart ådaga-lagd vårdslöshet, rattfylleri m. m.

Belysningsanordningarna på bilarna böra effektivieras, likaså bestämmelserna härom. Särskild uppmärksamhet bör ägnas lastbilarnas — särskilt långtradar-nas — parkering och lastning.

Slutligen behövs det flygande polis-kontroll. Poliskontroll är ingalunda i och för sig eftersträvsvärd. Skall man slippa ifrån den, är det emellertid nödvändigt, att alla trafikanter lojalt följa lagar och förordningar. Att det i detta avseende för närvarande brister mycket är uppenbart; interpellationssvaret bestyrker detta för övrigt på ett fullt övertygande sätt. Då hjälper det inte med aldrig så mycket föreskrifter och propaganda. Det måste sättas kraft bakom orden i form av en effektiv kontroll. Det är beklagligt att härvid även mycket hyggliga och lojala trafikanter kunna råka ut för det obehag, som ett polisingripande alltid innebär, men detta kan tyvärr icke undvikas på grund av de ansvarslösa elementens framfart. Att mycket skulle vinnas om en effektiv fly-gande kontroll utan dröjsmål kunde sä-tas in, synes mig uppenbart. Enligt vad som sagts skulle det emellertid för när-varande icke finnas mer än 17 patruller tillsammans i våra 24 län. Det är, såvitt jag förstår, ett otillräckligt antal. Önskvärt vore förvisso också, att dessa pa-truller vore utrustade med motorcyklar, såsom fallet är bland annat i Amerika.

Att samtidigt allt som rimligen kan göras också göres för att genom ökad upplysning och ökad propaganda väcka ansvarskänslan till liv, där denna

**Om åtgärder mot trafikolyckorna.**  
känsla för närvarande slumrar, är själv-fallet, liksom även att erforderligt stats-bidrag för detta ändamål bör generöst lämnas.

Att vägministern bör göra sitt yttersta för att inom rimlig tid få till stånd erforderlig upprustning av våra vägar, behöver jag väl knappast ytterligare understryka.

Låt mig till sist få säga, att det i hög grad har förvånat mig, att i interpel-lationssvaret icke ens antytts något om att kommunikationsministern för närva-varande skulle vara beredd att taga nå-got initiativ för att komma till rätta med de nuvarande missförhållandena. Jag vill inte beteckna detta som uttryck för bristande ansvarskänsla, men nog skulle jag finna det glädjande och ange-läget, om herr statsrådet, trots att så kort tid förflutit sedan herr statsrådet tillträd-de ämbetet som chef för kommunika-tionsdepartementet, redan nu vore be-redd att vidtaga sådana åtgärder, som kunna väntas medföra en minskning i antalet allvarliga olycksfall. Det enda po-sitiva jag i detta avseende kunnat läsa ut ur svaret är herr statsrådets egen försäk-ran »att jag kommer att följa utveckling-en med största uppmärksamhet och nog-grant överväga vilka åtgärder som kun-na vara påkallade».

Jag vill i det längsta tro, att detta ut-talande även innebär, att åtminstone några initiativ kunna räknas bli tagna utan alltför stort dröjsmål. I detta fall om någonsin kan förvisso med fog sägas, att det ligger fara i dröjsmål.

Med dessa kritiska kommentarer till svaret ber jag än en gång att få uttala mitt tack för att jag i alla fall så pass tidigt har fått detsamma.

Herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Herr Lundqvist var mycket kri-tisk i sitt anförande, och jag hade inte väntat mig något annat. Han utgår från att jag skall komma med initiativ till att riva upp beslut, som riksdagen fattat i år. Jag vill erinra om att riksdagen i år efter långa debatter och en trettio, fyrtio motioner, däribland sådana underteck-nade av herr Lundqvist, har antagit en

### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

ny vägtrafikförordning, som träder i kraft den 1 januari 1952. Riksdagen har på olika sätt tagit ställning till alla de olika uppslag till åtgärder för att främja trafiksäkerheten, som herr Lundqvist framfört. Det är då för mycket begärt, att jag skall vara beredd att på väsentliga punkter framlägga nya förslag, innan denna under så lång tid förberedda förordning har trätt i kraft.

Jag skall inte gå in i detalj på de uppslag, som herr Lundqvist här har framfört och som riksdagen ägnade mycket tid åt i våras. Herr Lundqvist gör väl närmast gällande, att trafikolyckornas antal sedan i våras har så väsentligt ökat, att det redan ger anledning att göra om en förordning som ännu inte trätt i kraft. Den saken får man självfallet försöka pröva och ta ställning till, och därför har mitt svar kommit att ge en redogörelse för de undersökningar, som under senare år ha satts i gång inom statens trafiksäkerhetsråd.

Jag vill erinra om att vi på trafikolyckornas och trafikskadornas område tidigare inte ha låtit den metodiska forskningen säga sitt ord. Såsom framgår av mitt svar, pågå på en mängd områden undersökningar, som avse att utröna om man kan genom förändringar av ett eller annat slag minska antalet trafikolyckor. Undan för undan komma dessa undersökningar att redovisas, och skulle det framkomma några rön, som peka på att åtgärder böra vidtagas, så komma de självfallet att vidtagas. När jag hänvisar dels till trafiksäkerhetsrådets undersökningar, dels också till andra undersökningar, som pågå inom motororganisationer och inom försäkringsbolag, menar jag, att man genom dem kan få ett underlag för förslag om ändringar av vägtrafikförordningen.

Vad kan man göra utöver de bestämmelser, ofta av tvångskaraktär, som vägtrafikförordningen innehåller? Ja, det finns självfallet åtskilligt att göra: fost-  
ran, upplysning, propaganda i den mån det gäller att vädja till motorförarna att känna sitt ansvar o. s. v. Sådana vädjanden göras ju ofta, icke minst från statsmakternas sida.

För att det skall stå alldeles klart vad det är som gör, att vi föra denna diskussion, vill jag peka på att antalet i trafik varande motorfordon ständigt ökar.

Det högsta antalet inregistrerade motorfordon före kriget hade vi 1939, då de utgjorde 280 000. Denna siffra innefattar personbilar, lastbilar, omnibusar och motorcyklar. Första halvåret i år var antalet 630 000, och nu finns det många flera.

Vi hade 1945 113 000 inregistrerade motorfordon mot 630 000 första halvåret i år. Antalet växer för varje månad och varje kvartal, som går, och man kan ju utgå ifrån att det i trafiken varje månad kommer ut motorfordon, förda av personer utan den erfarenhet och den vana som äldre motorförare ha. Undersöker man enstaka trafikolyckor, så finner man ofta, att man kan spåra oerfarenhet bakom dem.

Vi ha alltså här en utveckling, som väl inte kommer att avstanna, med det ena hundrausettalet nya motorfordon efter det andra i trafiken, och därför är detta självfallet, som herr Lundqvist också pekade på, ett av våra allra största problem, som berör en mängd områden av samhället, och det gäller inte bara hur vägarna böra se ut utan också mycket annat. Jag har naturligtvis alldeles samma uppfattning som herr Lundqvist hade, nämligen att man här måste vidta alla tänkbara åtgärder för att skapa säkerhet i trafiken. De försök, som jag har gjort att tränga in i frågan under den tid jag har sysslat med den, ha sagt mig, att en av de åtgärder, som äro alldeles givna, är att fostra vårt folk, som nu blivit i så hög grad motoriserat, för att vi inte skola glida in i en fullständig katastrof. Jag misstänker, att man här måste gå mycket grundligt till väga. Vi börja redan nu i skolorna att lära de allra yngsta, hur man skall bära sig åt i trafiken, och det är alldeles givet att vi måste metodiskt fullfölja denna uppläggning. Eftersom riksdagen så sent som för några månader sedan tog sin ställning, vill jag dock inte nu uttala mig om huruvida man eventuellt måste skärpa kraven på dem, som köra motor-

cyklar, bilar och bussar, utan det får bli en senare fråga.

Herr talman! Jag skall inte trötta kammarens ledamöter längre. Jag vill bara alldeles bestämt säga ifrån, att herr Lundqvists tolkning av mitt svar, nämligen att jag skulle intaga en negativ ståndpunkt till dessa frågor, kan jag självfallet inte acceptera. Jag har försökt att kallt redovisa, hur svår situationen är, och jag har framhållit, att regering och riksdag ha ett gemensamt ansvar, eftersom den nya vägtrafikförordningen i år tillkommit. Innan vi ha fått någon erfarenhet av hur denna förordning slår ut i praktiken, kan man väl ändå inte begära, att det göres några ingripanden, som förändra hela förordningen.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag kan förstå, att herr statsrådet finner det vanskligt att här ställa i utsikt omedelbara åtgärder, innebärande ett upprivande av riksdagens beslut, som fattades så sent som i våras, men handen på hjärtat, herr statsråd, inte skulle det väl vara så farligt att när det gäller att rädda människoliv gå till riksdagen och tala om att vi tillsammans begått ett misstag? Om vi vid godkännandet av propositionen i våras gjorde ett misstag, beror detta på flera lättförklarliga omständigheter. Var det inte så, att själva den utredning, som föregick propositionen, hade pågått under flera år, då ingen räknade med att det på våra vägar skulle bli en sådan trafikintensitet, som vi ha dag? Herr statsrådet var själv nog vänlig att i sitt senaste anförande tala om hur blygsamma siffrorna voro tidigare i jämförelse med vad de nu äro.

Om alltså hela propositionen med förslag till vägtrafikförordning bygger på sådana siffror, som redan i dag äro väsentligt överskridna, skulle det väl inte vara så särskilt anmärkningsvärt, om man på någon särskild punkt, där erfarenheten visat att bestämmelserna inte äro tillfredsställande, föreslog en ändring. Jag tar såsom exempel markeringen av utskjutande föremål på lastbils-

#### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

flak. Vi ha ju särskilt i höst på grund av bristfällig markering haft flera utomordentligt allvarliga olyckor, varigenom flera människor fått sätta till livet. Det finns säkerligen ingen i dag, som vill stå upp och säga, att det är en tillfredsställande markering, om man sätter upp vilket slags trasa som helst på en kran eller någonting sådant, som skjuter ut flera meter bakom lastbilens akterända. Det finns ju intet direkt påbud, att markering vid mörker skall ske med belysning, utan det står i förordningen, att godsets yttersta del skall vara utmärkt med flagga, lykta eller annan lämplig anordning. Vi veta allihop, hur denna anordning ofta ser ut: en trasa, som knappast ens på dagen kan upptäckas, förrän man står alldeles inpå den. Nog tycker jag, att man utan risk för att få bakslag i riksdagen skulle våga sig på en skärpning och en klarläggning av vad man syftar till med denna bestämmelse. Det har ju också från många bilisters sida tid efter annan offentligen krävts ett ingripande av statsmakterna för att rätta till saken. Jag vet inte, om det är bättre, att vi här i riksdagen i januari månad väcka motion för att på det sättet ge riksdagen anledning att ta upp frågan till självprövning. Nog vore det minst lika bra, om herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet visade sig ha den orädda initiativkraft att han lade fram på riksdagens bord ett förslag, som enligt hans uppfattning är någorlunda tillfredsställande och bättre än det som trafikanterna eljest för närvarande ha att rätta sig efter.

Jag tror vidare visst, att man kan åstadkomma mycket genom fostran och propaganda o. s. v., men då skulle jag kanske också vilja passa på tillfället att erinra kommunikationsministern om att — herr statsrådet känner kanske inte till det, eftersom det, skulle jag tro, inträffat innan herr statsrådet övertog denna post — det lär ligga i Kungl. Maj:ts kansli från Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande en framställning om betydligt ökat anslag just i propagandasyfte. Jag tror till och med att det

### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

är en hel miljon kronor, som föreningen begärt för att försöka på ett populärt sätt göra allmänheten förtrogen med den nya vägtrafikförordningen, som ju i dag är ett oskrivet blad för praktiskt taget alla utom en liten mycket initierad del av motorfolket. Föreningen lär inte ha fått något svar på den framställningen, och nu befinna vi oss i december månad. Det lär således inte kunna komma ut någon sådan propagandabroschyr så tidigt, som var tänkt, men det borde man väl i varje fall ha kunnat medverka till utan risk för att träda riksdagens beslut för när.

Jag skulle inte ha tryckt så hårt på detta att ingenting blir gjort nu, om det inte vore så, att jag tycker att det är så upprörande, att man bara sitter och väntar på utredningar och utredningar. Den uppgift, som herr statsrådet själv har lämnat i sitt svar om vad som konstaterats i fråga om nonchalans och överdriven framfart på vägarna, kände vi väl alla till, innan det började utredas genom något forskningsråd. I svaret står det, att 80 procent av de observerade lastbilarna uppvisat hastigheter utöver de tillåtna. Alla veta ju, att så gott som varenda lastbil kör fortare än föraren har rättighet till. Jag menar, att man inte behövt sätta i gång med en dyrbar och tidsödande utredning för att få reda på en sådan sak. Att fordonen framföras över plankorsningar o. s. v. med mycket högre hastigheter än de tillåtna, att 61, respektive 53 procent av de observerade lastbilarna vid två av de undersökta korsningarna framförts med högre hastigheter än de för dem tillåtna o. s. v., allt detta är så väl känt, att jag är säker på att även herr statsrådet i många år har vetat om det. Att det nära nog inte heller finns någon lastbil, som kör med 40 kilometer i de omnämnda fallen, äro vi väl också alldeles på det klara med. Nog kunna vi väl då fråga oss, om det verkligen är nödvändigt att avvakta under ett helt år bara för att få sådana uppgifter på papperet. Det är kanske sådana utredningar, som pågå nu också, för att vi skola få mera teoretiskt underlag för en ändring av

bestämmelserna. Jag tycker att tiden är för dyrbar därför.

En av de stora tidningarna här i Stockholm hade nyligen en uppgift om vad det kostade att ta hand om dem, som skadats vid dessa trafikolyckor — jag förmodar att den uppgiften är någorlunda riktig. Tidningen hade företagit en undersökning över hela landet en dag i höstas. Den dagen lågo 671 personer på sjukhus i Sverige efter att ha blivit skadade vid trafikolyckor. Man har beräknat vårdkostnaderna per dag för dessa offer till något över 20 000 kronor, och här finns också i artikeln den uppgiften, att vårdtiden för ett genomsnittligt trafikolycksfall kan sättas till sex månader. Detta betyder, att den sammanlagda vårdkostnaden endast för dessa fall skulle uppgå till tre och en halv miljoner kronor. Denna kostnad ligger alltså vid sidan om alla andra kostnader, som jag omnämnde i mitt första anförande.

Jag tar fasta på vad herr statsrådet sade, nämligen att man inte får tolka statsrådets svar som negativt. Jag skulle i så fall vilja vädja till herr statsrådet att i handling så snart som möjligt visa åtminstone något tecken på att det inte är uteslutande negativt.

Jag skall inte här upptaga tiden med att närmare gå in på hur eländigt det är ställt i fråga om passagerarna mellan de gula strecken här i Stockholm; jag vet inte vilket råd som eventuellt kan hålla på och utreda den frågan. Men nog vore det önskvärt att snarast få klargjort, om det är meningen att fotgängarna skola beredas större trygghet inom de gula strecken, eller mindre — därom äro ju meningarna delade bland myndighetspersonerna i Stockholms stad.

Jag nöjer mig med att bara göra denna lilla erinran om att det är mycket som är oklart och som det är angeläget att rätta till.

**Herr FORSLUND:** Herr talman! När nu denna mycket viktiga fråga kommit upp till debatt, vill jag också säga några ord.

Vid en mängd olyckor, som inträffa, förhåller det sig på det sättet, att det

inte är möjligt att exakt fastställa var skulden ligger, därför att det är så många omständigheter, som ha inverkat. Frågan är emellertid, huruvida man inte skulle kunna effektivisera upplysningsarbetet och vidtaga andra åtgärder för att uppnå vad interpellanten här åsyftar. Att den nya vägtrafikförordningen ännu inte trätt i kraft, behöver inte hindra att man vidtar lämpliga åtgärder så fort som möjligt.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att det nog inte räcker med forskning och affischer. Jag är så pass hädisk, att jag inte tror mycket på sådana saker, ty jag anser att vi måste gå till människorna själva. Trafiksäkerhetsfrämjandet har gjort en god början genom sin trafikvarning varje kväll, och såvitt jag kan förstå har denna hittills varit formulerad på ett så konkret och begripligt sätt, att folk har lyssnat till den. Jag tror att radion i större utsträckning skulle kunna tas i anspråk för detta mycket viktiga ändamål, men det inträffar inte ofta. Det förekommer kanske några radiodiskussioner om dessa ting, men de förirra sig gärna långt bort från det praktiska livet.

Jag tror att vi efter genomförandet av den nya förordningen komma att behöva en betydligt mer effektiv inspektionsverksamhet än vi för närvarande ha. En kamrat sade till mig för ett ögonblick sedan: »Kan man inte införa någon sorts trafikinspektionsbilar, som äro ute på vägarna och försöka komma till rätta med de här förhållandena?» Det anordnas möten, där kommunalmän diskutera, huruvida stadsplanerna lägga hinder i vägen för trafiken, men det vore även bra, om man samlade olika medborgargrupper för att sprida upplysning och få dem att aktivt delta i arbetet för trafiksäkerheten.

Det är mycket som behöver göras. Jag skall endast nämna ett par saker. Markering av bilarna i mörker är ett brännande problem, och man behöver inte vänta till den 1 januari för att ta itu med den frågan. Man kan mycket väl försöka göra upp med trafikfolket att de skaffa sig den i själva verket mycket

billiga materiel, som behövs för att ett fordon skall bli fullt synligt också i mörker.

I Stockholms förorter har man börjat tillämpa en mycket förnämlig anordning i det att man på huvudvägarna har markerat de farliga vägkanterna, och jag tycker att man allmänt bör försöka få till stånd en sådan markering, som vi ju talade om, när vi behandlade vägtrafikförordningen.

Herr Lundqvist talade om vägtrafikförordningen. Jag vet inte på vilken sida han befann sig, när vi debatterade den, men vi två, som sitta här, förordade, att man inte skulle ha biträtt Kungl. Maj:ts förslag om att öka hastigheten för lastbilar utan i stället behålla den gamla bestämmelsen. Jag vet inte vad det var för människor som hade övertygat Kungl. Maj:t om att den borde förändras, men det blev i varje fall så, att den tillåtna hastigheten för lastbilar från och med den 1 januari 1952 höjes till 60 kilometer. Därigenom ökas naturligtvis riskerna.

Jag skulle också vilja säga ett ord om övergångsställena, som herr Lundqvist talade om. Skulle det inte vara möjligt att få motorförarna att respektera dem litet bättre? Jag fick här om dagen, mina herrar, se hur en lastbil snart sagt tvingade sig fram vid en sådan där övergång, då en lärarinna höll på att föra flera hundra barn över landsvägen. När jag ropade till honom blev han bara ovettig och sade, att lärarinnan borde hålla reda på sina ungar. Detta måste ändå kallas för ett ansvarslost beteende. Systemet med vägmärken, som skulle bereda skydd för de gående, infördes för inte så många år sedan — jag hade själv tillfälle att bidra till dess tillkomst — och man bör kräva respekt för det.

De saker, som jag här talat om, anser jag att man skulle kunna aktualisera. Jag tror emellertid att upplysningsverksamheten måste effektiviseras och sannolikt även i någon mån bedrivas efter nya linjer. Jag vill inte underskatta vad som nu sker, men jag inte tror inte att det har den betydelse, som på en del håll göres gällande.

### Om åtgärder mot trafikolyckorna.

Jag vill sluta med en vördsam vädjan till herr statsrådet: Vänta inte på vare sig den ena eller andra förordningen, utan tag kontakt med dem, som i det praktiska livet delta i arbetet för att åstadkomma en bättre ordning på våra vägar! Arbetet är mycket svårt. Vi kunna aldrig helt förebygga olyckor, men jag tror att det är en hel del som vi kunna göra.

Herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Endast några ord till herr Lundqvist.

Herr Lundqvist säger patetiskt: »Är inte herr statsrådet beredd till ändringar i den vägtrafikförordning, som skall träda i kraft, om man därmed kan räd- da människor?» Jo, om jag vore övertygad om att man med de åtgärder, som herr Lundqvist tänker sig, skulle kunna få en ökad trafiksäkerhet, skulle jag inte ett ögonblick tveka att lägga fram förslag, som ändrade vägtrafikbestämmelserna. Men jag är personligen inte alldeles övertygad om att man genom de ändringar, som herr Lundqvist här antytt, gagnar saken.

Herr Lundqvist ger i allmänna resonemang anvisning om att man bör öka trafiksäkerheten genom att göra ändringar i nuvarande bestämmelser eller i de bestämmelser, som hädanefter skola tillämpas. Men vad skall man göra? Skall man minska hastigheten? Den ökas nu, som herr Forslund redan antytt, för lastbilarna från och med den 1 januari från 50 kilometer till 60 kilometer per timme på vägarna. Huruvida detta kommer att försämra trafiksäkerheten, vet jag inte, och det vet nog ingen av oss. Jag misstänker, att det körs ganska fort nu.

Man kan tänka sig andra åtgärder. Man kan höja körkortsåldern; det har krävts från en mängd håll, men riksdagen ville inte lyssna till det i våras. Jag vet inte, om riksdagen är mera benägen att lyssna till det nu, om det kommer ett sådant förslag till våren.

Herr Lundqvist berörde vidare en sak, som det varit diskussion om med anledning av aktuella trafikolyckor,

nämmligen att utskjutande gods på motorfordon inte varit tillräckligt klart markerat. Det är naturligtvis en allvarlig sak. Frågan är, om man kan göra något ytterligare för att öka säkerheten. Den paragraf i den nya förordningen, som avhandlar denna sak, innehåller följande: »Om på fordon föres gods, som skjuter mer än 150 centimeter utanför fordonet framtill eller baktill, skall godsets yttersta del vara tydligt utmärkt med flagga, lykta eller annan lämplig anordning.»

Jag vet att man experimenterar i praktiken med olika sätt att få ordentliga varningssignaler. Huruvida det i förordningen kan införas mera detaljerade bestämmelser, är mycket tveksamt. Jag vet att det pågår undersökningar, om bestämmelserna kunna göras ännu mer bindande och hur de i så fall böra utformas. Men jag vill erinra om att de äro ganska klara. I förordningen står det, att det skall finnas lykta, och när det gäller lyktans beskaffenhet kan man ju genom överenskommelser med bilägarna få fram de riktiga typerna, som äro hundraprocentigt säkra. Någon ovillighet från min sida att få till stånd tillfredsställande anordningar i detta avseende finns det absolut inte.

Vad slutligen beträffar upplysningsverksamheten, pågår ju en sådan i mycket stor utsträckning. Staten lämnar bidrag med vissa summor, men ännu större belopp tillskjuta andra. Kommunerna tillskjuta mycket stora belopp, och jag kan inte inse, att staten ensam skulle svara för detta. En sådan upplysningsverksamhet har pågått under alla de år, då trafikolyckorna ständigt ha ökat, och det finns väl ingen, som undgår att dagligen lägga märke till denna propaganda. Jag vill säga till herr Lundqvist, att den upplysningsskrift beträffande vägtrafikförordningen, som han efterlyste, redan är i tryck. Det är en broschyr i miljonupplaga som, efter vad vi hoppas, kommer ut till allmänheten i januari. Den saken är alltså klar.

Herr NORMAN: Herr talman! Jag har inte av denna debatt blivit övertygad

om att riksdagen i våras gjorde något större misstag. Ärendet behandlades av andra lagutskottet, och jag kan försäkra herr Lundqvist att för alla och envar, som sysslade därmed, var trafiksäkerhetskravet levande, när vi övervägde de olika stadgandena. Vad som brister och vad som kommer att brista är, tror jag, inte så mycket förordningens föreskrifter — det är klart att vi skola finna, att en eller annan paragraf, kanske flera paragrafer, komma att med tiden behöva kompletteras och ändras, men i stort sett tror jag, att om vi kunna göra denna vägtrafikförordning levande för människorna, så att den efterföljes, då ha vi nått det mål, som vi sträva efter.

Det har ju understrukits här, att det är framför allt i fråga om den mänskliga faktorn det brister, när det inträffar olyckor på detta område. Man kan ju inte lagstifta fram ansvars känsla och allt annat, som här behövs. Men man kan, såsom herr Forslund underströk, nedlägga kraft och arbete på att göra klart för människorna, vad de här problemen innebära. Jag tror att vägtrafikförordningen är en bra grund att bygga på, när man skall propagera fram denna ansvars känsla och denna försiktighet och allt vad som här behövs.

Eftersom herr Forslund och jag ha olika meningar om hastigheten när det gäller lastbilarna, vill jag understryka, att den maximihastighet, som stadgas i vägtrafikförordningen, inte får tillämpas när som helst och hur som helst, utan det grundläggande stadgandet är att hastigheten aldrig skall vara större än som överensstämmer med en lämplig försiktighet, och vi skola söka komma dithän, att de, som föra motorfordon, följa den föreskriften. Det är framför allt här som propagandan behöver sättas in och aldrig får slappna. Jag tror att huvudproblemet är att söka göra vad som kan göras i det avseendet.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag har icke sagt att riksdagen i våras begick något större misstag när den, i huvudsak i varje fall, godkände Kungl. Maj:ts förslag, och jag tror inte att nå-

gon påstått det. Men nog förefaller det mig med stöd av den senaste erfarenheten, som om, därest vi i dag skulle ha att fatta det beslut som vi stodo inför i våras, de flesta i riksdagen säkerligen på enstaka punkter skulle förordna en annan ordning än vi då fastställde.

I stort sett är det naturligtvis riktigt vad herr Norman säger, att det inte är själva förordningen som är bemängd med allvarliga fel, utan att bristerna mera hänföra sig till tillämpningen och kontrollen, vilket jag ju också tillät mig att understryka.

När herr statsrådet beträffande paragrafen om markering av överskjutande föremål säger, att denna paragraf innehåller mycket tydliga bestämmelser, kan detta väl ändå inte vara sagt på fullt allvar, då man ju även nattetid kan välja mellan en trasa, en flagga eller en lykta som markering. Det är nämligen icke föreskrivet, att markering i mörker skall ske medelst lykta. Om så vore fallet, låge ju hela saken annorlunda till. Nu tolkar man allmänt bestämmelserna så, att det inte behöver vara en lykta, utan att det räcker med en trasa — vanligast blir det en mörk sådan, vilken ju synes allra sämst. Det finns intet föreskrivet om att det skall vara en vit duk, som ju synes bäst i mörker. Paragrafen i fråga är, anser jag, så oklar att det är önskvärt med ett tydliggörande. — Detta är, herr talman, allt vad jag nu har att tillägga på denna punkt.

Om sedan den här omtalade broschyren i tillräcklig upplaga kommer ut och får en utstyrsel och ett innehåll, som kan anses tillräckligt slående utan att statsmakterna ha behövt släppa till något större belopp, har jag naturligtvis ingen erinran att göra däremot. Annars tycker jag nog, att det är så viktigt att få denna fråga populariserad och få allmänhetens och trafikanternas uppmärksamhet hundraprocentigt riktad på den, att det är ett allmänt intresse att här kostas på vad som kan behövas.

Herr NORMAN: Herr talman! Det måste vara ett misstag av herr Lundqvist, då han tror att en flagga skall an-

**Om åtgärder mot trafikolyckorna.**

ses vara ett tillräckligt varningstecken i mörker. Jag har en mycket bestämd uppfattning, att det då inte räcker med en flagga.

Vi voro mycket intresserade för spörsmålet, hur det skulle kunna på ett lämpligt sätt ordnas med bakbelysningen, och vi studerade de nya reflexanordningarna, som jag tror komma att göra mycket god verkan, i den mån de bli använda. När det nu står »eller annan lämplig», vill jag framhålla, att vi inom andra lagutskottet voro på det klara med att bland de lämpligaste varningstecknen i mörker voro dessa kraftiga reflexanordningar. Då måste givetvis någonting sådant komma till, när det inte finns lykta, och jag kan inte tänka mig, att någon kan godkänna en flagga såsom ett tillräckligt varningstecken i mörker.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 juni 1951 (nr 388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Föredrogs och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 196—207, bankoutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra lagutskottets utlåtande nr 34 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 48—50.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.09 eftermiddagen.

In fidem  
G. H. Berggren.

*Bilaga A till Första kammarens protokoll den 4 december 1951 (s. 5).***Interpellationssvar.**

Herr talman!

Med kammarens tillstånd har herr Eriksson i Uppsala frågat mig: för det första om jag uppmärksammat den förda pressdebatten i skyddsrumfrågan och vore villig att, med hänsyn till vad som anförts i denna, ompröva sakunderlaget till nu gällande skyddsrumsbestämmelser angående bostadshus, samt för det andra om jag vore villig, att med hänsyn till oklarheten i finansieringsfrågan och knappheten på arbetskraft och material samt riskerna för en ytterligare hyreshöjning ompröva de av civilförsvarsstyrelsen anbefallda åtgärderna för lagenligt iordningställande av skyddsrum i redan slutbelånade bostadsfastigheter.

Till svar får jag anföra följande.

Frågan om skyddsrumbyggandets omfattning har behandlats av årets riksdag. Propositionen nr 176 innehöll nämligen bl. a. förslag till ändringar i civilförsvarslagens skyddsrumsbestämmelser. I propositionen, som grundade sig på 1948 års skyddsrumsutredning, lämnades en utförlig redogörelse för skyddsrumfrågans läge i belysning av senaste erfarenheter. Även spörsmålet om att iordningställa *icke färdigställda enskilda skyddsrum* har underställts riksdagen, nämligen under höstsessionen förra året.

Statsmakterna ha sålunda nyligen tagit ställning till de frågor, som interpellationen avser, och detta har skett på grundval av mycket omfattande utredningar.

I anledning av såväl interpellationen



som den av interpellanten omnämnda pressdebatten, som jag självfallet uppmärksammat, kan det vara befogat att lämna en koncentrerad redogörelse i saken. Jag vill då till en början i anslutning till interpellantens första fråga behandla de nuvarade skyddsrumsbestämmelserna och deras bakgrund för att sedan taga upp det mera speciella spörsmål, som avses i den andra frågan.

Bestämmelser om enskilda skyddsrum funnos redan i luftskyddslagen 1940. Beredskapstidens skyddsrum hade emellertid provisorisk karaktär. De platser för i runt tal 1,8 miljoner människor, som då inrättades i källare och friliggande i kulvertrör huvudsakligen i tätorternas centrala delar, ha nu i den mån de ej raserats mycket ringa värde ur skyddssynpunkt.

Enligt den nu gällande civilförsvarlagens bestämmelser om *skyddsrum i bostadshus* skall skyddsrum i princip finnas i alla hus med mer än två bostadsvåningar i orter med särskilt civilförsvaret. De skola ha plats för så många personer, som i allmänhet beräknas bo i byggnaden under fredstid, och skydda mot andra verkningar av bomber och projektiler än omedelbar träffverkan. Länsstyrelsen äger emellertid under vissa förutsättningar medgiva undantag från bestämmelserna om anordnande av skyddsrum. Det åligger husägaren att inrätta, utrusta och underhålla dessa enskilda skyddsrum av typen normal-skyddsrum. Enligt en detta år genomförd lagändring kan emellertid ägaren befrias från denna skyldighet om skyddsbehovet för byggnaden kan tillgodoses genom ett fullträffsäkert allmänt skyddsrum för civilbefolkningen. Ägaren skall då i stället erlagga bidrag till kommunen såsom huvudman för dessa allmänna skyddsrum. Bidraget skall i princip motsvara kostnaderna för det enskilda skyddsrum, han sluppit inrätta.

De nuvarande reglerna om normal-skyddsrum tillkommo, bortsett från de modifikationer som påkallades av fullträffsskyddsrummen, först 1944, då de infördes i civilförsvarlagen. Sedan lagens ikraftträdande ha 15 000 normal-skyddsrum inrättats med plats för mer

än 1 miljon personer, och varje år tillkomma ca 2 000 nya normalskyddsrum med omkring 100 000 platser.

Spörsmålet om skyddsrumbyggandets omfattning har ett par gånger prövats av riksdagen. 1945 års civilförsvaret utredning, i vilken samtliga riksdagspartier voro representerade, gjorde en grundlig utredning i saken och förordade dels att enskilda skyddsrum alltjämt skulle inrättas i nybyggnader, dels en omfattande utbyggnad av fullträffsäkra skyddsrum. Då frågan om civilförsvarets fortsatta verksamhet på grundval av nämnda utrednings betänkande underställdes 1948 års riksdag, lämnades emellertid skyddsrumfrågan öppen. Fastän denna fråga prövats av civilförsvaret utredningen på grundval av erfarenheterna av luftkrigföringen under andra världskriget, ansågs den nämligen icke kunna lösas utan ytterligare utredning. De sakkunniga, som fingo detta uppdrag, voro riksdagsmännen F. Thapper och R. Lundqvist, borgarrådet Helge Berglund och översten i flygvapnet Björn Bjuggren. Ledamöter av utredningen och dess experter studerade även skyddsrumfrågan utomlands. Erfarenheter inhämtades från Schweiz, Tyskland, Danmark och England. En summarisk redovisning av en del av dessa erfarenheter liksom av skyddsrumfrågans läge i Norge och USA lämnas i betänkandet. Detta innehåller även ett på krigserfarenheter och annat utländskt, särskilt amerikanskt, material grundat avsnitt om anfallsmedel och skadeverkningar vid luftanfall under ett eventuellt nytt krig. Avsnittet har även redovisats för riksdagen i årets proposition i skyddsrumfrågan.

Med ledning av detta material bedömdes utredningen behovet av skyddsrum i ett framtida krig. De sakkunniga räknade då även med anfall med atom-bomber, avsevärt effektivare än dem som användes i kriget mot Japan. Endats fullträffsäkra skyddsrum kunde, enligt utredningen, giva *fullt* skydd mot atombomben och dess strålverkan — detta gällde även om bomben detonerade rakt över skyddsrummet. Men utredningen visade att även skyddsrum av ganska enkelt slag erbjuder ett visst

skydd mot atombomber och att detta kan förbättras genom olika anordningar. I propositionen nämnes bland utredningens slutsatser på denna punkt, att i fråga om normalskyddsrum av standardkonstruktion beräknas på ett avstånd av 750 meter från en punkt på marken under detonationscentrum dödligheten av strålningsskador vara ca 30 % vid lamellhusbebyggelse och ca 12 % vid punkthusbebyggelse. Genom provisoriska förstärkningar i form av 40 centimeters sandfyllning skulle dessa tal kunna minskas till 5 %. Om skyddsmöjligheter icke funnes skulle däremot dödsprocenten vara nära 100 inom en radie av 1 000 meter. Detta är endast ett exempel av flera, som lämnas i betänkandet, vilka alla visa väsentligt reducerad dödlighet då skydd söktes i normalskyddsrum. Försvarets forskningsanstalt har gjort en beräkning av den verkan en atombomb av japantyp skulle få om den fälldes mot Stockholms centrum. Om utrymning icke skett och skyddsrummen ej uppsökts skulle 120 000 människor ha dödats, om skyddsrummen uppsökts däremot endast omkring 10 000. Av dessa uppgifter framgår enligt min mening tydligt vilket skyddsvärde även de vanliga normalskyddsrummen ha till och med mot atombomben. Vid anfall med vanliga bomber giva ju dessa skyddsrum ett gott skydd mot alla andra primärverkningar än dem som vållas av direktträff eller nära direktträff. Och sådana träffar äro betydligt ovanligare än man kanske tror. Under de fruktansvärda bombningarna mot Hamburg träffades endast 1,7 procent av det totala skyddsrumbeståndet.

Med utgångspunkt bl. a. från dessa förhållanden förordade skyddsrumsutredningen, att fullträffsäkra skyddsrum för civilbefolkningen skulle byggas i första hand i berg inom de områden, där risk förelåg för anfall med atombomber och tunga bomber. Det finns nämligen f. n. mycket få sådana anläggningar, endast ett 70-tal med plats för ca 20 000 personer. Bruttokostnaden för en tioårsperiod beräknades till 500 miljoner kronor. I övrigt borde de vanliga enskilda skyddsrummen godtagas

som normaltyp. Sådana skyddsrum skulle emellertid enligt utredningens förslag inrättas framför allt i ytterområdena till de största städerna. Den årliga kostnaden beräknades efter 1950 års byggnadskvot till 3 miljoner kronor, för ca 30 000 platser.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag vände man sig på många håll — bl. a. flera länsstyrelser och Landsorganisationen — särskilt mot att normalskyddsrummen skulle slopas i den utsträckning som föreslagits.

I propositionen i skyddsrumfrågan till årets riksdag förordades också en något annan avvägning än vad utredningen tänkt sig mellan det av anfallsriskerna betingade skyddsbehovet och de faktorer av bl. a. ekonomisk natur, som tvingade till en begränsning då det gällde att tillgodose detta. Utgångspunkten var härvid bebyggelsestrukturen i våra tätorter. Det stora flertalet av dessa har *dels* en kärna av äldre, i många fall hopgyttrad och mot bombning föga motståndskraftig bebyggelse, *dels* ytterområden med moderna, mera motståndskraftiga hus. I det förra slagets bebyggelse kunna godtagbara källarskyddsrum ofta inte inrättas, och för de provisoriska skyddsrum, som där finnas, kunna i vissa fall interpellantens uttalanden om skydd som inte är något skydd gälla. Nybyggnader som kunna möjliggöra anordnande av normalskyddsrum förekomma sällan i dessa äldre områden. Detta är däremot i hög grad fallet i ytterområdena. Dessutom tillgodoser samhällsplaneringen där i mycket stor utsträckning civilförsvarets krav på avgränsande brandbälten, breda gator och parker.

På grund av dessa förhållanden föreslogs i den nämnda propositionen att fullträffsäkra skyddsrum endast skulle byggas i de största orternas kärnområden medan normalskyddsrummen skulle bibehållas i ytterområdena. För att icke lämna befolkningen utan skydd i övriga orter, där anfall från luften kunde riskeras, borde enligt propositionen normalskyddsrum alltjämt inrättas i den gamla utsträckningen vid nybyggnad i dessa orter. Det kan i detta sam-

manhang nämnas att av de 15 000 normalskyddsrum, som f. n. finnas, ca 90 procent äro lokaliserade till tätorternas ytterområden.

Några beräkningar av kostnaderna för det sålunda förordade skyddsrumbyggandet kunde inte göras i propositionen. Civilförsvarsstyrelsen har senare gjort vissa kalkyler. Styrelsen har härvid beräknat den årliga kostnaden för normalskyddsrummen, vilken bestrides av fastighetsägaren, till 15 miljoner kronor. För att förse den inre kärnhusbebyggelsen i våra tätorter, ned till 30 000 invånare, med ett förstahandsbehov av fullträffsäkert skydd har styrelsen ansett 150 anläggningar erforderliga, vilket efter prisläget 1 juli i år skulle draga en kostnad av 380 miljoner kronor. Detta avser emellertid en så att säga idealutbyggnad av fullträffskyddsrummen. Propositionen förutsatte att utbyggnaden skulle ske i den mån läget krävde och de materiella resurserna gjorde det möjligt. Hittills ha statsmakterna anslagit 8 miljoner kronor till civilbefolkningens fullträffsäkra skyddsrum. Då kommunerna svara för  $\frac{1}{3}$  av kostnaden för dessa och i genomsnitt 40 % av denna kostnad beräknas förränta sig genom fredsanvändning skulle dessa medel ge byggmöjligheter för ungefär 20 miljoner kronor. Projekteringsarbetet för dessa skyddsrum är i full gång, och på något håll ha sprängningsarbetena börjats.

Årets värriksdag godkände nämligen förslagen i propositionen nr 176 om skyddsrumbyggandets omfattning. Motiven för de nya bestämmelserna hade då, som jag redan nämnt, utförligt lagts fram för riksdagen. Jag har nu på nytt i korthet sökt klargöra dessa och antyda deras ekonomiska konsekvenser. Enligt min bestämda uppfattning vila våra skyddsrumsbestämmelser på mycket starka sakliga skäl. Det skulle enligt min mening icke vara försvarligt att genom att slopa normalskyddsrummen lämna en stor del av befolkningen i tätorterna utan skydd i krig — att bygga fullträffsäkra skyddsrum för alla är av ekonomiska skäl otänkbart.

Då man i pressdiskussionen anfört ex-

empel från utlandet anser jag mig böra lämna några upplysningar härom, som kunna vara av intresse.

I Norge byggas skyddsrum i samband med nybyggnader efter ungefär samma normer som i Sverige.

Detsamma gäller för Schweiz, där gällande lag i ämnet antogs så sent som 1950.

I Danmark föreligger skyldighet att anordna skyddsrum i nybyggnader, dock endast de permanenta anordningarna. Lagen härom är av maj 1950.

I Holland, Belgien och Frankrike torde inga skyddsrum byggas för närvarande, ej heller i Tyskland. I fråga om sistnämnda land lär det förhålla sig så, att ockupationsbestämmelserna hittills lagt hinder i vägen för skyddsrumbyggande.

I England bygger man inte skyddsrum i någon nämnvärd omfattning, i varje fall inte vid nybyggnad av hus. Man förefaller dock på officiellt håll vara fullt på det klara med värdet av att anordna skyddsrum. Home Office, Civil Defence Department, har så sent som i september i år utsänt ett cirkulär angående planläggning av skyddsrum för civilbefolkningen. Uppgifter infordras om befolkningsmängd, befintliga skyddsrum och bristen på skyddsrum. I en cirkulärskrivelse framhålles, att staten är beredd att diskutera förslag från lokala myndigheter angående uppförande av skyddsrum i nybyggnader. Därvid skola förslag till skyddsrum i särskilt utsatta stadsområden givas förtur. Utrymme bör beredas såväl för dem som normalt vistas i byggnad som för trafikanter. Detaljerade tekniska data för skyddsanordningar i dessa skyddsrum bifogas cirkulärskrivelsen. Dessa äro i stort sett desamma som de, som gälla för våra normalskyddsrum.

Bärande skäl för en omprövning av skyddsrumsförslaget ha icke kommit fram i den av interpellanten omnämnda pressdiskussionen.

Interpellantens andra fråga hänför sig till det förhållandet, att ägarna till hus, som uppfördes under tiden från slutet av 1945 till den 15 november 1948, fingo anstånd med fullgörande av skyldigheten att utrusta skyddsrummen med gas-

fång, speciella dörrar, luckor, luftrenare och ventiler. Ungefär 5 000 skyddsrum i nya fastigheter eller  $\frac{1}{3}$  av vårt bestånd av normalskyddsrum sakna därför dessa anordningar och ge sålunda icke det skydd som, enligt vad jag tidigare framhållit, ett fullgott sådant skyddsrum skänker.

Då läget 1948 skärptes lämnade riksdagen utan erinran ett förslag, att nya skyddsrum i fortsättningen skulle färdigställas helt, samt beslöt att den felande utrustningen till de 1945—1948 byggda skyddsrummen skulle anskaffas centralt genom statens försorg för att sedermera tillhandahållas fastighetsägarna mot ersättning. Den materiel, till vilken medel anvisats, är nu under leverans.

Efter Koreakrigets utbrott ansågs det nödvändigt att stärka civilförsvaret. Civilförsvarsstyrelsen begärde bl. a. bemyndigande att ålägga ägarna till de fastigheter, som enligt vad nyss sagts saknade viss utrustning i skyddsrummen, att köpa och montera in denna. Frågan underställdes riksdagen höstsessionen 1950. Riksdagen hade icke något att erinra, och till följd härav fick civilförsvarsstyrelsen det begärda bemyndigandet.

De skäl för en omprövning som åberopas av interpellanten hänföra sig till förhållanden, som kunde förutses vid den tidigare riksdagsbehandlingen. Vad till en början angår finansieringsfrågan, så var det ju redan då dispensererna meddelades klart att fastighetsägarna i händelse av ett skärpt läge kunde åläggas att iordningställa skyddsrummen och att detta skulle medföra ytterligare kostnader. Och då riksdagen 1948 anslog medel till anskaffningen av ifrågavarande utrustning, förutsattes det att fastighetsägarna skulle inlösa den från statsverket. Fastighetsägarnas kostnader för skyddsrummens färdigställande ha av civilförsvarsstyrelsen beräknats till 15 å 17 miljoner kronor. Utslagen på de enskilda fastigheterna beräknas kostnaden till i medeltal 3 å 4 000 kronor. Bostadsstyrelsens motsvarande kalkyler, som avse statsbelånade fastigheter, visa på belopp varierande mellan 3 800 och 8 200 kronor, beroende på skyddsrummets storlek.

Bostadsstyrelsen har den 13 augusti detta år hos Kungl. Maj:t begärt att amorteringslån av statsmedel skola tillhandahållas fastighetsägarna för bestridande av kostnaderna. Frågan prövas f. n. inom socialdepartementet, och jag kan icke nu uttala mig om huruvida och i vilken form sådana lån komma att beviljas. Skulle emellertid lånen ordnas med, som bostadsstyrelsen förutsatt, 20-årig amorteringstid och 3,5 % ränta, bleve kapitalkostnaden per lägenhet icke större än 10—40 kronor per år. Om det kan bli fråga om hyreshöjning på grund av denna kostnadsökning, skulle sålunda denna bli ganska obetydlig.

Av de i övrigt åberopade skälen för en omprövning avser ett knapphet på materiel. Då såsom nyss anförts materielen redan är under leverans, uppkomma emellertid icke några omedelbara materielsvårigheter. Vad vidare arbetskraften beträffar, så utgör naturligtvis förhållandet att viss arbetskraft erfordras för ifrågavarande arbeten en olägenhet men en olägenhet som man måste ta om man vill vinna det ökade skyddet. Att tänka sig att uppskjuta dessa arbeten till ett ur beredskapssynpunkt mera kritiskt läge kan knappast vara välbetänkt.

Det är sålunda framför allt kostnadsfrågan, som skulle utgöra skäl för en omprövning av besluten att ålägga fastighetsägarna att färdigställa skyddsrummen från 1945—1948. Mot de kostnader som det här rör sig om måste man emellertid väga den trygghet, som vinnes för de berörda husens invånare, omkring 350 000 personer. Dessa få ett skydd vilket, som framgår av vad jag tidigare anförde, måste betecknas som gott och av största betydelse för dem i händelse av krig. Göras de ifrågavarande skyddsrummen icke i ordning, har en mer än dubbelt så stor kostnad nedlagts på skyddsrumstommarna till ringa eller ingen nytta. Det utrikespolitiska läget har icke sedan förra hösten förändrats i sådan riktning, att anledning finns att frångå det av statsmakterna då fattade beslutet.

Interpellantens andra fråga måste jag därför besvara nekande.

*Bilaga B till Första kammarens protokoll den 4 december 1951 (s. 8).***Interpellationssvar.**

Herr talman!

I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Petrén frågat statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, om han ville beträffande byggnadstillståndsärenden för industrien lämna en redogörelse för *dels* antalet oavgjorda ärenden vid olika tidpunkter under de senaste tre åren, *dels* den genomsnittliga handläggningstiden under samma tid, *dels ock* principerna för tillståndsgivningen.

Då jag har att inom regeringen handlägga ärenden angående byggnadstillstånd, torde det ankomma på mig att besvara de sålunda framställda frågorna.

Herr Petrén har såsom en anledning till den första frågan framhållit, att en anhopning av oavgjorda byggnadstillståndsansökningar, avseende den industriella sektorn, under de senaste åren ägt rum hos de tillståndsgivande myndigheterna samt att antalet oavgjorda byggnadstillståndsärenden, som ökat med cirka 50 % under en tolv månadersperiod, vid årsskiftet 1950/51 uppgått till 1 598 stycken. Enligt herr Petrén måste detta förhållanden inge farhågor rörande myndigheternas möjligheter att på ett tillfredsställande sätt kunna avverka dessa och nytillkommande ärenden.

Jag vill till besvarande av herr Petréns första fråga meddela, att enligt uppgift från arbetsmarknadsstyrelsen, som handlägger de ärenden av förevarande slag, där de beräknade kostnaderna överstiga 20 000 kronor, antalet icke avgjorda byggnadstillståndsärenden inom den industriella sektorn utgjorde 1 051 den 1 oktober 1948, 1 094 den 1 januari 1949, 914 den 1 oktober 1949, 1 187 den 1 januari 1950, 1 383 den 1 oktober 1950, 1 598 den 1 januari 1951 och 1 669 den 1 oktober 1951. Särskilt under tiden från den 1 oktober 1950 har sålunda en viss ansvällning av antalet oavgjorda ärenden ägt rum. Antalet icke avgjorda ärenden

motsvarar emellertid ingalunda antalet icke handlagda ärenden. Större delen av de vid varje tidpunkt oavgjorda ärendena utgöras av sådana, som efter en förberedande handläggning bordlagts, enär möjlighet saknas att vid tiden för prövningen inrymma byggnadsföretaget inom förefintlig kvot. Bordläggning kan också ha skett med hänsyn till de lokala förhållandena på arbetsmarknaden. Ett sådant bordläggningsförfarande tillämpas endast beträffande företag, som i och för sig bedömas angelägna, och sker ofta på sökandens begäran. Handläggningstiden blir givetvis längre genom bordläggningsförfarandet. Å andra sidan har anförts, att omedelbara avslag oftast leda till förnyade ansökningar med därav följande omgång i administrationen och tyngande av myndigheternas arbete. Under innevarande år har bordläggningsförfarandet tillgripits i större utsträckning än tidigare. Detta får ses mot bakgrunden av att tillståndsbudgeten för industrien under innevarande år nedskurits med närmare 30 procent i förhållande till 1950 års budget.

Någon statistik över den tid, som åtgår från det en byggnadstillståndsansökning inkommit till dess slutligt beslut föreligger, föres av kostnadsskäl icke hos de byggnadstillståndsgivande myndigheterna. Såsom herr Petrén framhållit böra givetvis ärendena handläggas utan onödigt dröjsmål men samtidigt under omsorgsfullaste möjliga prövning av angelägenhetsgraden. Dessa två vägledande principer torde emellertid i viss mån kunna sägas motverka varandra. Kravet att prövningen skall göras så omsorgsfull som möjligt medför, att ett flertal myndigheter och organisationer ur olika synpunkter måste bedöma ärendena. Det torde i detta sammanhang kunna erinras om att ärenden rörande byggnadstillstånd för industrien, sedan de lokala myndigheterna framlagt sina synpunkter, angelägenhetsgraderas hos industri-

kommissionen, därvid yttranden eller upplysningar inhämtas från branschorganisationer och andra i det speciella ärendet särskilt sakkunniga organ. Vid föredragningen av ärendena i industrikommissionen närvara för övrigt representanter för arbetsmarknadsstyrelsen, Industriförbundet och eventuellt branschorganisationer. Efter det ärendet angelägenhetsgraderats, återgår det till arbetsmarknadsstyrelsen. Ärenden, där arbetena draga större kostnad än 500 000 kronor, samt ärenden av mera principiell betydelse underställas i regel Kungl. Maj:ts prövning och föredragas i socialdepartementets byggnadsberedning. Det är uppenbart, att den noggranna prövning, som i olika instanser ägnas byggnadstillståndsärenden rörande industrien, kräver sin tid. Då jag av förut anförda skäl icke är i stånd att angiva någon genomsnittlig handläggningstid för ärendena, vill jag endast giva vissa allmänna synpunkter på olika faktorer, som kunna påverka handläggningstiden.

Främst inverkar härvid byggnadstillståndsansökningarnas antal. Trycket från sökandena växlar avsevärt från tid till annan och kan sägas vara mycket hårt just nu, då investeringsviljan från industriens sida synes särskilt stark. Den ur allmänna synpunkter betingade åtstramningen av byggnadstillståndsgivningen under senaste året påverkar också handläggningstiden, då bedömningen av ärendena blir mera grannliga, ju mindre utrymme för tillståndsgivning som finnes. Den variation i arbetsbelastningen, som av dessa och andra skäl gör sig gällande hos de tillståndsgivande myndigheterna, torde svårigen kunna åtföljas av en motsvarande anpassning av personalstyrkan. Med hänsyn till att prövningen av ärendena måste anses vara mycket grannliga, saknas möjligheter att för arbetet använda periodvis anställd personal. Då den fasta personalen icke rimligen bör vara dimensionerad efter toppbelastningarna i arbetet, synas sålunda vissa förseningar vid sådana tidpunkter ofrånkomliga. Under senaste tiden har handläggningstidens längd påverkats av prisstegringarna så till vida att arbetsmarknadsstyrelsen nödgats att i stor ut-

sträckning omräkna de i ansökningarna uppgivna kostnaderna, för att dessa skola bli aktuella. Jag vill slutligen framhålla, att förseningar i arbetet givetvis kunna uppstå även på den grund, att sökanden ej lämnar tillräckligt fullständiga uppgifter i ansökningshandlingarna.

Då jag i det föregående lämnat en redogörelse för olika faktorer, som påverka handläggningstiden beträffande byggnadstillståndsärenden, torde denna vara att anse som en exemplifiering. Av naturliga skäl äro förhållandena så växlande, att en uttömmande redogörelse för alla de omständigheter, som kunna föranleda en förlängning av handläggningstiden, näppeligen kan lämnas. I princip behandlas ärendena allteftersom de inkomma till myndigheterna, men omständigheter av olika slag, främst angelägenhetsgraden, kunna föranleda högst varierande handläggningstider.

Sammanfattningsvis skulle jag beträffande handläggningstiden vilja säga, att under iakttagande av kravet på noggrannhet i bedömningen byggnadstillståndsärendena handläggas så snabbt som möjligt. Då ett byggnadstillstånd av kvot- eller arbetsmarknadsskäl icke omedelbart kan beviljas i fråga om ett arbete av den angelägenhetsgrad, att man vill undersöka möjligheterna att vid en senare tidpunkt inrymma det inom kvoten, erhåller sökanden i allmänhet meddelande om att ärendet bordlagts. Icke sällan kan en sådan bordläggning bli ganska långvarig, vilket emellertid beror på bristande kvotutrymme, d. v. s. mera reellt uttryckt på byggnadsmarknadens i förhållande till behoven otillräckliga kapacitet.

Herr Petrén har slutligen frågat om principerna för tillståndsgivningen. Helt allmänt torde kunna sägas, att ärendena efter samråd mellan arbetsmarknadsstyrelsen, industrikommissionen och vederbörande branschorganisationer prövas med hänsynstagande till de förhållanden, som i varje enskilt fall bedömas såsom särskilt angelägna ur allmän synpunkt. Från denna utgångspunkt är prövningen icke bunden vid en gång för alla fastslagna normer. Tvärtom måste

dessa växla och smidigt anpassa sig efter framför allt det ekonomiska läget och förhållandena på arbetsmarknaden. Då jag i det följande lämnar vissa synpunkter på principerna vid tillståndsgivningen äro dessa att anse som en exemplifiering av förhållanden, som i dagens läge ansetts böra tillmätas särskild betydelse. I en ändrad situation torde delvis andra synpunkter kunna göra sig gällande.

Efter den nedskärning av industrikvoten, som företagits i år, måste en förhållandevis stor del av denna kvot reserveras för rena katastroffall liksom för sådana byggnader, som oundgängligen erfordras för att eliminera betydelsefulla flaskhalsar i produktionen. Därjämte måste väsentliga försörjningspolitiska intressen samt försvars- och exportsynpunkter särskilt beaktas. I övrigt måste en framträdande prioritet givas åt byggnadsföretag, vilka i förhållande till investeringen medföra en betydande produktionsökning utan att föranleda någon nämnvärd stegring av arbetskraftsbehovet. Det må slutligen framhållas, att den lokala tillgången på byggnadsarbetskraft i sista hand kan bli avgörande för möjligheterna att släppa fram ett byggnadsföretag.

Jag vill till sist understryka, att frågan om förenkling av byggnadstillståndsärendenas handläggning är föremål för ständig uppmärksamhet från myndigheternas sida under strävan att tillvarata alla till buds stående möjligheter till förkortning av handläggningstiden. Även om jag tror, att man kommit långt i detta avseende i betraktande av de svårigheter, som måste göra sig gällande inom en verksamhet av denna karaktär, ligger det dock i sakens natur, att möjligheterna till ytterligare förbättringar alltid måste övervägas. Det förefaller mig sålunda, som om den regeln mera allmänt borde tillämpas, att beslut om bordläggning utan dröjsmål skola tillställas sökandena. Man kan även tänka sig, att det vore lämpligare att oftare meddela avslag i sådana fall, där längre bordläggningstider äro att förvänta. Även om olika förbättringar åstadkommas, kan man dock, så länge byggnadsindustriens kapacitet tyvärr är otillräcklig i förhållande till de behov, som göra sig gällande på denna marknad, och vi sålunda måste vidmakthålla en byggnadsreglering, aldrig komma från de grundläggande svårigheter, som äro förknippade med denna reglering.

---

### *Bilaga C till Första kammarens protokoll den 4 december 1951 (s. 14).*

#### **Interpellationssvar.**

Herr talman!

Med kammarens tillstånd har herr Ebbe Ohlsson frågat mig, om jag är villig att vidtaga åtgärder, som undanröja den nuvarande ovissheten vid klassificering av fordon såsom motorredskap och som eliminera risken för att s. k. epatraktorer bli betraktade som motorfordon och därmed bl. a. komma att beskattas.

Med anledning härav får jag meddela följande.

De bestämmelser i ämnet, vilka för tiden fr. o. m. den 1 januari 1952 äro av intresse, återfinnas i 1951 års vägtrafikförordning samt 1940 års kungörelse om hänförande av vissa automobiler till fordonstypen motorredskap.

Enligt *vägtrafikförordningen* skall till traktor hänföras motordrivet fordon, som är inrättat huvudsakligen såsom dragfordon för annat fordon eller för arbetsredskap och som är konstruerat för en hastighet av högst 30 km/tim samt endast med svårighet kan ändras

till högre hastighet. Gummihjuls- och bandtraktorer ha i förordningen gjorts registreringspliktiga. Registreringsplikten skall inträda den 1 juli 1952. Den för nuvarande traktorsbestånd eljest givna möjligheten till registrering utan föregående besiktning skall icke gälla traktor, som tillkommit genom ombyggnad av bil, d. v. s. epatraktor.

1940 års kungörelse föreskriver, att en till dragfordon ombyggd bil under vissa förutsättningar skall hänföras till fordonstypen motorredskap, vilken omfattar bl. a. traktorer. Såsom villkor upptages, att fordonet skall ha erhållit vissa tekniska egenskaper. Dessutom skall det med hänsyn till ombyggnaden vara uppenbart, att fordonet icke vidare är avsett att självständigt nyttjas för transport. Kungörelsen gäller även efter vägtrafikförordningens ikraftträdande.

Det finnes alltså två olika möjligheter att få en ombyggd bil hänförd till traktor.

Den ena är att följa vägtrafikförordningen och ombygga fordonet så, att det erhåller den föreskrivna konstruktiva hastighetsbegränsningen. Sker så, bör tillvaron av ett mindre lastutrymme icke utgöra hinder mot att fordonet hänföres till traktor, såframt blott fordonet kan anses huvudsakligen byggt till dragfordon. Detta gäller även om lastutrymmet till äventyrs skulle medgiva någon ringa last utöver vad som erfordras till barlast för hindrande av slirning.

Den andra möjligheten är att ombygga fordonet i överensstämmelse med 1940 års kungörelse. Här kan uppställa sig frågan om vilken betydelse som tillvaron av en belastningsbrygga på fordonet har. Tjänar bryggan endast till att uppbära nödig barlast mot slirning och kan därutöver icke brukas för befordran av last, kan fordonet hänföras till traktor. En sådan brygga är nämligen en även för ett dragfordon behövlig anordning. Annat blir förhållandet, om lastutrymmet gjorts så stort, att det medgiver transport av last utöver barlasten. Då kan det nämligen ej — som kungörelsen uttrycker saken — an-

ses »uppenbart, att fordonet icke vidare är avsett att självständigt nyttjas för transporter». Är detta krav ej uppfyllt skall fordonet hänföras till motorfordon, såvida det ej enligt vägtrafikförordningens bestämmelser kan hänföras till traktor.

Såsom förut nämnts skola samtliga genom ombyggnad av bil tillkomna traktorer undergå besiktning för att få registreras. I varje särskilt fall kommer alltså att genom besiktningen klarläggas, om fordonet är att hänföra till motorfordon eller till traktor.

Vid klassificeringen enligt hithörande bestämmelser har man visserligen att räkna med att det någon gång kan bli svårt att bestämma fordonets ändamål. Det synes för övrigt vara ogörligt att finna en regel, som helt utesluter tveksamma gränfall, med hänsyn till fordonens skiftande utformning och användning. I allmänhet torde dock några svårigheter ej behöva uppkomma.

Vad åter angår den ifrågasatta åtgärden att införa bestämmelser, som skulle eliminera risken för att epatraktorer bli betraktade som motorfordon, innefattar vägtrafikförordningens gränsdragning mellan olika slag av fordon en avvägning mellan trafiksäkerhetsintresset, å ena, samt bl. a. fordonsägarnas nyttointressen, å andra sidan. Vid avvägningen har man sökt tillmötesgå sistnämnda intressen så långt man ansett sig kunna göra utan att eftersätta hänsynen till säkerhetens krav. Gränsdragningen och vad därmed sammanhänger har av riksdagen godkänts så sent som våren 1951. Jag anser mig därför åtminstone för närvarande icke böra ifrågasätta någon ändring i vägtrafikförordningens här ifrågakomna regler.

I samband med det fortsatta arbetet på följdförfattningarna till vägtrafikförordningen kommer en översyn av 1940 års kungörelse att göras i syfte att bringa den i närmare överensstämmelse med vägtrafikförordningen. Härvid skall givetvis eftersträvas att ge bestämmelserna en sådan avfattning, att tveksamma gränfall i görlig mån undvikas.



*Bilaga D till Första kammarens protokoll den 4 december 1951 (s. 14).***Interpellationssvar.**

Herr talman!

Ledamoten av denna kammare, herr Lundqvist har i en interpellation ställt följande frågor till statsrådet Hjalmar Nilson.

1. Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på det förhållandet att försämringen i trafiksäkerheten på senare tid i hög grad accentuerats och att med anledning därav olycksfallsstatistiken visar en oroväckande ökning?

2. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att söka motverka denna utveckling?

Enligt gällande arbetsfördelning mellan statsrådet Nilson och mig höra frågor rörande vägtrafiken närmast till mitt ämbetsområde, och det ankommer därför på mig att besvara interpellationen.

Först skall jag uppehålla mig något vid frågan, huruvida en försämring i trafiksäkerheten verkligen inträtt. Jag vill begagna tillfället att göra detta inte minst därför att frågan synes kunna ställas i en något annan belysning än vad som skett i interpellationen och i viss mån även i den allmänna debatten i ämnet.

I interpellationen har uttalandet att trafiksäkerheten försämrats främst grundats på trafikförsäkringsföreningens uppgifter om trafikförsäkringsskadorna i absoluta tal åren 1949 och 1950 samt de två första kvartalen 1951. Därjämte ha trafikförsäkringsskadorna för vissa kortare perioder 1950—1951 ställts i förhållande till de kvantiteter motorbränsle, som oljebolagen försålt under dessa perioder. Dessa kvantiteter ha angivits som mätare på trafikintensiteten.

Att olycksfallen i absoluta tal ökat är ett faktum. Om man däremot, såsom in-

terpellanten själv gjort, betraktar trafiksäkerheten som en relativ företeelse, vilken också beror av riskfrekvensen, d. v. s. framför allt trafikintensiteten, är slutsatsen, att en försämring inträtt, icke fullt lika uppenbar. Man måste i så fall alltså kunna påvisa, att trafikolyckornas antal i förhållande till trafikintensiteten, d. v. s. per fordonskilometer, ökat. Någon metod att direkt mäta vägtrafikens omfattning, uttryckt i fordonskilometer, finnes emellertid inte. För att få ett ungefärligt mått på trafikintensiteten kan man som skett ta drivmedelsförbrukningen som utgångspunkt. Denna metod är emellertid behäftad med betydande felkällor, särskilt om det blir fråga om jämförelser under en längre tidsperiod — framför allt beroende på de strukturförändringar fordonsparken ständigt undergår. Andra metoder kunna också användas för en bedömning av trafikintensiteten, exempelvis beräkningar grundade på antalet registrerade motorfordon eller på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens periodiska vägtrafikräkningar. Ej heller dessa metoder ge emellertid något säkert mått på trafikintensiteten.

Statens trafiksäkerhetsråd har i visst sammanhang gjort jämförelser för åren 1946 och 1950 mellan trafikförsäkringsskadorna och trafikintensiteten, sådan den framkommer vid användande av envar av de här angivna tre metoderna. Därvid ha högst olika resultat erhållits. Om man ställer antalet anmälda trafikförsäkringsskador i förhållande till antalet registrerade fordon, får man enligt rådet till resultat, att skadefrekvensen skulle ha *minskat* från 1946 till 1950 med 8 %. Vid jämförelser på grundval av vägtrafikräkningarna och drivmedelsförbrukningen för de nämnda åren,

skulle däremot skadefrekvensen ha ökat. Denna ökning uppgick vid jämförelsen med vägtrafikräkningarna till 21 % och vid jämförelsen med drivmedelsförbrukningen till 38 %.

Interpellanten har som nämnts grundat sina uttalanden på antalet till trafikförsäkringsbolagen anmälda skador under tiden januari 1949—juni 1951. Hans uppgifter gälla alltså ej antalet polisanmälda motortrafikolyckor.

Jämföres antalet polisanmälda motortrafikolyckor med antalet anmälda trafikförsäkringsskador första halvåret 1949 och 1951, finner man att de polisanmälda olyckorna ökat med 55 %, medan trafikförsäkringsskadorna stegrats med icke mindre än 123 %. Alltsedan år 1939 ha de båda sifferserierna i stort sett visat en enhetlig tendens, vilken emellertid under första halvåret 1951 plötsligt upphör. Under 11-årsperioden 1939—1949 uppgick sålunda antalet anmälda trafikförsäkringsskador till i medeltal mellan 2 och 3 per polisanmäld motortrafikolycka men springer under första halvåret 1950 och 1951 upp till 3,80 resp. 4,34. Motsvarande relationstal år 1949 utgjorde endast 2,60. Den plötsliga och betydande stegringen första halvåret 1951 av antalet anmälda trafikförsäkringsskador kan därför med visst fog antagas ha delvis andra orsaker än en stegring av olycksfallsfrekvensen. Med utgångspunkt från antalet polisanmälda motortrafikolyckor för första halvåret 1949 skulle man för motsvarande tid 1951 ha kunnat förvänta ca 25 500 anmälda trafikförsäkringsskador mot faktiskt anmälda 42 600. En förklaring till skillnaden mellan dessa skadetall — ca 17 000 — är för dagen icke lätt att ge. Måhända kan det förhålla sig så, att det stora antal nyblivna motorfordonsförare, som nu uppträda i trafiken, bidragit till en temporär ökning av antalet mindre egendomsskador och vidare att flera sådana skador, vilka förut avhjälpes utan anmälan till försäkringsbolagen, numera anmälas dit på grund av de ökade reparationskostnaderna.

Vad jag här anfört tyder enligt min mening på att det icke kan anses allde-

les klart, att trafiksäkerheten relativt sett undergått någon så stark försämring som interpellantens siffermaterial till synes ger vid handen.

Interpellanten har riktat uppmärksamheten på motorcykelolyckorna, varvid han påpekat, att under tredje kvartalet 1951 redovisats 74 dödsolyckor på motorcykel mot 34 för samma tidsperiod 1950.

Motorcykelolyckorna ha i år blivit föremål för särskild uppmärksamhet och man har krävt, att åtgärder av skilda slag måtte vidtagas för att få till stånd en minskning av olycksantalet. Myndigheterna ha dessa förhållanden väl för ögonen. Sålunda har statens trafiksäkerhetsråd satt i gång en snabbinventering av inträffade vägtrafikolyckor under tiden  $\frac{1}{2}$  1950— $\frac{30}{100}$  1951. Denna utredning, som skall vara färdig vid instundande årsskifte, väntas kunna ge en tillförlitligare bild av olycksfallsutvecklingen än vad man för närvarande har tillgång till. Därför synes det mig nu vara för tidigt att ta ställning till hithörande frågor.

Oavsett huruvida utvecklingen på den senaste tiden kan relativt sett betecknas såsom gynnsam eller ogynnsam ur trafiksäkerhetssynpunkt, kvarstår emellertid det faktum att absoluta antalet vägtrafikolyckor samt antalet i trafiken dödade och skadade personer ökat. Med framtida växande trafik har man att räkna med ökad olycksfalls- och skadefrekvens, såvitt icke åtgärder vidtagas för att nedbringa olycksfallsrisken. För att effektiva åtgärder på detta område skola kunna vidtagas, är det emellertid nödvändigt att närmare känna till trafikolyckornas orsaker.

Dessa äro att söka hos de tre faktorerna vägen, fordonet och människan. Man kan icke exakt redovisa orsaksfördelningen de olika faktorerna emellan, men företagna utredningar i ämnet ha givit vid handen, att huvudorsakerna till det övervägande antalet olyckor ligga hos den mänskliga faktorn. Enligt en av trafikförsäkringsföreningen år 1949 verkställd utredning om trafikolyckornas orsaker hänfördes dessa i omkring 90 %

av de undersökta fallen till den mänskliga faktorn. Endast de återstående 10 % föll på faktorerna vägen och fordonet med ungefär hälften vardera. Utländska undersökningar ha gett till resultat en ännu större övervikt för den mänskliga faktorn.

Först genom motorismens genombrott på 1920-talet började trafikolyckorna bli ett samhällsproblem av någon storleksordning. Under den relativt korta tid som förflutit fram till i dag har forskningen ej hunnit klarlägga olycksorsakernas problem.

Min företrädare i ämbetet föreslog på 1920 års riksdag, att medel skulle anvisas för inrättande av ett statens trafiksäkerhetsråd. Så blev också riksdagens beslut. Rådets huvudsakliga uppgift är att få till stånd en forskning för att klarlägga orsakerna till trafikolyckorna och den relativa frekvensen av de olika orsaksfaktorernas förekomst. Med orsaksanalysen som grundval får man bättre förutsättningar att avgöra, vilka praktiska trafiksäkerhetsåtgärder som kunna vidtagas.

Interpellantens uttalande i fråga om trafiksäkerhetsrådet ger mig anledning att något närmare redogöra för rådets verksamhet.

Trafiksäkerhetsforskningen och då speciellt beträffande den mänskliga faktorn hade intill rådets tillblivelse i juli 1949 icke samordnats utan endast bedrivits i form av separata undersökningar av detaljproblem. Resultaten av dessa undersökningar ge emellertid ingalunda en fullständig bild av trafikolyckornas natur och orsaker. Det har också visat sig att resultaten av utländska undersökningar endast delvis gå att applicera på svenska förhållanden.

Under det första verksamhetsåret, då inga särskilda medel voro tillgängliga för forskning, hade rådet huvudsakligen att kartlägga sitt arbetsfält. Från och med sitt andra arbetsår erhöll rådet särskilda medel för bedrivande av forskning — hittills 50 000 kronor per budgetår. Då rådets personella resurser för aktivt, tidskrävande forskningsarbete emellertid äro begränsade, kan rådet en-

dast till en del bedriva detta arbete i egen regi. I övrigt får rådet vända sig till vetenskapliga institutioner, vilka för rådets räkning och efter dess direktiv utföra vetenskapligt arbete. Därjämte skall rådet rent allmänt söka stimulera alla vederbörande vetenskapliga institutioner och enskilda forskare att sysselsätta sig med trafiksäkerhetsforskning.

En av de utredningar i egen regi, som rådet nu hunnit slutföra, avser motorfordonsförarnas beteende vid ljus- och ljudsignalbevakade järnvägs korsningar och omfattar i runt tal 14 000 observationer. Denna utredning kommer att publiceras inom kort. Utredningen har, enligt vad jag erfarit, lämnat en hel del intressanta resultat av värde för den fortsatta behandlingen av järnvägs korsningsproblemet. Sälunda visade det sig exempelvis, att icke mindre än 54 % av de observerade motorfordonen vid den undersökta korsning, som hade den snabbaste trafiken, framfördes med en sådan hastighet, att fordonen icke med säkerhet kunnat bringas att stanna på betryggande avstånd från korsningen, om signalen slagit om till rött sken. Vid två av de undersökta korsningarna framfördes vidare omkring 61 respektive 53 % av de observerade lastbilarna med högre hastigheter än för dem tillåtna. Av samtliga motorfordon, som omfattas av utredningen, komma 299 fordon fram till vederbörande korsningar, då signalen visade rött ljus. Av dessa körde 77 eller ca 26 % mot det röda ljuset och över korsningarna, innan låget passerat. I åtskilliga av dessa fall utsatte förarna sig och eventuella passagerare för uppenbar livsfara.

En annan utredning, som nu ligger färdig på rådets bord, innehåller förslag till en moderniserad trafikolycksfallsstatistik. Förslaget innebär i första hand införandet av en snabbredovisning av huvuddata rörande de inträffade trafikolycksfallen, varigenom man intimt kan följa utvecklingen. Detta har ansetts vara värdefullt, icke minst ur den synpunkten, att de i det praktiska trafiksäkerhetsarbetet agerande organen bättre kunna vaka över det aktuella läget och utan

tidsutdräkt vidtaga de åtgärder, som kunna anses erforderliga. Förslaget innehåller därjämte en mera omfattande statistik rörande trafikolyckorna, som är mera lik den nuvarande officiella statistiken på området och som skall vara lämpad för ingående studier av olyckorna och deras orsaker.

För närvarande har rådet under arbete en utredning av orsakssammanhangen beträffande samtliga till polisen i Malmöhus och Kristianstads län anmälda trafikolyckor under tiden den 2--10 december 1950.

Fordonens hastighet är en betydelsefull faktor vid uppkomsten av trafikolyckor. För att kunna effektivt angripa hastighetsproblemet, torde det vara nödvändigt att skaffa sig en fullständigare bild av de faktiska förhållandena än den man för närvarande har. Rådet har i sådant syfte till en början genom statens väginstitut igångsatt en omfattande undersökning rörande motorfordonens hastigheter under skilda förhållanden, på raksträckor, i vägfors, i kurvor, i tätbebyggda samhällen o. s. v. Hittills företagna observationer peka bl. a. på att motorförarna ofta undervärdera den risk, som skymd sikt i backkrön innebär. Vidare synas tämligen allmänt för höga hastigheter förekomma i tätorter. Sålunda ha 80 % av observerade lastbilar i sådana orter uppvisat hastigheter, som ligga över de tillåtna 40 km/tim. Motorcyklister synas icke differentiera hastigheterna på samma sätt som bilisterna. Trots att motorcyklarna framför allt i kurvor äro vida mer svårbemästrade än personbilar, framföras de här ofta med icke obetydligt högre hastigheter än nämnda fordon.

Vid väginstitutet bedrivs också på rådets framställning studier av motorfordonens belysningsanordningar. Man har utfört fotometrisk undersökningar av i den svenska marknaden förekommande strålkastare. Syftet med dessa undersökningar är att få fram normer för den ljusfördelning en strålkastare skall ha för att den inte skall blända. Därjämte har en apparatur konstruerats och utprovats för kontroll i mörker av strål-

kastarnas inställning. Denna är avsedd att användas vid flygande besiktningar ute på vägarna. För närvarande är man sysselsatt med att söka konstruera en motsvarande apparatur för strålkastarkontroll i dagsljus. Under strålkastarutredningens gång har det framgått, att den kan avslutas först sedan medicinsk expertis utränt, huru det mänskliga ögat reagerar under skilda förhållanden för olika slag av strålkastare. Vid karolinska institutet ha igångsatts undersökningar i detta syfte. Även i andra länder är strålkastarfrågan föremål för intresse, och ett internationellt standardiseringsarbete är sedan åtskilliga år i gång på detta område.

Ett annat spørsmål, som rådet befordrat till utredning, är trötthetsfaktorns betydelse vid uppkomsten av trafikolyckor. Utredningen bedrivs vid Stockholms högskolas institut för praktisk psykologi.

I trafiksäkerhetsrådets berättelse för det sistförflutna budgetåret har framhållits, att forskningsuppgifterna inom trafiksäkerhetsområdet äro svårbemästrade och kräva avsevärd tid för sin lösning. Vissa utredningar ha emellertid redan slutförts, och de kunna väntas bli redovisade inom en nära framtid. Enligt vad rådet meddelat skola därjämte de flesta av övriga igångsatta undersökningar vara färdiga under nästkommande år.

Enligt min mening ha åtskilliga trafiksäkerhetsfrågor hittills icke alltid kunnat lösas på grundval av tillräcklig kännedom om föreliggande faktiska förhållanden. Genom trafiksäkerhetsrådets tillblivelse och på grund av dess, som jag hoppas, stimulerande inflytande på trafiksäkerhetsforskningen torde man kunna räkna med att framdeles få ett fastare underlag för bedömningen av hithörande spørsmål.

Jag vill slutligen i sammanhanget erinra om att staten lämnar årligt bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och att det värdefulla arbete, som denna förening uträttat, under de senaste åren på ett glädjande sätt utvidgats och intensifierats.

På åtskilliga håll har under den senaste tiden gjorts gällande, att statsmakterna borde utan omgång vidtaga vissa lagstiftnings- och andra åtgärder i trafiksäkerhetsbefrämjande syfte. I detta sammanhang vill jag erinra om att regeringen, efter långvariga utredningar, i våras lade fram för riksdagen proposition med förslag till ny vägtrafikförfattning. Denna innehöll åtskilliga nya trafiksäkerhetsbestämmelser. Vid riksdagsbehandlingen väcktes därjämte en rad förslag till sådana bestämmelser, och hela problemkomplexet blev föremål för en ingående granskning och diskussion från riksdagens sida. Den nya vägtrafikförordningen träder nu i kraft vid instundande årsskifte.

Efter ett omfattande utrednings- och granskningsarbete har alltså alldeles nyligen antagits en ny vägtrafikförordning och denna har ännu icke börjat att tillämpas. Under sådana förhållanden kan det enligt min mening knappast komma i fråga att nu omedelbart ge sig in på en författningsrevision. En sådan revision måste grundas på ett mycket säkrare underlag än det som för närvarande föreligger. Därför måste man ge sig till tåls en tid och först låta de nya bestämmelserna få träda ut i praktiken. Jag försäkrar emellertid, att jag kommer att följa utvecklingen med största uppmärksamhet och noggrant överväga, vilka åtgärder som kunna vara påkallade.

## Onsdagen den 5 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

### Ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll.

I en den 18 oktober 1951 dagtecknad, till bankoutskottet ställd skrivelse hade fullmäktige i riksgäldskontoret, med överlämnande av ett av »1951 års kommitté för riksdagens protokoll» till fullmäktige avgivet betänkande med förslag till snabbare publicering av riksdagens protokoll, hemställt, att bankoutskottet måtte föreslå riksdagen att uppdraga åt fullmäktige att vidtaga erforderliga anordningar för utgivning under 1952 års riksdag av tryckta debattprotokoll i huvudsaklig överensstämmelse med de av kommittén förordade riktlinjerna ävensom bemyndiga fullmäktige att för ändamålet taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 171 000 kronor av det under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget till kostnader för riksdagstrycket.

Efter överenskommelse mellan bankoutskottet och konstitutionsutskottet hade förevarande ärende behandlats av sammansatt konstitutions- och bankoutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, måtte

A) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning under 1952 års riksdag av tryckta debattprotokoll i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i utlåtandet förordade riktlinjer;

B) under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under A):

1. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 171 000 kronor av vederbörande under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslag;

2. antaga i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av § 5 riksdagsstadgan.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Även om utgivningen av de definitiva kammarprotokollen påskyndas, kommer denna dock att dröja ett betydande antal dagar. Fråga uppstår därför alltjämt om behov ej föreligger av ett preliminärt protokoll som kan utkomma dagen efter förhandlingarna i kamrarna. Kommittén har också föreslagit, att förutom det nuvarande definitiva riksdagsprotokollet särskilda debattprotokoll utgivas, innehållande ledamöternas anföranden vid riksdagens sammanträden jämte en kortfattad uppgift om kamrarnas beslut i de ärenden i vilka debatt förekommit. Dessa debattprotokoll skulle publiceras ojusterade och med angivande av att så vore fallet. Dessförinnan skulle respektive talare givas möjlighet att genomgå sina anföranden, varför protokollet omedelbart efter färdigställandet skulle hållas tillgängliga för talarna under en tidrymd av en halv timme. Vid ett sådant förfaringssätt böra de erinringar som tidigare rests mot utgivande av ojusterade protokoll ej tillerkännas avgörande betydelse. Härtill kommer, att den sedvanliga möjligheten till korrigeringar vid justering i vanlig ordning alltjämt skulle stå till buds, innan den definitiva tryckningen av protokollet äger rum. Utskottet tillstyrker därför kommitténs förslag om utgivande av preliminära debattprotokoll såsom en försöksanordning vid 1952 års riksdag.

**Ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll.**

Vad härefter beträffar frågan om utgivande av det preliminära debattprotokollet i stencilerad eller tryckt upplaga har kommittén framhållit, att en upplaga i stencil skulle vara mindre lämplig, bl. a. på grund av den förhållandevis begränsade upplaga, i vilken en fullgod stencil kan utgivas, samt bristen på personal och lokaler lämpade för uppgiften. Trots ökade kostnader för tryckta protokoll vill utskottet därför ansluta sig till kommitténs förslag om tryckning av det ifrågavarande debattprotokollet i all synnerhet som nya tekniska förbättringar och därmed följande ytterligare förkortning av tryckningstiden nu ställas i utsikt.»

Herr FORSLUND: Herr talman: Till kammarens behandling föreligger ett utskottsutlåtande, grundat på enhällighet mellan de ledamöter, som deltagit i utskottsarbetet. Jag dristar mig likväl framställa erinringar mot det av utskottet framlagda förslaget.

Jag vill omedelbart säga, att det inte kan vara i svenska folkets intresse att för det ändamål, varom här är fråga, slösa bort 171 000 kronor. Vi uppmanas dagligen att iakttaga all möjlig sparsamhet i vårt handlande, vare sig vi framträda såsom enskilda medborgare eller deltaga i samfälligheter, vilka ha att besluta om vissa utgifter. Jag är tämligen övertygad om att om detta ärende skulle ha passerat Kungl. Maj:ts kansli så hade icke Kungl. Maj:t av riksdagen äskat 171 000 kronor för ändamålet. Det förvånar mig därför att man här frimodigt föreslår förändringar, som mera påminna om lekstugearbete än någonting som grundar sig på en praktisk nödvändighet, vilken tränger på från det svenska folkets egen sida.

Riksdagen själv, eller ett utskott inom riksdagen, har tagit initiativet i denna fråga. Till grund för utskottets arbete har legat ett betänkande, som också — såsom ett led i slöseriet — fogats vid utskottets utlåtande, änskönt det tidigare presenterats för kammarens ledamöter. Jag måste säga att en mera lättvindig handläggning av ett ärende än den som

här skett har jag inte på år och dag varat med om.

Jag vill, för att herr talmannen åtminstone skall få tillfälle att framställa proposition på avslag på detta utskottsutlåtande, yrka avslag på detsamma.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! I anledning av herr Forslunds anförande kanske jag skulle säga några ord.

Herr Forslund sade att han inte varit med om något mera lättsinnigt framlagt förslag än det nu föreliggande. Jag tror ändå att min ärade vän herr Forslund i det avseendet använder litet överord. Det spørsmål, som det här gäller, har ju vid flera tillfällen tidigare varit föremål för kamrarnas uppmärksamhet. Vid de olika tillfällen, då kamrarna haft detta ärende under omprövning, har man inte kommit till något resultat, som ansetts vara godtagbart, och därför har frågan underkastats ytterligare utredning. Upprinnelsen till spørsmålet torde vara en också enligt mitt förmenande mycket befogad önskan från allmänhetens och pressens sida att snabbare få del av protokollen från riksdagens förhandlingar, och det är såsom ett led i strävandena att tillmötesgå denna önskan som det förslag framlagts, vilket i dag ligger på kammarens bord.

Herr Forslund sade att det var ett avsevärt belopp, som utskottet här föreslår att riksgäldsfullmäktige skola få taga i anspråk för att kunna genomföra denna förändring av arbetsmetoderna i kamrarna, och det är klart att sett fristående i och för sig är detta belopp inte så obetydligt, men om man ser det i sitt större sammanhang vågar jag göra gällande, att beloppet inte är av den orimliga storleksordning, som min ärade vän herr Forslund här gjorde gällande.

Riksdagen har tidigare uttalat sig för att en förändring skulle komma till stånd i förevarande avseende. Bankoutskottet har också tagit upp frågan i ett utlåtande, och i anledning härav ha riksgäldsfullmäktige tillsatt särskilda kommitterade för att uppgöra förslag i frågan.

**Ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll.**

Deras förslag har nu behandlats av det sammansatta konstitutions- och bankoutskottet.

Herr Forslund har ju egentligen inte yttrat sig om utskottets förslag i och för sig eller gått närmare in på dess detaljer, och under sådana förhållanden finns det inte någon större anledning för mig att redogöra för vad det innebär. Herr Forslund har bara, som han sade, för att herr talmannen skulle bli i tillfälle att ställa proposition på ett avslagsyrkande ställt ett dylikt yrkande.

Jag tror det skall komma att visa sig bli till fördel för vårt arbete i fortsättningen, om vi på försök prova den nya ordning som här är föreslagen. Det är enligt utskottets förmenande nödvändigt att under någon tid prova det av utskottet och kommitterade föreslagna arbetsättet, innan vi definitivt fastställa det såsom en arbetsordning för vårt framtida arbete. Såsom en försöksåtgärd tror jag det är av stort värde att vi godtaga det förslag, som utskottet har framlagt, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Vad som här föreslås är ju inte bara en praktisk fråga, utan såvitt jag ser en fråga som, jag skulle vilja säga ur två synpunkter, är av en mycket stor betydelse med hänsyn till riksdagens ställning i det politiska livet.

Den första synpunkten är följande, och den föranleder mig att tyvärr diametralt avvika från den mening, som uttalades av min ärade länsbänkskamrat. Det framstår för mig såsom något utomordentligt viktigt att riksdagen verkligen kommer att tala till svenska folket. Det är meningen med en folkrepresentation att vad som där sägs skall tränga ut till medborgarnas medvetande. Det skall påverka deras sinne, och det skall skapa hela den mängd av tankar och åskådningar, som rör sig i folket, men detta sker inte, då vi stå och tala för tomma bänkar och protokollen tryckas fjorton dagar eller längre tid efteråt, då vad som står i dem förlorat all aktualitet. Att Sverige nu omsider ansluter sig till en ordning, som

är bruklig i kulturländer, nämligen att protokollen komma fram så snabbt, att de kunna tala till folket vid den tidpunkt, då de där behandlade ämnena ännu intressera, är för mig utomordentligt viktigt.

Jag beklagar emellertid, att genomförandet av denna reform skall draga med sig någonting annat. I andra parlament arbetar man, såsom vi sett av handlingarna, på det sättet att man har flera och mycket kortare plena än vi. Denna egendomliga ordning, som vi gått in för, att vi arbeta på onsdagarna och då hur länge som helst, har knappast något motstycke på andra håll. Det kan tyckas vara en enbart praktisk fråga, hur man fördelar riksdagsarbetet, men jag ser saken på det sättet, att om man anser det riktigt att hålla så långa plena, som vi göra, utgår man hänsynslöst från den förutsättningen, att dessa plena inte i anda och sanning skola bli en sammankomst mellan kamrarnas ledamöter. Man måste tänka på att människorna äro så funtade, att de inte kunna sitta och höra på en debatt i sex eller sju timmar i sträck. Magen har sina invändningar att göra därvidlag, och jag har därför tidigare motionerat om att vi skulle ha lunchraster. Men det tar slut i huvudet också. Man orkar inte höra på en debatt längre än en viss tid. Att fasthålla vid dessa långa plena är, på ett sätt som synes mig rätt stötande, att utgå från att det inte spelar någon roll, om vi sitta här i kamrarna och deltaga i debatterna. Det är någonting som under sådana förutsättningar inte kan krävas av oss.

Jag är intresserad av en utveckling i den riktningen, att vi ha plena av en sådan längd att det blir möjligt för kamrarnas ledamöter att orka med att följa dem; då kan man också påfordra det som svenska folket förväntar av oss, nämligen att vi verkligen deltaga i behandlingen av riksdagsärendena.

Jag är således, herr talman, kluven i min själ inför detta betänkande, och jag får inskränka mig till denna deklaration.

Herr **FORSLUND**: Herr talman! Först en erinran till min vän herr Karlsson,



**Ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll.**

som sade att detta belopp är litet, om man ser det i sitt rätta sammanhang. Det trodde jag inte vännen Karlsson skulle säga, han som i sitt dagliga liv sysslar så mycket med ekonomiska ting. Att riksdagen är en dyrbar institution veta vi alla, men det försvarar inte att man kan begå vilka handlingar som helst och lägga på ytterligare 100 000 kronor där och 100 000 kronor där. Så får man verkligen inte resonera.

Till professor Herlitz vill jag säga — det gläder mig för övrigt att någon gång ha olika meningar gentemot honom även när det gäller spörsmål på upplysningsområde — att vi väl inte skola anse oss stå på någon lägre kulturnivå därför att vi inte förstärkt antalet referenter i den utsträckning som kanske vore önskligt. Detta är en arbetsfördelningsfråga, som inte behöver ha något samband med en reform, som kostar så oerhört mycket pengar som denna.

Herr Herlitz sade, att vi skola tala till svenska folket genom protokollen. Jag skulle vilja fråga, hur många av det svenska folket som läsa riksdagsprotokollen. (Herr Herlitz: Tidningarna!) Ja, hur många tidningar utnyttja riksdagsprotokollen? Exempel därpå kunna vi se dagligen, och det beror väl inte bara på att protokollen komma ut litet senare, ty det är ju tillåtet att på referentläktaren placera referenter i tillräckligt stort antal, så att tidningarna på så sätt kunna få den service som kan vara erforderlig. Men detta är inte riksdagens sak. Att riksdagen inte skall lägga hinder i vägen utan hjälpa tidningarna att få nyheter är helt naturligt, men det måste innebära ett, jag kan gott säga krångel att trycka ett särskilt debattprotokoll och sedan ett annat, med ty åtföljande besvärigheter den dag som originalprotokollet skall tryckas, då alla ha varit och kladdat i sina protokoll. Det blir inte någon lätt typografisk sak att ordna det vid ett senare tillfälle, utan detta protokoll kommer att kosta mycket pengar, vilka icke, efter vad jag kan förstå, här äro medräknade utan komma på de vanliga tryckningskostnaderna. Det är givet, att om jag lämnar till tryckeriet ett fullt

färdigt och justerat protokoll, får jag inte belastas med extra kostnader för ändringar, som typograferna behöva göra vid sättningen, vilket naturligtvis kommer att bli förhållandet, om vi först skola trycka ett debattprotokoll och sedan ett originalprotokoll.

Jag tycker i förbigående sagt att det börjar urarta i riksdagen, då man inte längre skall kunna bibehålla gamla former och sitta här till klockan två och tre på natten, om det skulle behövas. Jag vet inte vad det är för barn som växa upp nu för tiden, som bli både tomma i hjärnan och tomma i magen av att sitta här några timmar längre under dagen. Jag har inte alls något sinne för de tankegångar som herr Herlitz framförde. Om man åtagit sig ett uppdrag, skall man också sköta det, även om det tar dygnet om.

Min uppfattning har inte, herr talman, ändrats efter de föregående talarnas anföranden, utan jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Herr Herlitz satte in frågan i ett större sammanhang, när han underströk, hur viktigt det är i ett demokratiskt samhälle med goda kontakter mellan befolkningen och parlamentet, och den meningen delar jag helt och fullt, men jag måste i likhet med herr Forslund erkänna att om man skall uppnå en sådan kontakt tror jag inte det är så mycket vunnet med att hänvisa svenska folket till att läsa riksdagsprotokollen, ty det är en läsning som inte är särskilt stimulerande för det stora flertalet. När jag icke desto mindre är med om att vi skola göra detta försök, sker det med en viss tvekan, ty det blir ju inte stort flera än tidningarnas ledarskribenter som läsa protokollen och förmodligen inte heller alla av dem. När det gäller stockholmstidningarna, vilka ju äro de pådrivande i detta sammanhang, är det riktigt såsom herr Forslund framhöll, att de ha sina representanter på pressläktaren. Dessa kunna därifrån följa debatterna och omedel-

**Ang. snabbare publicering av riksdagens protokoll.**

bart suga musten ur dem, och jag kan för min del inte förstå, att det för dem kan vara ett sådant livsbehov, som det många gånger gjorts gällande, att få protokollen på ett tidigare stadium. Jag kan inte heller förstå att man för den ringa effekt, när det gäller förbindelsen mellan allmänheten och riksdagen, som man vinner genom detta förslag, skall behöva betala så mycket som 170 000 kronor, men det må nu vara hänt, om det blir en engångskostnad.

Jag skulle emellertid önska att, när vi göra detta försök, vi om möjligt — jag vet att det är svårt — också söka ta reda på i vilken utsträckning dessa protokoll verkligen bli utnyttjade. Det tror jag skulle vara av rätt stort värde. Därjämte böra vi också undersöka, om det inte finns andra möjligheter för den svenska riksdagen, när det gäller att träda i en nära kontakt med den stora allmänheten, och en bättre kontakt än den som nu vanligtvis finns, ty kontakten är betydligt sämre nu än den var för exempelvis tjugu år sedan, då man i tidningarna tog hand om riksdagsdebatterna och vad som över huvud taget förekom i riksdagen på ett bra mycket bättre sätt än vad man gör för närvarande.

Herr HERLITZ: Herr talman! Herr Forslund frågade vilka barn det var man skulle ta hänsyn till, vilkas hjärnor och magar blevo tomma av att man satt en längre tid under ett plenum. Jag skall anhålla att få anmäla mig som representant för dessa barn, och jag gör det i förtröstan på skriftens ord om att man stundom kan få höra sanningen ur barns och spenabarns mun. Låt oss inte morska upp oss och säga, att det inte är någon konst att sitta och höra på förhandlingar hur länge som helst. Det är självklart och erkänt i alla sammanhang, och det hör till de realiteter vi måste räkna med, om vi vilja vara ärliga, att ingen människa på ett allvarligt sätt orkar delta i tankeutbyten mer än en ganska begränsad tid. För allan del: visst kunna vi orka sitta här i bänkarna och slött lägga märke till vem det är som upp-

träder, men orka vi, sedan vi suttit med i sex, sju timmar, tränga in i fråga efter fråga, följa talarnas argumentering och väga de olika argumenten mot varandra? Jag ser ett leende sprida sig över bänkarna. Man tänker väl att det ju inte är fråga om att vi skola göra det, utan i realiteten äro frågorna avgjorda på förhand. Mina damer och herrar, låt oss inte le åt detta, låt oss komma ihåg att om den svenska riksdagen har en position i det svenska folkets medvetande, så tar inte svenska folket detta cyniska betraktelsesätt med i räkningen, utan det svenska folket lever verkligen i större omfattning än vi tro i den föreställningen, att det är allvar med vårt arbete, att vi höra på varandra och att vi väga skäl mot varandra. Jag tror att vi inte skola försumma att taga hänsyn till detta.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag undrar ändå om inte herr Herlitz går till överdrift i sin argumentering i fråga om hur mycket man orkar. Han talade för en stund sedan om de stora världsländerna. Berättas det inte därifrån, att man fortsätter plena flera dygn för att få en fråga slutbehandlad?

Sedan undrar jag, om inte herr Herlitz blandar ihop sin föreläsningssal med svenska folket. Svenska folket har inte något behov av den reform, som här är föreslagen. Det är min bestämda mening.

Herr STEN: Herr talman! Jag vill endast tillbakavisa ett uttalande, som gjordes av herr Elowsson från Kristianstad, att det inte skulle finnas något intresse för riksdagsprotokollen. Det stämmer inte med mina erfarenheter. När jag var prenumerant på riksdagsprotokollen före tjugo års ålder och mötte liberala eller konservativa bönder, som sutto på timmerlasset eller kvarnlasset, nog hade de mycket god kännedom om vad Adelswärd eller Palmstierna hade sagt i andra kammaren någon vecka tidigare. De hämtade ingalunda sin kunskap enbart ur tidningarna, även om dessa re-

**Ang. kostnaderna för fältsjukhuset i Korea.**

refererade riksdagen på ett annat sätt på den tiden än vad som är fallet nu. På de olika arbetsplatser som jag har haft, på tidningar och i fackförbund, nog har man alltid ansett det lika naturligt, att man skulle vara prenumerant på riksdagsprotokollen som på de dagliga tidningarna. Och om jag skulle komma med livet från denna församling och skulle återgå till att bli en vanlig väljare, kan jag inte förstå hur jag, sedan tidningarna praktiskt taget upphört att referera riksdagsförhandlingarna, skulle kunna klara mig utan att prenumera på riksdagsprotokollen. Jag tror inte vi skola underskatta svenska folket i detta avseende. Det står nog på en lika hög nivå som vi, och det begagnar nog de olika möjligheterna, även riksdagsprotokollen, att hålla sig underkunnigt om det politiska skeendet.

Häri instämde herr *Näsström*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

---

**Ang. kostnaderna för fältsjukhuset i Korea.**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tackning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 224 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte till Svenska fältsjukhuset i Korea å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor.

Herr **NORLING**: Herr talman! Utskottet, som följer den kungl. propositionen, föreslår att riksdagen nu skall anvisa 5

miljoner kronor till Koreaambulansen utöver de 10 miljoner, som anslogos förra året.

Tydiligen ser man inte med samma sparglasögon på denna anslagsfråga som på sjuksköterskornas krav tidigare under året att få bättre betalt för omvårdnaden av det svenska folket vid sjukdom. Då inkallades riksdagen, som fick ligga i beredskap för att eventuellt stifta undantagslagar, om sjuksköterskorna skulle driva lönekonflikten till sin spets. Jag påminner också om beslutet att stuva in den redan beslutade obligatoriska sjukförsäkringen på hyllan för obestämmd tid framåt. Tusentals platser på sjukhusen stå tomma, inte därför att svenska folket plötsligt blivit befriat från en mängd krämpor som kräva sjukhusvård, utan därför att det statliga sparandet inte medger tillräckliga anslag för den sjukvårdspersonal som skulle behövas.

Men dagens anslag gäller inte heller en förstärkning av den svenska sjukvården utan av den amerikanska, alltså världens rikaste lands sjukvård. Anslaget avser vården av sårade amerikanska soldater, som i Förenta Nationernas missbrukade namn föra ett utrotningskrig mot Koreas befolkning. Från Koreaambulansen hemkomna sjukvårdare ha styrkt, att så är förhållandet. Den amerikanska militärledningen förbjuder sjukvård åt sårade koreaner, varför någon humanitär verksamhet bland det torterade och lidande koreanska folket är utesluten. I de fall, där Koreaambulansens ledning hävdar Röda korsets princip att ta vård om hjälpbehövande oberoende av nationalitet, har detta skett i strid mot den amerikanska militärledningen.

Det är inte nu första gången Sverige sänder ambulanser till av krig berörda länder, men det är väl första gången en svensk ambulans ställes till förfogande för en krigförande part. Abessinienambulansen ställdes inte till Mussolinis förfogande, utan lämnade humanitär hjälp åt det abessinska folket. Koreaambulansen har däremot, med den verksamhet den bedriver, blivit en poli-

**Ang. kostnaderna för fältsjukhuset i Korea.**

tisk manifestation för det amerikanska kriget i Korea.

I anledning härav yrkar jag, herr talman, avslag på utskottets hemställan.

**Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:** Herr talman! Detta anslag avser ju endast ett fortsättande av den verksamhet Sverige bedriver i Korea uteslutande i humanitärt syfte och i människokärlekens tjänst. Denna verksamhet är väl värd att fortsätta så länge kriget varar och eventuellt även sedan stridshandlingarna upphört.

Jag skall inte ingå på någon argumentering mot den siste ärade talaren utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr VON HELAND:** Herr talman! Egentligen behöver man kanske inte bemöta herr Norling, ty hans anförande vittnade om en massiv okunnighet. Men jag tycker att det är bedrövligt, att en riksdagsman inte skall fästa mera avseende vid vad som passerar och vad som är sanning.

Herr Norling vet väl att det av Förenta Nationerna bedrivs en mycket omfattande upplysningsverksamhet, och han borde genom den kunna få reda på vad som sker i det internationella samarbetet, däri även öststaterna deltaga, åtminstone vad gäller samarbetet i FN. Om herr Norling tog del av informationerna från FN, skulle han mycket snart komma till klarhet om att hans anförande åtminstone på en punkt var fullständigt felaktigt, nämligen då han talade om att Koreaambulansen är ställd till Förenta staternas förfogande för deras krig i Korea. Jag tycker att herr Norling snart borde lära sig, att det är Förenta Nationerna och icke Förenta staterna som upptråda i Korea och att den humanitära verksamhet, som Sverige genom sitt fältsjukhus bedriver i Korea, är avsedd att i FN:s anda söka hjälpa lidande människor.

**Herr HEUMAN:** Herr talman! Jag fäst mig vid herr Norlings yttrande, att

det svenska sjukhuset i Korea utnyttjas för vård av sårade amerikanska soldater. Från min hemstad kommer en person, som tillhört personalen vid den svenska ambulansen under hela dess verksamhet i Korea. Han skriver ofta reseskildringar till en tidning i min hemort, och jag har med intresse läst dessa skildringar. Han omtalar där, att det i huvudsak varit sårade nordkoreaner och kineser som den svenska ambulansen mottagit för vård.

Ur den synpunkten borde ju herr Norling inte ha något som helst att anmärka mot den svenska ambulansens verksamhet i Korea.

**Herr NORLING:** Herr talman! Jag känner nog till den koreaupplysningsverksamhet som bedrivs i amerikansk regi i FN:s namn.

Jag vill återopa vad som står i propositionen, att Koreaambulansen är ställd under den amerikanska militärledningen. Kriget i Korea har som jag nyss nämnde beskrivits av sådana som arbetat vid Koreaambulansen, och de måste ju om några känna till förhållandena sådana de ha varit. Jag skall återge ett litet uttalande, som en f. d. sjukvårdare vid Koreaambulansen gjort på den nyligen hållna fredskonferensen i Stockholm. Han upplyser där om hur det står till bland den civila befolkningen, som inte får vård av den svenska ambulansen: »Det värsta var inte soldaternas upplevelser. Det värsta var den syn man mötte i flyktinglägren. I ett av dessa sågo vi 800 flyktingar, som inte hade något att äta, och små barn som åto människoavföring, varav de naturligtvis dogo inom kort. Vi besökte även en spetälskeby. Ingen myndighet hade tid att tänka på dessa byar utan de fingo sköta sig själva. Var och en kan ju sedan tänka sig hur det såg ut. Det var fruktansvärt detta, liksom med de många föräldralösa barnen som man såg överallt.»

Om den svenska Koreaambulansen varit ställd till det koreanska folkets förfogande, hade den naturligtvis kunnat ingripa mot sådana förhållanden som

**Ang. Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags rätt till malmbrytning.**

detta ögonvittne skildrar. Det kan den inte nu, när den skall åtyda den amerikanska militärledningen.

Ingen skulle med större glädje än jag ha kunnat vara med om ambulansen, om den verkligen tagit vård om det koreanska folket och sökt lindra nöden, lidandet och eländet bland de kvinnor och barn, som nu plågas till döds av sjukdomar, vanvård och svält. Så är ju inte förhållandet, men hade förslaget gått ut på en sådan verksamhet, skulle jag ha varit den förste att tillstyrka det.

**Herr VON HELAND:** Herr talman! Herr Norlings senaste anförande var icke bättre än hans första anförande.

Jag skall bara ta upp ett av herr Norlings påståenden. Han insinuerade att Förenta Nationernas upplysningsverksamhet — och däri ingå ju även deras protokoll — tillkomma i amerikansk regi. Hur kan man säga sådana dumheter, herr Norling? Jag har här händelsevis med mig en del protokoll och resolutionsförslag från FN — det står på dem »United Nations. General assembly» — och det översta är Sovjetunionens resolutionsförslag i nedrustningsfrågan. Menar verkligen herr Norling, att det är i Förenta staternas regi som dessa protokoll och resolutionsförslag tillkomma? Herr Norling får gärna titta på dessa handlingar. Läs dem och konstatera att det är FN:s protokoll, godkända av östmakterna. De ha ju inte protesterat mot protokollen, och dem skall väl herr Norling kunna tro på.

Om alltså herr Norling läser protokollen, skall han finna att det är Förenta Nationerna som ingripit i Korea.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

**Ang. Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags rätt till malmbrytning.**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter m. m.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 226 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar

a) medgiva Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund rätt att intill utgången av år 1957 bortfrakta malmkvantiteter, beräknade efter högst 15 miljoner ton respektive högst 1,2 miljoner ton per år;

b) träffa avtal med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag om begränsning av den i 14 § 1927 års malmavtal omfördälda räntan å anläggningskostnaden till 9 procent;

c) träffa överenskommelse med bolagen om tillämpningen av de riktlinjer i övrigt som i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 oktober 1951 angivits för reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan staten och bolagen.

**Herr BERGH:** Herr talman! Enligt 1927 års malmavtal är den kvantitet järnmalm, som får bortfraktas från gruvfälten Kiirunavaara, Gällivare och Luossavaara, begränsad till genomsnittligt 9 miljoner ton per år. Under de sista åren ha dessa bortfraktningskvantiteter tillfälligtvis fått höjas, och nu tillstyrker

**Ang. Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags rätt till malmbrytning.**

statsutskottet att höjningen av bortfraktningen skall få en mera permanent karaktär och gälla en kvantitet av 15 miljoner ton om året. Med hänsyn till mallexportens betydelse för vår handelsbalans torde det vara ganska självklart, att jag inte har någon som helst invändning mot denna del av förslaget.

Däremot har jag, herr talman, begärt ordet för att beklaga, att man inte i detta sammanhang ansett tillfället vara inne att få till stånd ett fraktavtal mellan LKAB och SJ, som något bättre än det nuvarande ansluter sig till gängse befraktningsprinciper.

Eftersom byggandet av järnvägen Luleå—Riksgränsen framför allt motiverades med malmförekomsterna i Norrbotten, betraktades det som ganska naturligt, att SJ fick vissa garantier från malmbolagets sida. En garantiregel är ju också konstruerad på det sättet, att om de sammanlagda befraktningsinkomsterna skulle understiga järnvägens kostnader för drift och underhåll, däri inräknad avsättning till förnyelsefond, jämte ränta å anläggningskostnaden, skulle bolaget vara förpliktat att erlagga ett frakttillägg motsvarande underskottet. Den garantiregeln finner jag fullt rimlig. Däremot tillämpar man en regel för beräkningen av räntesatsen, som jag måste finna rätt unik, nämligen att bolaget får vidkännas ett slags progressiv förräntning. Huvudregeln är, att om högst 5 miljoner ton befraktas, skall bolaget betala 6 procents ränta å anläggningskapitalet, men sedan blir räntesatsen progressiv på det sättet, att för varje miljon ton, som befraktas utöver de 5 miljonerna, räntan höjes med en halv procent. Vid en befraktning av 9 miljoner ton blir alltså förräntningsprocenten 8, och skulle man tillämpa samma regler vid den nu beräknade bortfraktningen på 15 miljoner ton, bleve räntesatsen 11 procent.

Nu har man kommit överens om att nöja sig med 9 procents förräntning, men denna procentsats förefaller mig vara uppenbart alldeles för hög, något som också framgår, om man jämför hur denna och andra delar av statsbanenä-

tet allaredan förränta sig. Enligt uppgifter, som jag fått av landshövdingen i länet, svarade malmbanan år 1949 för 36 miljoner av statsbanornas samlade netto på 42 miljoner kronor. Redan detta utfall tyder ju på att det här rör sig om ett fraktavtal, som icke tål jämförelse med de befraktningsprinciper som tillämpas på statsbanenätet i övrigt. Ett ytterligare stöd får denna uppfattning om räntesatserna i det förhållandet, att denna bana för länge sedan blivit betald och att den under hela sin tillvaro lämnat en mycket god förräntning.

Denna anordning skulle kanske över huvud taget inte behöva föranleda något missnöje, om det inte vore så, att lands-  
tinget och de berörda kommunerna i Norrbottens län bli lidande på densamma. Fraktkostnaderna äro nämligen avdragsgilla vid bolagsbeskattningen, och i den mån det rör sig om orimligt höga fraktkostnader, undandras avsevärda belopp från beskattning inom landstingsområdet och de berörda kommunerna. Den egendomliga proportionen mellan nettot på denna bana år 1949 och på statsbanenätet i det hela visar, såvitt jag förstår, att det inte är småsummor som undandragas beskattning inom Norrbottens län.

Som ett särskilt skäl för att nu ompröva denna fråga skulle jag vilja betrakta det faktum, att man hade att räkna med betydligt mindre bortfraktningskvantiteter, då avtalet ursprungligen konstruerades. När den nu ifrågasatta befraktningsvolymen är 67 procent större än tidigare — 15 miljoner ton mot förut i regel 9 miljoner — borde frågan om fraktavtalets revision ha omprövats.

Nu har jag inte väckt någon motion med hänsyn till att bolagets ledning ju funnit sig böra vara med på den ifrågasatta överenskommelsen. Bolaget är som vi veta halvstatligt, och i vad mån den omständigheten inverkat kan jag givetvis inte uttala mig om. Jag har i varje fall velat föra frågan på tal, för att kammarens ärade ledamöter skulle få klart för sig, att här tillämpas befraktningsprinciper, som icke äro att anse som normala.

**Ang. understöd åt författarinnan Amelie Posse.**

Jag får kanske tillägga, att fraktskalan är progressiv inte bara i förhållande till den bortfraktade kvantiteten utan också med hänsyn till malmpriset. Om malmen kan säljas till högre pris, ökas också fraktkostnaden. Och detta går som sagt ut över andra skattebetalare i Norrbotten. Via fraktavtalet indrages såvitt jag förstår en oskälighet del av bolagets vinst till statsverket, och det är skatdragarna i Norrbottens län, som få betala kalaset. Hela överenskommelsen, inklusive fraktavtalet, är avsedd att gälla till den 1 oktober 1957.

Jag beklagar att frågan kommit i ett sådant läge, att man inom riksdagen inte kan göra någonting åt den nu. Jag har emellertid velat anmäla missnöje, i all synnerhet därför att man sannolikt redan under tiden före den 1 oktober 1957 får lov att på något sätt bereda landstingsområdet och berörda kommuner i länet kompensation för detta i och för sig onormala skattebortfall.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om förbättrade löneförmåner i vissa fall för befattningshavare, vilka varit partiellt arbetsföra, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 200, i anledning av motionsvis gjorda framställningar avseende dels pension åt författarinnan fru Amelie Posse, dels förhöjd pension åt sekreteraren vid Uppsala universitet Carl Häggquist.

**Ang. understöd åt författarinnan Amelie Posse.****Punkten 1.**

I en inom första kammaren väckt motion, nr 272, hade herrar *Holmbäck* och

*Nerman* hemställt, att riksdagen måtte, på grund av den verksamhet för flyktingar fru Posse utövat och i avvaktan på den utdelning hon kunde komma att erhålla från likvidationsnämnden i anledning av hos denna bevakade fordringar, tilldela henne en pension om 3 000 kronor för år.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Med hänsyn till den synnerligen restriktiva hållning riksdagen hittills pläogat intaga till frågor om beviljande av s. k. honnörspensioner finner sig utskottet, även med beaktande av fru Posses humanitära insatser, icke kunna tillstyrka, att på sätt i motionen hemställs fru Posse skulle tillerkännas en årlig pension av statsmedel. Däremot vill utskottet i betraktande av de i förevarande fall föreliggande ömmande omständigheterna icke motsätta sig, att ett engångsunderstöd beviljas fru Posse. Såsom lämpligt belopp i sådant hänseende vill utskottet föreslå 3 000 kronor i ett för allt.

Åberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av motionen I: 272, medgiva, att fru Amelie Posse må tillerkännas ett engångsunderstöd å 3 000 kronor, att utgå från anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m.»

Herr STEN: Herr talman! Jag har inte för avsikt att ställa något annat yrkande än utskottets, men vill göra några reflexioner och en hemställan.

Om jag minns rätt ha hederspensioner, eller hur man skall kalla dem, tidigare beviljats konstnären Nils Forsberg och jordbruksaposteln P. J. Rösiö, och jag tror att även redaktören och skogvaktaren C. A. Gustafsson i Gävle, som var skogens Rösiö och höll 3 000 föredrag om skogsvård, genom ett särskilt riksdagsbeslut fick en sådan, motsvarande en skogvaktarpension. För närvarande är det väl endast dr E. H. Thörnberg som förekommer i våra årliga beslut om pension av detta slag.

Det är klart att varje beslut om en sådan pension innebär en svår avväg-

Ang. understöd åt författarinnan Amelie Posse.

ningsfråga. För min del brukar jag vara litet grand partisk till förmån för riksdag och riksdagsmän, när jag läser böcker, vare sig skönlitterära eller av annat innehåll, och då tycker jag nog att Amelie Posse i några av det tiotal arbeten, som hon under de senaste årtiondena publicerat, har givit mycket värdefulla bidrag till belysningen av ett intressant skede i vårt lands historia i allmänhet och våra politikeres synnerhet, nämligen i den mån hon skrivit om Arvid Posse och Gunnar Wennerberg.

Om vi hade samma ordning som det norska stortinget, att diktargage kan beviljas genom direkt beslut i riksdagen, skulle för mitt vidkommande Amelie Posses meritlista räcka. Men jag vågar inte ställa upp mitt omdöme mot statsutskottets, när det kommit till en linje som ju i någon mån innebär ett tillmötesgående av motionärernas synpunkter.

Den vädjan, som jag vill framställa, gäller huruvida någonting ytterligare för framtiden kan göras, om vi nu besluta i överensstämmelse med statsutskottets förslag. Jag har i detta sammanhang tänkt på det anslag, som vi årligen bevilja till understöd åt skönlitterära författare av utmärkt förtjänst. Jag avser inte på något sätt, att riksdagen skulle ge anvisningar och ännu mindre direktiv om fördelningen av detta anslag, men jag har någon gång i en privat aktion märkt att nämndens medlemmar äro öppna för sakliga synpunkter. Penningvärdets fall gör väl att detta anslag kanske under alla förhållanden behöver räknas upp. I detta läge skulle jag vilja hemställa till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att tänka på möjligheten att här tillgodose även ett önskemål beträffande Amelie Posse. Om han så handlade, tycker jag att man borde kunna förstå honom som skånsk patriot, på samma sätt som när han för några veckor sedan — bildligt talat — besteg hästen och tjänstgjorde som krigsdomare i slaget vid Lund mellan den lärde lundensaren och den begåvade stockholmaren, ett slag där mina sympatier — fortfarande

på grund av att jag är partisk till förmån för riksdag och riksdagsmän — lågo hos den tredje deltagaren på grund av hans banbrytande avhandling om lantmannapartiet. Jag riktar vidare min vädjan till statsutskottet vid nästa års riksdag, att även utskottet måtte ställa sig välvilligt till en sådan utökning av det ordinarie författaranslaget, att vissa möjligheter i det sammanhanget skulle yppa sig att tillgodose detta syftemål. Min vädjan går slutligen till den ärade motionären såsom en synnerligen aktiv och klok ledamot av nämnden för fördelningen av detta anslag, att även han har denna angelägenhet i tankarna.

Det lär ju stå en viss strid om vad som skall menas med en skönlitterär författare. När jag rannsakat skrifterna, har jag kommit till resultatet att det mesta nog hänger på stilens finhet och klarhet. På tal om det litterära nobelpriset har det ju sagts, att Churchill skulle vara en acceptabel skönlitterär författare. Det är mycket möjligt att också Ernst Wigforss är det. Han slarvar visserligen litet grand med stavningen av ett par ord i svenska språket — han skriver »mänskor» och »mycke» — men det skulle kanske inte fälla honom i detta sammanhang. Om det gäller fabuleringsgåva och inbillningskraft, föreställer jag mig att Amelie Posse måhända ännu klarare än Churchill och Wigforss fyller kraven på en skönlitterär författare.

Jag vill med dessa reflexioner och denna vänliga hemställan inte göra något annat yrkande än om bifall till statsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *förste vice talmannen* samt herrar *Nils Elowsson* och *Nerman*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

*Punkten 2.*

Utskottets hemställan bifölls.



**Om arbetsvärdering vid lönegradsplacement av statsanställda m. m.**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönesystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Söderquist* och *Petrén* (I: 268) och den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* m. fl. (II: 353), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning om möjligheten att vid inplacering av de statligt anställda i det statliga lönegradssystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering samt undersöka lämpligheten av ett permanent organ för fortlöpande tjänsteförteckningsrevision.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 268 och II: 353 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Andersson*, *Söderquist*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Boman* i *Kieryd*, *Ståhl*, *Staxäng* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 268 och II: 353, i vad de avsåge arbetsvärdering, hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning om möjligheten att vid inplacering av statsanställda i lönegradssystemet tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering;

b) att motionerna I: 268 och II: 353, i vad de avsåge ett permanent organ för fortlöpande tjänsteförteckningsrevision, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *PETRÉN*: Herr talman! Jag vill inte ta upp tiden med att redogöra för innebörden i begreppet systematisk arbetsvärdering — den saken har enligt min mening utvecklats i motionerna tillräckligt klart och utförligt.

Inom den privata sektorn av arbetslivet har man med stort intresse upptagit diskussionen kring arbetsvärderingen. Inom Arbetsgivareföreningen har man exempelvis tillsatt och i många fall även slutfört utredningar på detta område — det gäller Verkstadsföreningen, Allmänna gruppen, Järnverksföreningen och Glasbruksförbundet. Man för fortlöpande diskussioner i dessa frågor med löntagarorganisationerna, och på ett par arbetsplatser i landet har man genomfört arbetsvärdering. I Finland är den genomförd inom en stor sektor av näringslivet, och i Holland har man igångsatt en utredning för den statliga sektorn av arbetsmarknaden.

Staten är ju den största arbetsgivaren, och det kan enligt min mening inte göras gällande att lönegradsplacementen av tjänster sker enligt de mest objektiva grunder. Inte heller tror jag att förändringar i förhållandena och arbetsuppgifterna fortlöpande observeras. På detta får man ständiga belägg, och jag vill här åtminstone erinra om att sjuksköterskornas utgångsläge vid löneförhandlingarna nyligen tydde på att deras arbete såvitt jag förstår har varit undervärderat med hänsyn till ansvar och arbetstid. Där förelåg en eftersläpning i betraktelsesätt. Det finns vidare över huvud taget anledning att eftersträva ett effektivare arbete i statens tjänst, och det kan tänkas att arbetsvärderingen där kan lämna ett visst bidrag. En arbetsanalys kan bidra till att rationaliseringsåtgärder komma i gång, och om man bättre vet vad ett arbete kräver är det kanske också möjligt att bättre träffa personvalet inom en större grupp.

Det är dock omöjligt att i dag avgöra, i vad mån en arbetsvärdering inom den statliga sektorn kan vara av värde i de hänseenden jag här talat om. Man kan inte ha någon bestämd mening om det. Det är först eu utredning, som kan

**Om arbetsvärdering vid lönegradsplacering av statsanställda m. m.**

ge svar på denna fråga. Remissinstanserna äro, såvitt jag kan förstå, i stort sett positivt inställda till ett fullföljande av denna fråga, men man säger genomgående, att resultaten böra avvaktas av försöken inom den icke statliga sektorn av arbetsmarknaden, och man hänvisar vidare till att det pågår en utredning, gällande arbetsledarna i statens tjänst. Jag tror inte att denna utredning angriper problemet fullt allsidigt. Jag har tyckt mig förstå, att man inom denna utredning icke tagit kontakt med erfarenheterna från näringslivet, de utredningar som där gjorts och det arbete som där pågår. Jag kan inte förstå, att staten har anledning att lägga sig i efterhand, när det gäller att se, om de tankegångar som ligga bakom arbetsvärderingen i dess nya former kunna komma till användning och nytta i det statliga lönesystemet. Jag vill följaktligen, herr talman, yrka bifall till den väckta motionen, d. v. s. bifall till den reservation som är avgiven av herr Mannerskantz m. fl.

Herr LEANDER: Herr talman! Det är ju inte så, att utskottet har ställt sig avisande mot tanken på en arbetsvärdering, men vi ha i likhet med remissinstanserna kommit till det resultatet, att frågan är, som man säger, väl tidigt väckt och att man bör invänta dels de resultat som tjänsteförteckningskommitténs arbete kan komma till och dels vad arbetsledarutredningen kan ge. Jag är fullt överens med herr Petrén om att denna utredning är så pass begränsad, att man inte kan vänta sig något större resultat av den, och detta har jag också framfört vid ärendets behandling, men den torde dock kunna ge några anvisningar.

När vi i avdelningen och i utskottet ha avstyrkt motionen, ha vi gjort det i sällskap med samtliga hörda remissmyndigheter, som alla ha avstyrkt mer eller mindre tydligt. Statens avtalsnämnd säger: »Avtalsnämnden vill därför för sin del avstyrka förslaget.» Visserligen är motiveringen välvillig, men resulta-

tet är ett klart avstyrkande. Lönenämnden säger i sitt utlåtande, att den vill se, vart de nu igångsatta utredningarna, arbetsledarutredningen m. fl. leda, och nämnden anser att den av motionärerna ifrågasatta utredningen i vart fall icke bör upptagas förr än resultatet av dessa utredningar föreligger. Arbetsgivareföreningen säger, att den icke anser att tidpunkten är inne att verkställa denna utredning, och Landsorganisationen, att det torde vara lämpligt att avvakta de rekommendationer, som kunna komma fram genom de pågående utredningarna. TCO slutligen är kanske ännu bestämdare än Landsorganisationen, då den säger: »Utredning om försök i begränsad skala pågår sålunda i fråga om avgränsade statstjänstemannagrupper. Några resultat av denna verksamhet föreligga ännu icke. Även detta törhållande synes TCO tala för att den av motionärerna väckta, mera vittomfattande frågan icke för närvarande föranleder någon åtgärd.» Samtliga remissinstanser ha sålunda en mer eller mindre välvillig motivering, men på den följer också hos samtliga ett mer eller mindre accentuerat avstyrkande.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERQUIST: Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga och även tillhör reservanterna i utskottet, skall jag be att få säga ett par ord.

Jag kan instämma med herr Petrén och anknyta till vad han sagt. Jag vill bara ytterligare framhålla, att reservanterna endast begära en förutsättningslös utredning om *möjligheterna* att tillämpa en systematisk metod för arbetsvärdering vid inplacering av statsanställda i lönegradssystemet, och jag föreställer mig, att det knappast råder delade meningar om önskvärdheten av en sådan arbetsvärdering i och för sig. Då nu staten, som herr Petrén sagt, är landets största arbetsgivare och väl också önskar vara, eller i varje fall borde önska vara, en mönsterarbetsgivare, så föreställer jag mig, att staten skulle vilja

## Om arbetsvärdering vid lönegradsplacering av statsanställda m. m.

gå i spetsen härvidlag och icke komma i efterhand. En förutsättningslös utredning om möjligheterna av en systematisk metod för arbetsvärdering bör väl då inte kunna anses vara allt för vådlig.

Vidare vill jag i detta sammanhang framhålla, att vad som i diskussioner i hithörande frågor brukar kallas förhandlingar mellan statstjänstemännens organisationer och myndigheterna i själva verket knappast är förhandlingar i vanlig mening. Myndigheterna framlägga vid dessa förhandlingar sina synpunkter, och arbetarnas eller tjänstemännens organisationer framlägga sina, men sedan tar Kungl. Maj:t eller den myndighet, som i det särskilda fallet är behörig, den hänsyn till vad som förekommit, som man finner lämplig. Detta är ju, herr talman, knappast förhandlingar i vanlig mening. Naturligtvis vet jag mycket väl, att myndigheterna i allmänhet, kanske nästan alltid, taga viss, ibland mycket stor hänsyn till organisationernas mening vid sådana här förhandlingar, men jag är övertygad om att förefintligheten av en möjlighet till arbetsvärdering skulle betydligt underlätta för båda parterna — både för myndigheterna och för arbetstagarorganisationerna — att diskutera sakligt i sådana här frågor och att komma till en överenskommelse som hölle.

Nu gäller det ju bara en utredning om möjligheterna för en arbetsvärdering, och en sådan utredning kan väl inte vara annat än önskvärd. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag bland andra har undertecknat.

Häri instämde herr *Lundqvist*.

Herr ANDRÉE: Herr talman! Alla känna väl till, hur förhandlingarna mellan de allmänt anställda och de allmänna arbetsgivarna under de senare åren ha hårdnat, och det finns ingenting som tyder på att det under de närmaste åren skall bli någon ändring i detta. Det är klart, att det i en sådan situation vore tacknämligt, om man skulle kunna finna ett system, som underlättade möjlig-

heterna till överenskommelser, som kunde tillfredsställa bägge parterna. Med den kännedom jag har på detta område, herr talman, tror jag emellertid inte, att reservanternas väg är framkomlig. Det är sant, att motionärerna endast vilja ha utredd frågan om möjligheterna att använda ett system med arbetsvärdering, men skall man sätta i gång en så här stor apparat, är det väl ändå meningen, att utredningen skall syfta till någonting. För min del kan jag inte tänka mig annat än att om en sådan utredning skall få någon betydelse i verkligheten vid förhandlingar mellan anställda och arbetsgivarna, måste utredningens resultat godtagas för det första av det allmänna — arbetsgivaren — och för det andra av arbetstagarna, och det tror jag mig förstå, att de förhandlingar som skulle föregå en överenskommelse om hur en arbetsvärdering för samtliga statsanställda skulle se ut, det skulle bli förhandlingar, vilkas make vi aldrig skådat här i landet. Vem som helst kan fundera ut, att det måste vara förenat med mycket stora svårigheter att komma överens om ett sådant instrument.

Herr Petréns säger, att samtliga remissinstanser ha ställt sig positiva, och det är riktigt, men samtliga ha också tagit avstånd från att nu göra någon utredning. Jag tror i likhet med utskottet, att vi först skola avvakta, vad det blir för resultat av de två utredningar som pågå, och sedan avgöra om det är någon mening med att fortsätta. Att nu sätta i gång denna utredning är dels bortkastad tid och dels bortkastade statliga medel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskot-

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

tets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petrén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 201, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom upprensning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Branting* m. fl. (I: 146) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg* m. fl. (II: 182), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till Lifaco AB skulle av statsmedel återgåldas dels de belopp, som bolaget erlagt till statsverket, omfattande retroaktiv varuskatt, 86 082 kronor 8 öre, med avdrag av det utav statsverket till bolaget restituerade beloppet, 35 000 kronor, ävensom av bolaget erlagda räntor, 3 536 kronor 87 öre, eller sammanlagt 54 618 kronor 95 öre jämte skälig ränta från respektive inbetalningsdagar, dels det belopp, 13 000 kronor, som bolaget inbetalat till statsverket i ersättning för kronans rättegångskostnader, samt att till bolaget skulle betalas skälig kostnadsersättning,

innefattande dels det belopp, 13 500 kronor, som domstolarna redan tillerkänt bolaget i rättegångskostnader, dels skälig ersättning för övriga omkostnader, som bolaget nödgats ådraga sig för att under en följd av år inför olika myndigheter förfäktat sin rätt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 146 och II: 182 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Andersson*, *Söderquist*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Boman* i *Kieryd*, *Ståhl*, *Staxäng* och *Larsson* i *Stockholm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 146 och II: 182,

a) besluta, att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av erlagd varuskatt återbäras ett belopp av 41 618 kronor 95 öre;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från det för budgetåret 1951/52 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till bolaget utbetala 13 000 kronor;

2) av herr *Iwar Anderson*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Det är sällan jag har sysslat med någonting mer beklämmande än handlingarna i det här målet. Det är sannerligen ingen liten dossier — bortåt tusentalet sidor. Man frågar sig gång på gång: Är detta möjligt — är det verkligen så? Och gång på gång har man funnit belägg för att så är det faktiskt. Det rör sig, som väl alla för saken intresserade ledamöter veta, om en firmas tioåriga strid för att få sin rätt på detta område.

Jag skall, herr talman, inte, som det kanske skett på ett och annat håll, använda några överord. Jag skall bara sakligt lägga fram frågan, sådan som den ligger till. Självfallet kan på grund av det som jag nyss sade omfattande mate-

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

rialet framställningen inte bli på något sätt uttömmande, utan det kommer endast att röra sig om skelettet, om ens det.

Denna tioåriga strid har passerat kontrollstyrelsen, regeringsrätten, rådhusrätten, hovrätten och högsta domstolen. Den har dessutom varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning i statsrådet och två gånger tidigare behandlats i riksdagen: 1945 i en interpellation och 1948 på grund av motioner. Nu föreligger det återigen motioner i båda kamrarna.

Bakgrunden är varuskatteförordningen av den 25 maj 1941. Denna skatt är ju, som alla veta, en övervärlingskatt. Den går ut på att vissa fabrikat skola beskattas. Lifaco Aktiebolag tillverkade vissa halvfabrikat, men firman ansåg, efter att ha gjort undersökningar i saken, att dessa varor icke voro skattepliktiga. Efter ett halvt år gjorde emellertid kontrollstyrelsen polisanmälan, enligt uppgift i handlingarna utan att dessförinnan ha kontaktat bolaget. Retroaktivt skatt uttogs, trots att sådan skatt icke uttagits vid försäljningen, och därtill fick bolaget betala 6 procent ränta — det var inte räntestopp då! Sammanlagt blev det 90 000 kronor.

Saken har, som sagt, passerat regeringsrätten, som har kommit till det resultatet, att dessa varor äro skattepliktiga. Jag vill redan nu säga, att det inte är fråga om att på något sätt kvälja dom; det är inte fråga om skattläggningen efter regeringsrättens utslag. Det är endast fråga om den retroaktivt uttagna skatten. Jag tror att det är angeläget att från början understryka detta, ty jag har märkt, att man i debatterna både i avdelningen och i utskottet har rört ihop dessa båda ting. Kontrollstyrelsen kan ju inte pålägga skatt utöver vad som i förordningen sägs. Huvudfrågan blir då, om firman har handlat emot bättre vetande. Skatten är, som jag nämnde, en övervärlingskatt, och om en sådan skatt uttages retroaktivt, blir detta till förlust för tillverkaren. Hela uppfattningen om att firman har handlat i ont uppsåt bygger, såvitt jag kan finna, på ett uttalande, som en konditor i Västerås skulle ha gjort, att ett ombud från firman skulle

ha sagt vid sitt försök att sälja firmans varor, att det var lämpligt och fördelaktigt för konditorn i fråga att köpa varorna, eftersom kontrollstyrelsen inte hade upptäckt, att de borde vara skattebelagda. Detta förefaller ju att vara en ganska graverande omständighet. Men när konditorn förhörde under polisutredningen, ville han inte stå för detta uttalande utan sade endast, att ombudet hade gjort troligt, att det var fördelaktigt för konditorn att köpa varorna. Ja, mina herrar och damer, finns det någon resande eller något ombud, som i ett sådant sammanhang inte försöker göra det troligt för köparen in spe, att det är fördelaktigt för honom att köpa varorna? Den saken är ganska klar.

Sålunda bortföll denna enda anledning till påståendet, att firman hade handlat i ont uppsåt. Jag skall av naturliga skäl inte ge mig in på några juridiska hårklyverier; det få de göra som behärska den delen av problemet. Jag vill bara påminna om att när varuskatteförordningen tillkom i maj 1941, uttalades starka farhågor för att det skulle bli besvärligheter med tydingen. Jag skall endast citera, vad kommerskollegium sade — yttrandet är undertecknat av generaldirektör Axel Gjöres: »De varuförteckningar, som äro avsedda att läggas till grund för lyxbeskattningen, äro för de olika varuslagen kopierade på den för tullbehandling använda statistiska varuförteckningen. Därvid måste emellertid beaktas, att, medan tillämpningen av den senare är lagd i händerna på särskilt utbildade statstjänstemän, bedömandet av tillämpligheten i det särskilda fallet av lyxbeskattningens varuförteckningar ankommer på vida kretsar av befolkningen, vars förmåga att tolka varuförteckningens invecklade varubeskrivning icke kan skattas alltför högt.» Det är nog så sant som det är sagt. Detta framgår särskilt av att när kontrollstyrelsen sände upp två tjänstemän till firman, förklarade dessa, att en viss vara var ett typiskt exempel på en skattefri sådan. Icke förty lade kontrollstyrelsen fem veckor senare retroaktivt skatt på just denna vara. Dessa tjänstemän, som dock borde veta

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

vad det rörde sig om och kunna läsa varuförteckningen, förklarade alltså, att en viss vara var skattefri. Detta bestrids inte heller av kontrollstyrelsen, men styrelsen förklarar, att den inte kan vara bunden av dessa tjänstemäns uttalande. Det är alldeles självklart, men jag har dragit fram detta exempel för att visa, att till och med människor, som borde vara sakkunniga, ha misstagit sig enligt vad motparten påstår.

Svenska konditoriföreningen, som har ingående prövat denna fråga, har helt ställt sig på Lifacos sida och hävdar att bolaget har varit i god tro. Jag lägger stor vikt vid detta, ty på frågan, huruvida bolaget varit i god tro eller icke, vilar hela det slutliga ställningstagandet. Att bolaget varit i god tro bekräftas av en rad framstående experter, både juridiska och andra, samt vidare av rådhusrätten och hovrätten, som noggrant prövat själva sakfrågan och som konstaterat, att retroaktiv skattläggning principiellt sett är oriktig och medför vådor ur rättssäkerhetens synpunkt. Professor Agge, alltså en av juristerna, säger: »Att de tilltalade ha använt sig av språkbruket inom konditoribranschen och i vanligt språkbruk är högst rimligt.» Jag frågar: Vilket språkbruk skulle de eljest ha använt sig av?

Det finns, såvitt jag kunnat finna, ingenting i varuskatteförordningen, som tyder på att en vara skall vara skattefri, när den tillverkas av bagerier och konditorier, men skattläggas, när den tillverkas av t. ex. Lifaco. Lifaco har i möjligaste mån handlat just. Bolaget erlade skatten, så snart det fick kännedom om kontrollstyrelsens ståndpunkt, således till och med innan regeringsrättens utslag hade fallit.

Jag skall något beröra de metoder, som i detta sammanhang ha tillämpats. Firman har bland annat varit utsatt för avstängning av råvaror. Kungl. Maj:t och kronan förklarar t. ex. i en inläga den 10 november 1945: »På föranstaltande av kontrollstyrelsen hade statens livsmedelskommission i slutet av oktober 1941 avstängt bolaget från tilldelning av ransonerade varor. Avstäng-

ningen upphörde, så snart kontrollstyrelsen hade godkänt ovannämnda ordning för skattebetalningarnas fullgörande och därom underrättat livsmedelskommissionen.» Jag har nämnt detta därför att man har bestritt detta tillvägagångssätt.

Som ett exempel på hur osäker grund man står på, när det gäller klassificeringen, vill jag nämna, att livsmedelskommissionen beträffande en viss vara gav intyg på att den icke kunde hänföras under nr 298 i varuförteckningen och alltså icke borde skattläggas. Detta intyg uppvisades av Lifaco för rådhusrätten 1943. Sedan satte sig kontrollstyrelsen i förbindelse med kommissionen, som därefter ändrade sitt beslut. Sedermera kom det ut en ny förordning, och då återgick kommissionen till det ursprungliga beslutet. Jag tycker för min del, att detta verkar godtycke i högsta potens.

Jag kan också citera, vad hovrättsrådet Petrén sade den 29 september 1951: »Av utredningen i ärendet framgår också, att kontrollstyrelsen förfarit godtyckligt vid författningens tillämpning med avseende å olika företagare... Härigenom har felats mot den elementära rättsregeln om allas likhet inför lagen.» Jag citerar kanske väl mycket, men jag gör det därför att jag vill ha de direkta uttalanden som gjorts intagna i riksdagens protokoll.

Den 30 juni 1942 fastställde regeringsrätten kontrollstyrelsens beslut. Bolaget hade ju där, som bekant, icke möjlighet att demonstrera sina varor eller framföra sina synpunkter muntligen.

Avstängningen från råvaror är enligt min mening en ganska allvarlig sak, och enligt de sakkunnigas utsago ha andra firmor icke beskattats för dylika varor. Det är, som jag sade, vittomfattande utredningar som det rör sig om, och det finns belägg för alla dessa uttalanden. Det är alltså icke endast denna firma som råkat illa ut eller som — efter vad man påstått — med uppsåt missförstått varuskatteförordningen. Det finns i stället en rad exempel på liknande fall. Jag kan här endast citera ur ett brev till Li-

## Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

faco från Aktiebolaget Hafnia-produkter. Detta brev insändes i avskrift till statsministern den 13 oktober 1950, och jag föreställer mig, att man inte sätter på pränt sådant som man inte kan bevisa. Detta bolag tänkte överklaga hos regeringsrätten men hade avrättats på grund av svårigheterna att få rättelse och de stora kostnaderna. »Dessutom», säger bolagets representant, »yttrade kontrollstyrelsen till undertecknad och även till vår advokat, att om vi skulle överklaga kontrollstyrelsens beslut, så skulle kontrollstyrelsen ytterligare utöka sitt skattekrav, varigenom den retroaktiva skatten, som kontrollstyrelsen tvang oss att betala, icke endast skulle utgå från den 15 september 1943, utan i så fall skulle dylik skatt utkrävas av oss från den tid då lagen trädde i kraft — alltså omkring år 1941.»

Ja, mina herrar och damer, är detta sant, och jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av det, är det en ganska allvarlig sak, tycker jag. Jag har flera exempel, men jag skall inte ta upp tiden med att gå in på dem. De kanske komma fram senare under debattens gång.

Som en följd av den polisanmälan, som jag omnämnt tidigare, blev det en rättegång, som pågick under cirka ett och ett halvt år vid Stockholms rådhusrätt, och det gällde då utredning, om rättsstridig handling begåtts av den åtalade.

I det sammanhanget hördes ett stort antal juridiska experter, vilkas uttalanden styrkte den åtalades uppfattning. Frikännandet kom också i juli 1943, och detta frikännande fastställdes av Svea hovrätt i november 1943. Det är viktigt att hålla fast detta, att anmälan mot firman kom från kontrollstyrelsen och att saken utreddes av rådhusrätt och hovrätt, vilka båda instanser frikände firman. Man har med lätt hand gått förbi detta förhållande och blandat ihop det med en senare dom, som högsta domstolen har undanröjt. Men det är, tycker jag, den första domen, som talar sitt tydliga språk.

Sedermera instämde bolaget Kungl.

Maj:t och kronan till Stockholms rådhusrätt med yrkande om återbetalning av den erlagda skatten. Efter årslånga förhandlingar fann såväl rådhusrätt som hovrätt att domstolarna vore behöriga att upptaga frågan. Emellertid undanröjde, som jag nyss nämnde, högsta domstolen dessa domar i augusti 1950 under hänvisning till att talan om återbetalning av skatt icke kunde upptagas av allmän domstol. Sålunda undanröjdes rådhusrättens och hovrättens beslut, men den omfattande, djugående och ingående sakprövning, som dessa domstolar hade levererat i ärendet, talar sitt utomordentligt tydliga språk, och denna sakprövning kan man i detta sammanhang, såvitt jag förstår, icke komma förbi. Man har hänvisat till högsta domstolens utslag, men det är att märka, att högsta domstolen inte tagit ställning till själva sakfrågan utan endast till den formella sidan av saken. Den har alltså inte utsagt någonting om att det är riktigt att uttaga skatt retroaktivt.

Saken har vidare anmälts till justitieombudsmannen, som dock på grund av preskriptionsbestämmelserna inte kunnat upptaga frågan. Jag tillåter mig citera ur en skrivelse till justitieombudsmannen, som inlämnades den 29 september 1951. Där säger man, att professorerna Herlitz', Agges och Ljungmans uttalanden »gå enstämigt ut på att kontrollstyrelsen utan stöd av gällande författning ålagt Lifaco AB skattskyldighet på sätt av domstolarna Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt blivit fastslaget».

Nu skall jag inte gå in på den formella sidan av saken, utan jag skall bara i förbigående påminna om att det har förelegat motioner tidigare i båda kamrarna om förfarandet i tvister rörande varuskattemål. De däri framförda kraven äro nu under utredning. I varuskatteförordningen saknas nämligen i stort sett regler för hur tvister mellan tillverkaren-skatteinbetalaren och staten skola lösas, utan här har kontrollstyrelsen ensidigt förordnat om den skatt som skall utgå.

Man har sålunda inte för närvarande

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

möjlighet att få saken prövad vid allmän domstol utan kan endast få den prövad i administrativ väg, slutgiltigt av regeringsrätten. Då nu kontrollstyrelsen intar partställning, är det klart att det inte kan föreligga någon opartisk utredning, innan frågan kommer till regeringsrätten — och där finns, som jag nys nämnde, inte någon möjlighet till muntlig framställning. Regeringsrättens prövningar äro ett led i ett administrativt förfarande av rent skriftlig natur, som en rättslärdd har framhållit i visst sammanhang. Vid domstolarna finnes däremot möjlighet till en allsidig och ingående utredning.

Efter hovrättens utslag 1943 ansökte bolaget hos kontrollstyrelsen att återfå de retroaktivt uttagna 90 000 kronorna. Jag skall förbigå den mellanliggande tiden och endast beröra den interpellation, som framställdes 1945 och som ledde till att propositionen i ärendet framlades, varigenom § 3 a till varuskatteförordningen ändrades, så att Kungl. Maj:t, »då synnerliga skäl därtill äro», har rätt att medgiva befrielse från eller återbäring av varuskatt. Detta resulterade i en återbetalning av 35 000 kronor.

Jag tillåter mig anse, att i det förhållandet att denna summa återbetalades ligger ett om ock dolt erkännande av att firman icke har förfarit på ett så olämpligt och galet sätt, som man här i korridorerna och i utskottet har velat göra gällande.

Det var ju också så — vilket herrarna och damerna kanske påminna sig — att när konstitutionsutskottets dechargememorial i april 1951 behandlades, fanns vid detta memorial fogad en reservation av 9 ledamöter av konstitutionsutskottet. Dessa reservanter yrkade en anmälan enligt § 107 regeringsformen. Det tillkommer — framhölls det i reservationen — ej konstitutionsutskottet att ta ställning till rådhusrättens, hovrättens, respektive kontrollstyrelsens och regeringsrättens riktiga tolkning och tillämpning av varuskatteförordningen utan endast till Kungl. Maj:ts beslut den 29 september 1950 att vägra

restitution av erlagd skatt utöver de 35 000 kronor som beviljats 1945. Vidare säges det i reservationen, att saken sedan år 1945 har kommit i ett nytt läge. Man hänvisar då till rådhusrättens och hovrättens domar och säger vidare: »Härmed är det — även om man med högsta domstolen utgår ifrån att regeringsrättens utslag är avgörande i frågan om skatteplikten — klart ådagalagt, att det misstag som företaget begick, då det kalkylerade sitt försäljningspris utan beräkning av skattskyldighet, var icke endast ursäktligt utan i hög grad naturligt.» — »Starka skäl», fortsätter man, »ha sålunda förelegat att bevilja restitution av hela det återstående omstridda beloppet.»

I augusti 1950 vädjade Lifaco hos Kungl. Maj:t om ersättning för den retroaktivt uttagna skatten plus övriga omkostnader. Detta blev avslaget.

Vad jag nu anfört var som sagt själva stommen till det hela, och jag kan nu sluta rätt snart med att bara citera en del uttalanden, som gjorts i pressen. Det har ju förekommit hundratals artiklar i tidningar, representerande alla politiska riktningar, i alla händelser när det gäller demokratiska partier. Jag kanske kan säga, att man har använt starka ord, men jag förstår å andra sidan efter att i veckor ha hållit på med detta material, att det kan ge anledning till att man reser sig upp i harm. Det är ju för resten rätt egendomligt, om jag får anmärka det i förbifarten, att här ha motioner framburits i båda kamrarna av socialdemokrater som huvudmotionärer, men sedan är det endast de borgerliga, som stå för reservationen. Det visar ju för all del, att det kan vara hoppfullt för framtiden att man inte behöver gå så noga efter partilinjer, men jag tycker som sagt att det är rätt egendomligt.

Jag kanske kan börja med att citera vad Aftontidningen säger om denna fråga. Den erkänner, att detta är ett avskräckande exempel på godtycke och mannamån, och fortsätter med att säga, att »behandlingen av Lifaco kan icke anses vara överensstämmande med



## Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

svensk grundlag. Det är icke kontrollstyrelsen som har beskattningsrätten. Regeringsformen stadgar att 'svenska folkets rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena'.

Svenska Morgonbladet säger något som jag i hög grad vill understryka, nämligen att »detta är en angelägenhet icke blott för den förorättade firman utan även för hela rättsvärden i vårt land».

Slutligen kan jag citera vad hovrättsrådet Petré, som har arbetat igenom denna fråga från grunden, säger i ett brev till Göteborgs-Tidningen med anledning av att ifrågavarande tidning hade tagit upp frågan. Han säger: »Varje rättskaffens människa måste bli upprörd över den behandling som firman undergått från de administrativa myndigheternas sida. Det administrativa godtycke, som här kommit till uttryck mot en oförvitlig firma, är för en gammal domare helt enkelt obegripligt.»

Herr talman! I reservationen ha vi stannat vid de summor som Lifaco direkt har lagt ut i form av retroaktivt uttagen skatt plus 13 000 kronor i rättegångskostnad, vilket tillsammans gör cirka 54 600 kronor. Denna summa utgör dock, väl att märka, endast en tredjedel av de verkliga kostnader, som firman har haft. Jag skall inte sticka under stol med att jag personligen gärna hade gått längre, men dessa summor ge dock de fasta gränser man haft att hålla sig till, det är direkta summor som firman har utbetalat. Jag har kunnat stanna vid detta och avstått från att gå längre, ty det viktigaste för mig har varit icke hur stor den summa är, som det rör sig om, utan att reagera emot det godtycke, som enligt vad jag anser mig ha belägg för här har utövats mot en firma. Det beklämnande är ju att staten har ryckt fram med alla sina resurser, så att en enskild firma har haft mycket svårt att göra sig gällande. Principen om likhet inför lagen har enligt mitt sätt att se här icke tillämpats.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERQUIST: Herr talman! Fröken Andersson har utförligt, sakligt och, såvitt jag kunnat förstå, även övertygande redogjort för Lifacofrågans innebörd och för reservanternas i utskottet bedömande av densamma. Jag instämmer såväl i hennes yttrande som i det yrkande hon har framställt. Härutöver vill jag åtminstone för tillfället bara understryka en enda sak.

Någon skyldighet för vederbörande, i detta fall alltså Lifaco AB, att efterhöra hos kontrollstyrelsen huruvida de varor, som det gäller, vore beskattningsbara, finnes icke föreskriven i författningen, och inte heller finns det någon skyldighet att deklarerat annat än sådant, som är beskattningsbart och som man alltså själv anser vara skattepliktigt. Eftersom Lifaco bedömde sina ifrågavarande varor såsom icke skattepliktiga, så deklarerade man dem helt naturligt inte.

Problemet blir väl då, såsom fröken Andersson också underströk: Kan Lifacoledningen skäligen ha ansetts ha handlat i god tro, eller har den handlat i ond tro vid sitt ställningstagande?

För min del kan jag i varje fall inte finna motsatsen, alltså att man skulle ha handlat annat än i god tro, vara bevisad. Man har läst och tolkat författningen så gott man kunnat och därvid kommit till exakt samma resultat som sedermera rådhusrätten i Stockholm och Svea hovrätt. Jag finner därför för min del, herr talman, att Lifacos ledande män äro i mycket gott sällskap, ja i synnerligen gott sällskap, när de vid författningssländet och författningstolkandet förmenat, att de haft rätt att anse varorna icke beskattningsbara.

Jag höjer mig givetvis — och jag ber att få understryka det alldeles särskilt, liksom fröken Andersson här gjorde — för vad regeringsrätten säger, att det föreligger skattskyldighet för varorna. Men frågan gäller nu inte detta, utan den gäller huruvida bolaget skulle betala den retroaktiva skatten — om jag nu får uttrycka mig så. Då finner jag i likhet med fröken Andersson och de övriga reservanterna inom utskottet, att billigheten

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

kräver att Lifaco får åter även återstoden av vad det betalats retroaktivt.

Jag skall, herr talman, för närvarande inte förlänga debatten. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSON, IWAR: Herr talman! Vid statsutskottets behandling av detta ärende anmälde jag en blank reservation, och skälet därtill var, att jag ville få tillfälle att gå igenom det omfattande material, som hade delats ut till utskottets ledamöter i denna fråga. Jag hade visserligen läst en hel del om den i tidningspressen, men jag tror det är klokt att man inte alltför mycket litat på vad tidningarna skriva om en hel del saker och ting. Under den gångna veckan har jag emellertid sökt plöja igenom, jag höll på att säga det alltför rikhaltiga materialet. Det är en mycket diger dossier, som utdelats till utskottets ledamöter, och den lär inte vara mer än en liten del av hela det material, som finnes i ärendet. Tänk, om advokater och andra kunde försöka koncentrera sig litet grand! Ja, detta var bara en from önskan.

Vid mitt studium av handlingarna har jag emellertid inte kunnat komma förbi den omständigheten, att två av kontrollstyrelsens tjänstemän ha förklarat den vara det här gäller skattefri. Men de ha desavuerats av sina chefer, som helt haft avgörandet i sina händer. Vidare ha ju rådhusrätt och hovrätt frikänt, men högsta domstolen har — märk väl — av formella skäl upphävt domsluten.

På den andra domsvägen — det bör också nämnas — ha de tre instanserna, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen och regeringsrätten, varit eniga om att varan skulle skattebeläggas.

Nu skall man visserligen som laglydig medborgare inte försöka att rucka på vad vårt högsta domstolväsende kommer till för beslut, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t redan genom att ha återbetalat 35 000 kronor gett sig in på den vägen. Även om jag erkänner, att utskottsmajoritetens ståndpunkt kan ha goda skäl för sig, så anser jag, herr talman, att man,

när det gäller att ta ståndpunkt i ett så ytterst svårbedömt fall, bör hellre fria än fälla, och därför kommer jag vid den blivande omröstningen att biträda reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nerman*.

Herr WERNER: Herr talman! Då jag under en längre tid sökt att tränga in i akterna i det så kallade Lifaco-målet, må det kanske ursäktas mig att jag tar till orda. Det finns i detta rättsfall en del dunkla punkter, som under målets gång fått en mycket hjärt belysning.

Målets sakinnehåll och behandling synas mig utgöra ett varnande exempel på vart en rättstillämpning i administrativ ordning kan leda. Här kan man följa en rättssökandes vanmäktiga kamp för att få rätt och hurusom till synes klara rättsanspråk underkännas på grund av rent formella skäl.

I detta märkliga mål finnas dock några fasta hållpunkter av rättsavgörande betydelse, som borde stämt statsutskottets majoritet till större eftertanke. För det första har kontrollstyrelsen icke kunnat från början grunda sitt skattekrav på en klar författning, där varorna i fråga finnas angivna såsom skattepliktiga. Skatteföreläggandet har sålunda grundats på kontrollstyrelsens eget bedömande emot samtliga hörda experters fria uttalande och till och med sedan kontrollstyrelsens egna tjänstemän på ort och ställe förklarat varorna fria. Att det sedan utkrävdes en skatt av så rättsligt löslig natur med retroaktiv verkan, måste anses såsom helt rättsstridigt.

Här har kontrollstyrelsen i sig förenat fiskalens, åklagarens och domarens roll — det sistnämnda på den administrativa rättstillämpningens grundval — vilket är en kombination som inte kan vara godtagbar i ett demokratiskt rättsämnhälle.

Det som för mig är fullständigt avgörande i målet är, att den för Lifaco ansvarige i fullt laga ordning ställts under allmänt åtal för brott mot hithörande skatteförordning och efter långvarig

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

ga och ingående rättegångsförhandlingar frikänts från allt ansvar, både i rådhusrätten och i Svea hovrätt. Härmed synes mig själva rättsgrunden för kontrollstyrelsens skattekrav vara undandörd.

Vid en senare prövning av skattekravets materiella rättsgrund i rådhusrätten och hovrätten ha styrelsens skatteanspråk underkänts. Att sedan högsta domstolen av formella skäl icke ansett sig kunna upptaga målet till saklig prövning är icke i och för sig avgörande för målets rättsliga innehåll. Att härefter Kungl. Maj:t funnit skäligt att till den rättssökande återbetala ett delbelopp av 35 000 kronor styrker att här har skett en skattefiskalisk åtgärd, som icke vilar på hållbar rättsgrund. Vad som är oklart är, efter vilka principer eller grunder Kungl. Maj:t delat beloppet. Rättvisa och rättstillämpning kunna aldrig bli delbara begrepp.

Jag kan icke finna annat än att här föreligger en klar skyldighet för staten att återbetala det retroaktiva skattebelopp, som på så godtyckliga grunder avtvings Lifaco, och jag kommer alltså att på grund av de rättsgrundsatser, som jag här med stor styrka vill hävda, rösta med reservationen, vilken jag hemställer till kammaren att stödja.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag kan ju först instämma med föregående talare i det avseendet, att detta ärende ju är ett sådant ärende som man kan hålla på att diskutera i timtal och framföra skäl för och emot i det oändliga. Jag skall emellertid försöka att framföra utskottets synpunkter så kortfattat som möjligt.

Motionen såväl som reservationerna haseras väsentligen på två teser eller påståenden. För det första påstår man, att varuskatteförordningen var oklar, att de här omstridda varorna icke voro upptagna i densamma, att Lifacos ledning icke kunde av författningen utläsa att dess tillverkningar vore skattepliktiga och att skatt ej bort påföras bolaget, åtminstone icke före kontrollstyrelsens

ingripande. Detta antagande anses vara styrkt genom underrätternas frikännande domar i målet. Varuskatt torde således ha uttagits utan stöd av författningen. Kontrollstyrelsen skulle med andra ord ha förfarit godtyckligt och lagstridigt.

För det andra gör man gällande, att Kungl. Maj:t såväl i regeringsrätten som i statsrådet icke beaktat det — som man påstår — felaktiga i kontrollstyrelsens beslut att ålägga Lifaco skatt från tiden för författningens kungörande och att Kungl. Maj:t bort restituera hela den enligt bolagets och motionärernas mening orättvist uttagna varuskatten.

Med stort patos har i denna process åberopats grundlagens paragraf om svenska folkets frihet och svenska folkets rätt att sig självt beskatta. Det har gjorts gällande, att kontrollstyrelsen med stöd av generaltullstyrelsen och även av Kungl. Maj:t ingripit i denna riksdagens rätt att ensam pålägga skatt.

Även hovrätten framhåller, att beskattningsrätten icke kan överlåtas åt vare sig Kungl. Maj:t eller annan statlig förvaltningsmyndighet och att vederbörande myndighet, i detta fall kontrollstyrelsen, icke kan på grund av något givet bemyndigande för kronans räkning uttaga skatt för annan vara än som genom skatteförordningen angivits såsom skattepliktig.

Från kronans sida har betonats, att förut ha grundlagens bestämmelser om riksdagens ensamrätt att pålägga skatt aldrig ansetts innefatta förbud mot att på stats- och förvaltningsmyndighet samt Kungl. Maj:t överlåta tillämpningen av vederbörigen tillkomna skattebestämmelser.

Lika självklart som det är att riksdagen ensam har rätt att svenska folket beskatta, lika självklart borde det vara, att de administrativa och dömande myndigheterna skola kunna tolka och tillämpa lagarna. Men man får ju här skilja på lagstiftning och lagarnas tillämpning. Varje medborgare — jag kan påpeka det redan nu — har ju möjlighet och rätt att, i den mån han anser sig illa behandlad i lägre rättsinstanser, framföra kla-

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

gomål i högre instanser. När varuskatteförordningen av riksdagen antagits, var kontrollstyrelsen den myndighet, som skulle övervaka och fatta beslut om dess tillämpning. Varuskatteförordningen är utformad i anslutning till tulltaxan. Den vara, som enligt tulltaxan är tullbelagd, skall även vara skattebelagd. I tveksamma fall får kontrollstyrelsen officiellt eller under hand inhämta yttrande från generaltullstyrelsen, huruvida en vara skall skattebeläggas eller icke.

Samtliga här omstridda varor äro enligt generaltullstyrelsens mening skattepliktiga, då de alla äro belagda med tull för införsel. Ingen av Lifacos varor nämnes i de till förordningen fogade anmärkningarna om undantag. Samtliga falla enligt tullstyrelsens och kontrollstyrelsens mening under begreppet konfityrer.

Denna kontrollstyrelsens uppfattning har också delats av Kungl. Maj:t i regeringsrätten och i statsrådet. Enligt högsta domstolen äro dessa myndigheter i skattemål lagenligt de slutligt avgörande instanserna. Att Lifacos krav på återfående av varuskatten bifallits av underrätterna kan icke anses bindande då dessa icke varit behöriga att döma i varuskattetvister över huvud taget.

Lifacos krav på varuskatterestitution är således avgjort av den myndighet som allena har att i sista hand avgöra dylika tvister, nämligen av Kungl. Maj:t. Högsta domstolen är enhällig i sin dom då den förklarar att underrätterna icke äro behöriga, och den har tagit upp denna fråga om behörigheten efter en enhällig framställning från nedre justitierevisionen.

Reservanterna ha understrukit att skäl synas tala för en välvillig behandling av motionen. Jag vågar säga, att Lifaco blev mycket välvilligt behandlat då Kungl. Maj:t beslöt en återbetalning av de 35 000 kronorna. Jag utgår ifrån att regeringen — jag kan i förbigående påpeka att vi då hade samlingsregering — prövade ärendet ingående och kom till det resultatet att det inte fanns skäl att gå längre i välvillighet.

Det tillägg till varuskatteförordningen

av den 25 maj 1945, som tillkom efter professor Herlitz' interpellation, förutsätter såväl en restriktiv tolkning som att återbäringen skulle kunna begränsas till skälig del av det återkrävda skattebeloppet, om nu återbetalning över huvud taget skulle ifrågakomma.

Hur befogat var då Lifacos krav på återbäring? Kontrollstyrelsen tillställde bolaget förordningen om varuskatt när den utkom. De båda direktörerna Eichenberg och Jettman gingo gemensamt igenom kungörelsen. Då deras varor ej voro särskilt nämnda kommo de överens om att de ej voro berörda av varuskatten och gjorde ingen anmälan. När man i motionen anför att Lifaco vid förordningens utfärdande undersökte huruvida bolaget var skattepliktigt men kom till negativt resultat, bör det påpekas att den undersökningen utfördes av de båda direktörerna ensamma. På särskild förfrågan har direktör Eichenberg förklarat, att de vid det tillfället inte sökte någon kontakt vare sig med kontrollstyrelsen eller med någon utomstående.

Jag får säga, att detta synes mig vara en ganska lättvindig undersökning. Det är kanske förklarligt att direktör Eichenberg, som är utlänning, åtminstone vid den tid författningen tillkom icke tillräckligt behärskade svenska språket och naturligtvis heller inte svensk författningspraxis tillräckligt för att på egen hand kunna avgöra och bedöma varuskatteförordningens innebörd. Det är möjligt att Lifacos ledning handlat i god tro, jag vill inte påstå att den så inte har gjort. Men vad jag vågar påstå, det är att ingen kan bevisa att den verkligen har handlat i god tro. Man kan nog inte helt utesluta den möjligheten att den tog en chans enligt maximen »går det så går det». Men härom vill jag ingenting bestämt säga. Att Lifaco sedan vidhöll och förfäktade att bolaget ansåg sina tillverkningar skattefria var ju, kan man säga, en ren försvarsåtgärd.

Det är tämligen meningslöst att gå in på allt detta juridiska och sakkunniga penetrerande av hurdana varorna voro.

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

Huvudsakligen har striden stått om be- greppet konfityrer. För att få de ifråga- varande beskattningsspörsmålen och varudefinitionerna bedömda av fackmän i konfityrbranschen anmodade kontroll- styrelsen verkställande direktören hos Marabou AB Throne-Holst, tillika byrå- chef i industrikommissionen, och direk- tören för Förenade chokladfabrikerna Öfverberg att avge utlåtande, om de an- sågo att skatteplikt förelåg för Lifacos varor. De ha inte bara funnit de av kon- trollstyrelsen skattebelagda varorna skat- tepliktiga utan även vissa andra som inte upptagits, och de påpeka att det förhållandet att varorna utgöra halvfab- rikat icke kan fritaga från beskattning. I förordningen talas om varor för avsalu eller för vidare bearbetning. Även sist- nämnda varor falla alltså under skatten.

Jag har förut framhållit att general- tullstyrelsen har funnit de omstridda varorna skattepliktiga. Generaltullstyre- lsen baserar sina utlåtanden och beslut i tvistiga fall på analys av varorna vid tullverkets laboratorium. I sitt utlåtande av den 23 januari 1945 utgår även hov- rättsrådet Petrén ifrån att tullens labo- ratorium analyserar varorna innan de skattebestämmas. Följaktligen, säger hovrättsrådet Petrén, synes skattelägg- ningen i sista hand bero på en labora- tors omdöme, även om detta omdöme går stick i stäv med sakkunnigas ut- sägo. Nog synes det mig ganska rimligt att tullstyrelsen mera litat på det resul- tat dess eget laboratorium kommit till än på vad andra, utomstående, uppge i fråga om varornas kvalitet och inne- håll.

Det är över tusen företag som drab- bats av varuskatten, men i intet fall ha sådana synpunkter och sådana anspråk förts fram som de Lifaco söker hävda. Om Lifacos ledning handlade i god tro, när den uraktlät att göra anmälan till kontrollstyrelsen vid skatteförordning- ens utgivande, kan detta anses som en förmildrande omständighet i fråga om straffpåföljd för uteblivandet av anmä- lan, men det kan helt naturligt icke medföra befrielse från skattens erlåg- gande. Det synes anmärkningsvärt att

Lifaco, som kom i kontakt med ett par tusen avnämare och även med andra firmor, under hela fem månaders tid inte gjorde något försök att närmare underrätta sig om huruvida dess tidi- gare uppfattning verkligen var riktig. Lifacos likgiltighet i detta avseende av- sticker ganska bjärt mot fabrikanternas i allmänhet.

När Lifaco efter polisanmälan pålades skatt från och med dagen för författ- ningens utgivande skedde detta i laga ordning. Här är det inte fråga om nå- gon retroaktiv beskattning, då skatte- plikt förelåg genom författningens ikraftträdande. För att en beskattning skall kunna betraktas som retroaktiv måste den träffa åtgärder, som företa- gits före beskattningsbestämmelsernas tillkomst. Att vederbörande skatteplikti- ge icke själv anser sig skattskyldig kan väl inte i och för sig anses utgöra till- räcklig grund för skattebefrielse.

Jag påpekar ännu en gång, att anser sig vederbörande orättvist behandlad har han möjlighet att få sin rätt prövad i högsta skatteinstans. Så har även Lifaco handlat. Lifaco har fått saken prövad i rikets högsta instans i skattemål, re- geringsrätten, och fått avslag. Den sista möjligheten, att hos Kungl. Maj:t söka att av nåd bli befriad från domens ma- teriella innebörd, har Lifaco också för- sökt med känt resultat. Med stöd av riksdagens bemyndigande har Kungl. Maj:t efterskänt 35 000 kronor av det ådömda skattebeloppet. Detta har Lifaco betraktat som ett erkännande av dess krav, men endast som halv rättvisa. Kungl. Maj:t har med andra ord icke skapat full rättvisa, alltså handlat orätt.

Såvida man inte i likhet med en hel del journalister och även andra utgår ifrån att vederbörande myndigheter, kontrollstyrelsen, tullstyrelsen och rege- ringsrätten samt även Kungl. Maj:t i statsrådet, medvetet göra, som det står i en rubrik till en artikel av Halvar Sundberg, »högsta rätt till högsta orätt», måste ju dessa myndigheters utlåtanden tillmätas minst lika stor betydelse och anses lika om inte mera vederhäftiga än alla deras, som ha fört Lifacos talan och

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

baserat sina påståenden på i detta fall föga ingående kännedom om fakta.

Högsta domstolen har förklarat underretterna icke behöriga att döma i skattevister och undanröjt deras domar. Bolaget ålades tillika att ersätta kronans rättegångskostnader vid rådhusrätten med 13 000 kronor. Om högsta domstolen samtidigt haft någon uppfattning i sakfrågan och på något sätt prövat den kan jag inte yttra mig om, men man kan nog med fog anse det inkonsekvent och ologiskt att förpliktiga Lifaco att gälda kronans rättegångskostnader om det kunde anses att dess talan borde bifallas.

När jag började syssla med den här saken hade jag nog som så många andra en förutfattad mening — även om här inte precis hade begåtts ett justitiemord, så kunde man nog i alla fall säga att kontrollstyrelsen hade handlat byråkratiskt och egenmäktigt. Efter hand som jag har varit nödsakad att syssla med ärendet har emellertid denna min förhandsinställning reviderats, och jag vill nu sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall bara helt kort säga att icke heller jag haft någon förutfattad mening i saken men icke förtygkommit till rakt motsatt resultat efter studium av samma handlingar som herr Leander studerat.

Herr Leander sade, att Lifaco blivit välvilligt behandlat. Det tycker jag var det sorgligaste i hela hans anförande. Skall verkligen gemene man, som skall tyda en förordning, behöva gå till laboratorier och låta göra ingående undersökningar för att kunna begripa vad som är skattepliktigt eller inte?

Herr Leander nämnde utredningen om vad som menades med konfityrer. Den går på 60 maskinskrivna sidor, och den borde vara ett strålande uppslag för våra revyförfattare. Ty något löjligare har jag sällan läst. Vad är koniftyrer? Är glass koniftyr? Ja, ätes det i en strut är det konfityr, men ätes det med sked från tallrik, är det inte konfityr.

Regeringsrättens utslag som herr Leander refererar till tar icke, så vitt jag förstår, upp frågan om retroaktiv beskattning utan finner endast att varan är skattepliktig, och ingen har gått emot den domen.

Vidare säger herr Leander, och det är huvudsaken av alltihop, att han inte kan bevisa att firman inte har handlat i god tro. Nej, det kan han inte! Och i och med det har herr Leander de facto tagit en positiv ställning till reservanternas begäran.

Herr WERNER (kort genmäle). Herr talman! När herr Leander så vitt jag hörde rätt söker göra gällande, att det här icke är fråga om utkrävande av retroaktiv skatt, så är detta icke riktigt. Hela det belopp varom här är fråga har utkrävts bakåt utan att skattekravet kunnat grundas på en klar författning, som anger att dessa varor ha varit skattebelagda. Utkrävandet har alltså skett efter kontrollstyrelsens eget bedömande, emot hörda experters samstämmiga utsago att dessa varor icke vore skattepliktiga. Jag menar därför att själva anspråket på skatt har ett mycket svagt och ogrundat rättsinnehåll.

Herr PETRÉN: Herr talman! Jag har noggrant sökt sätta mig in i denna fråga och kommit till det resultatet att Lifacos sak är en rättvis sak. Reservanterna ha redan berört alla enskildheterna i denna fråga. Jag har begärt ordet närmast för att få lägga till några synpunkter.

Lifaco har nu under ungefär tio år fört en kostsam strid för sin sak. Detta har haft vissa återverkningar. Genom bolagets envishet att hålla ut i denna kamp ha brister påtalats i varuskatteförordningen, och det har blivit klart att den ordning som nu gäller särskilt i fråga om besvärsmöjligheter icke är tillfredsställande ur rättssynpunkt. Detta har onekligen indirekt kommit fram genom Lifacos hårda strid för sin sak. Framhävandet av dessa brister har re-

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

dan lett till att riksdagen vid två olika tillfällen fattat beslut. Det ena skedde 1945, då varuskatteförordningen fick ett tillägg i form av en särskild paragraf, som gav Kungl. Maj:t möjlighet att medgiva återbäring. Det andra är, att vid värriksdagen hemställde riksdagen om en utredning om vad som kunde göras för att uppnå större rättssäkerhet, bättre rättsskydd och bättre besvärsmöjligheter. Samtidigt yrkades att man skulle undersöka möjligheterna att tillskapa regler för förhandsbesked av kontrollstyrelsen i sådana frågor som det här gäller.

Detta innebär enligt min mening att firman Lifaco och de som ha arbetat i denna fråga ha berett väg för en större rättssäkerhet på detta område. Av den större rättssäkerhet, som vi hoppas skall uppnås, kan inte Lifaco på vanligt sätt bli delaktigt.

Jag tycker att vi här ha en fråga där det gäller att skydda enskild mans rätt, och jag anser det stötande för rättsmedvetandet om inte reservationen blir bifallen och en restitution utgår till bolaget. Jag instämmer sålunda i tidigare yrkande om bifall till reservationen.

Herr HERLITZ: Herr talman! Det spørsmål som riksdagen här har att behandla är verkligen utomordentligt vanskligt att tränga in i. Det är även för jurister av facket en ganska komplicerad fråga, som det fordras åtskillig möda att riktigt få ett grepp om.

Under sådana förhållanden kan man inte annat än beklaga knappheten i utskottets utredning om denna sak, då utskottet uttalar såsom det avgörande här att »den prövning, som utskottet på grundval av ett omfångsrikt utredningsmaterial ägnat den föreliggande frågan», har »ingivit utskottet» den övertygelsen att Lifacos krav inte bör bifallas. Jag skulle vilja hävda, att nog kunde kamrarna ha begärt att få en klarare utredning av den rättsfråga som här föreligger. Såsom jag strax skall påpeka har den enligt min tanke fullkomligt avgörande frågeställningen här icke blivit berörd.

Denna korta skrivning ger också anledning, då man har hört om allt »snack» som går om denna sak i korridorerna, att fråga: Finns det måhända några argument i saken som föras man och man emellan och som man försöker att övertyga folk med, men som inte bringas fram i ljuset i denna debatt? Jag skulle vilja hemställa att sådana argument fördes fram offentligt så att man får pröva om de kunna vederläggas. Till dem som ha hört sådant tal av det ena eller andra slaget vill jag rikta en vördsam vädjan att inte ta hänsyn till det förrän det fått den prövning det bör få i en offentlig debatt.

Jag ser saken så att här kan man anlägga två betraktelsesätt. Kort uttryckt skulle jag kunna formulera dem i två frågor: Var beskattningsåtgärden i överensstämmelse med lagen? Är det skäligt att vederbörande får restitution?

Åtskilliga meningar ha uttalats både i den offentliga debatten — och det med mycken skärpa — och här i kammaren om huruvida allt här har gått rätt till. Överensstämmer det med regeringsformen att myndigheterna bestämma? Ha regeringsrätten och kontrollstyrelsen tolkat vederbörande författning rätt? Har från myndigheternas sida skett ett upprörande justitiemord, eller har ett sådant inte skett?

Självklart finnas i denna fråga tre olika uppfattningar. Somliga säga: Här ha myndigheterna handlat galeit, och därför vilja vi nu att riksdagen skall ställa allt till rätta. Andra finnas som ha kommit till den övertygelsen att regeringsrättens beslut är riktigt. För det tredje finns det sådana, och till dem hör jag, som icke tilltro sig att i den kinkiga frågan om hur denna utomordentligt konstiga författning skall tillämpas under ansvar fälla ett omdöme om det har varit riktigt eller icke.

Nu vill jag lägga min argumentation på den bogen att vi inte ha att fråga efter huruvida detta avgörande var riktigt eller inte. För att spetsa till och konkretisera frågeställningen vill jag alltså säga att jag riktar mitt resonemang till dem som sitta här i salen och anse,

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

antingen att regeringsrätten hade rätt, eller att det är en sak som vi inte skola lägga oss i.

Den argumentering som jag då vill föra, den synpunkt som jag här vill anlägga, har inte med ett ord diskuterats i utskottets utlåtande. Denna synpunkt innebär på intet vis, för att anknyta till några yttranden som ha fällt i dag, att vi skulle rubba på regeringsrättens beslut, inte heller att vi skulle meddela någon befrielse från skattens erläggande. Skatten är beslutad en gång. Här ligger saken annorlunda till.

Frågan ligger utslutande till på detta vis: Skall här ske en återbetalning alldeles vid sidan av lagens regler på den grund att det var i hög grad ursäktligt att vederbörande fattade denna skatteförfattning på det sätt som skedde? Skall en återbetalning beviljas på grund av denna obilliga retroaktiva beskattning?

Låt mig försöka precisera vad detta innebär. Att man beskattas med tillbakaverkande kraft, att skattemyndigheterna ingripa i efterhand och lägga på en skatt där man inte har väntat det — ja det är en sak som man i och för sig får finna sig i, och det i åtskilliga sammanhang. Det är fullkomligt naturligt, om det är en tydlig skattelag som det gäller att tillämpa, att man får finna sig i det, om man har begått ett misstag. Det är också jämförelsevis rimligt då det gäller vanlig direkt beskattning, om man alldeles opåräknat drabbas av skatt för en inkomst som man trodde var fri, och detta även när skatten kommer långt efteråt. Det känns hårt, det svider i skinnet, men det måste naturligtvis vara på det viset. Det är ingenting att göra åt den saken.

Men här tillkommer det två saker, som vi inte få glömma i detta sammanhang och som äro kärnpunkterna i det hela. Här rör det sig om en s. k. övervärtningsskatt där staten betjänar sig av det bekväma maskineriet att kräva ut pengar av en man, företagaren, under den förutsättningen att han sedan vältrar över sin skattekostnad på dem som köpa av honom. Denna anordning ha vi ju på en hel del olika områden. Den innebär att

staten använder företagarna såsom skatteindrivare — så skulle man kanske kunna säga för att förenkla det. Men jag menar, att då är det oerhört ömtåligt att låta en sådan skatteindrivare få umgälla ett ursäktligt misstag. Det är något helt annat än motsvarande förhållande med avseende på den direkta beskattningen. Kommer den retroaktivt så drabbbar den ju den som skatten är avsedd att drabba, skattedragaren själv. Men den retroaktiva övervärtningsskatten medför stick i stäv med hela skattelagstiftningens mening att skatten kommer att drabba funktionären eller mellanhanden, den som skall fungera å statens vägnar, i stället för att drabba kunderna och allmänheten. Det är därför retroaktiviteten är så ömtålig och ytterligt betänklilig vid en övervärtningsskatt.

Så kommer då frågan om huruvida lagen är så tydlig att vederbörande bort kunna förstå den. Borde företagaren ha förstått, hur lagen skulle tillämpas av regeringsrätten? Eller var det ursäktligt att han inte gjorde det?

Jag tror inte det har riktigt strukits under, hur fantastisk illa ställd den enkla medborgaren är i detta läge. Då det skrives läroböcker i finansrätt och sådant brukar man hålla på att det är en mycket viktig sak, att skattelagstiftningen utformas så att den ej får en utvidgande tillämpning. Lagen skall verkligen vara sådan att medborgarna se, i vilka fall skatt skall utgå, och det skall inte finnas någon möjlighet för myndigheterna att glida ut över denna gräns. Hur förhåller det sig nu i fråga om denna varuskatt? Jo, för att veta vad som är varuskattebelagt skall man först gå från varuskatteförteckningen till något som heter tulltaxeförteckningen. Nå, den kan man ju kosta på sig att slå upp. Men hur skall man läsa den? Tulltaxeförteckningen skall man läsa — nu, mina damer och herrar, citerar jag en inlaga från kronan själv hos högsta domstolen — med den tolkning som »givits i praxis vid tulltaxans tillämpning». Alltså, den enkla företagaren hänvisas till att ta reda på först och främst tulltaxeförteckningen och sedan allsköns rättsfall — jag vet



## Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

inte vad det finns för publikationer där- om — och så sätta sig ned och av dem dra sina slutsatser om hur myndighe- terna kunna komma att behandla hans vara.

Det finns ju en liten hjälp. Det ges ut någonting som heter varuhandboken. Men i samma inlaga från kronan betonas mycket noga, att man inte skall vänta sig, att den ger upplysning om all praxis vid tulltaxeförteckningens tillämpning. Det hela är så invecklat, att man inte kan lita på varuhandboken.

Ho kan varda beståndande, mina damer och herrar, i skattemål, om det stäl- les sådana krav på en?

Då kan man ju säga, att vederbörande väl kan gå och höra sig för och ta reda på saken. Men vi skola komma ihåg, att detta önskemål, som en skattedragare har i många lägen, att kunna på förhand få ett bindande besked, så att han vet vad han har att rätta sig efter i skattehänse- ende — detta önskemål ha vi med av- seende på den direkta beskattningen till- godosett först i år genom riksskattenäm- dens inrättande. På andra områden, exem- pelvis det som vi här behandla, finns inte en sådan möjlighet. Jag har inte nå- gon laglig möjlighet att gå till myndighe- ten och få ett besked som jag kan lita på och som jag kan rätta min prissättning efter. Vederbörande har frågat några tjänstemän, och han har fått ett besked som gick stiek i stäv mot vad kontroll- styrelsen sedan sade. Längre kunde han inte komma.

Så kommer nu en sak till, som bely- ser denne mans läge, och det är här som domstolarnas behandling av saken kom in. Med min utgångspunkt vill jag ju inte åberopa domstolarnas avgörande för bedömandet av själva beskattningsfrå- gan, därför att jag anser att det är rege- ringsrätten som har att döma om den saken. Men domstolarnas avgörande är av en oerhörd betydelse ur en annan synpunkt; deras avgörande bringar sa- ken i ett helt annat läge än det den be- fann sig i då restitution söktes första gången, år 1945.

Jag menar, att dessa domstolsavgöran- den — vid vilka ett stort antal högtstäl-

ende jurister i hovrätten och Stockholms rådhusrätt ställt sig på exakt samma linje som denne företagare själv — visa för oss så klart som vi någonsin kunna begära hur kinkigt hans läge var. Här har faktiskt en rad högststående juris- ter efter noggrant funderande kommit till samma uppfattning som han. Lifaco AB har alltså handlat på det sätt som en rad hovrättsråd och rådmän skulle ha handlat, om de varit i samma läge. Vad kunna vi mera begära?

Från dessa utgångspunkter, herr tal- man, måste jag alltså fråga mig: Vad är det som har förevarit här? Man har sagt hårda ord och talat om justitiemord och rättsskandal osv. Det hör inte till mitt språkbruk att använda sådana ord. Men jag vill trycka på att om det har skett något som kan uppröra oss i sinnena, så är det framför allt det förhållandet, att vi stifta lagar, som äro så utomord- entligt svårtillgängliga för medborgar- na, som ställa dem i en sådan ytterst be- svärlig situation och som medföra kost- nader för dem, som vi aldrig ha avsett och som äro ytterligt orimliga. När så är fallet, då är det naturligt att vi träda in för att rätta till vad som har skett.

Det är därför, herr talman, som jag utan tvekan kommer att ansluta mig till reservationen.

I herr Herlitz yttrande instämde her- rar *Forslund* och *Lindén*.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr förs- te vice talman! Jag följde med stor upp- märksamhet herr Herlitz' anförande, och jag försökte få klart för mig vad han egentligen ville. Han slutade — ganska oförmodat, får jag säga — med att yrka bifall till reservationen, ty gång efter annan åberopade herr Herlitz våra an- svariga domstolar och ansåg, att om re- geringsrätten sagt sitt ord, så får det stå. I stället få vi se till att vi stifta så enkla och klara lagar, att gemene man också kan förstå dem. I detta sista önskemål instämmer jag av fullaste hjärta.

I sitt anförande talade herr Herlitz mindre om saken än om ramen omkring denna sak, nämligen om lagarna och

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

hur de äro skrivna. Det var, såvitt jag fattade det, huvudtemat i herr Herlitz anförande, och jag har som sagt ingenting emot att vi sträva efter att åstadkomma enkla och klara föreskrifter. Jag överlåter i första hand till de rättslärde att försöka ge oss lekmän förslag till sådana bestämmelser.

I sak gäller dagens fråga, huruvida riksdagen skall besluta att bevilja 54 618 kronor 95 öre till Lifaco AB. När en lekman i statsutskottet har måst ta ställning till denna fråga, har det för honom — i vart fall för mig — funnits två säkra hållpunkter.

Den första hållpunkten, herr förste vice talman, är regeringsrättens utslag. Överge vi den ståndpunkten, att vi skola förlita oss på de högsta dömande och beslutande instanserna på respektive områden och försöka justera deras utslag efter känslor och stämningar, då ha vi släppt någonting så väsentligt i vårt samhälle, att vi inte kunna handla så — i vart fall kan jag det inte. Jag vill inte alls göra gällande, att reservanterna inte skulle ha en grund att stå på. Det är väl bara en omdömesfråga, vilken grund man godtar. Men jag för min del godtar inte någon annan grund än den som domstolarna ha gett i detta fall. Vad som herr Herlitz så mycket var inne på — att omskapa de regler som domstolarna skola döma efter — är ju en helt annan sak.

Vidare har man åberopat, att det ändå har varit två domstolar som ha velat fria bolaget från att betala denna skatt, nämligen Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt. Frågan gick därefter genom kronans försorg till högsta domstolen. Denna förklarade dessa båda instanser icke behöriga att döma i målet. Men här ber jag att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på en för alla väsentlig sak, som herr Leander också erinrade om, nämligen att högsta domstolen ålade bolaget att betala rättgångskostnaderna. Detta är den andra hållpunkten. Man behöver inte vara jurist för att veta, var betalningsskyldigheten i skattefrågan skulle ha legat, där-est högsta domstolen skulle i sak ha

prövat ärendet. Vi veta alla, att den som som av domstol anses skyldig skall betala rättgångskostnaderna både för motparten och för sig själv. Är det någon som tror att högsta domstolen skulle ha fällt ett sådant utslag som den gjorde, om den skulle ha ansett att bolaget blivit orättvist behandlat?

Det är sålunda de hållpunkter som en lekman här har, och jag har som sagt hållit fast vid dem i mitt bedömande.

Då kommer frågan, om det föreligger sådana ekonomiska eller humanitära skäl som motivera, att riksdagen ändå skulle göra några justeringar av domstolsutslagen. Vi ha ju fått en författning, enligt vilken Kungl. Maj:t skulle ha möjlighet att göra vissa justeringar vid tillämpningen av varuskatteförordningen. Detta har Kungl. Maj:t också gjort. Såsom åberopats på flera håll har Kungl. Maj:t beslutat att betala tillbaka 35 000 kronor till bolaget. Detta beslut har nu tagits till intäkt för ett påstående, att man också i Kungl. Maj:ts kansli hade en känsla av att bolaget har blivit orättvist behandlat. Jag känner inte motiven för Kungl. Maj:ts beslut i detta hänseende, men jag har anledning att tro, att det betraktades mera såsom en praktisk fråga än såsom en rättslig procedur, när man i kanslihuset beslutade att betala de där 35 000 kronorna. Det skulle inte förvåna mig, om finansministern — det var väl han som i första hand hade med ärendet att göra — sade sig, att det kunde vara värt 35 000 kronor att få ett slut på diskussionerna i detta spörsmål.

Jag ser ju, att det är en och annan i församlingen som skakar på huvudet och tycker, att detta är att ta alltför lättvindigt på en rättsfråga. Men jag anser, att man inte behöver hyckla alltför mycket med de här rättsproblemen heller. Praktiska synpunkter göra sig gällande på så många områden, och man får ta hänsyn också till dem. Jag påstår som sagt ingenting bestämt härvidlag, eftersom jag ingenting bestämt vet, men jag säger mig, att det skulle ha varit möjligt att ett sådant resonemang förts.

För lekmannen, herr förste vice tal-

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

man, gäller då frågan: Skola vi här justera regeringsrättens dom? Då komma vissa som jag tycker perifera omständigheter in vid bedömandet. Man kan sålunda ta reda på hur Lifacos verksamhet har lönat sig, om vederbörande äro i ekonomisk misär, hur de ha skött sig som människor och medborgare osv. Jag medger gärna, att det är ganska perifera omständigheter i själva målet, men de spela väl ändå in en liten smula vid avgörandet.

Man finner då, att bolaget inte torde vara så illa ställt i ekonomiskt hänseende. Rörelsen har utan tvivel varit mycket lönande. Aktiekapitalet i företaget var ursprungligen 20 000 kronor, fördelat på två personer med 10 000 kronor var. Den enes affärsmetoder gävo i annat sammanhang för något år sedan upphov till mycket stora rubriker i tidningarna, men jag har inte nu anledning att ge mig in på det. Han löstes så ut av den andre för 65 000 kronor. Omsättningen var år 1940 ungefär 100 000 kronor, år 1941 ungefär 400 000 kronor och år 1948 en och en halv miljon kronor — allt på ett aktiekapital av 20 000 kronor.

Till dessa perifera omständigheter kommer, att priskontrollnämnden fick anledning att titta på Lifacos tillverkningar. Åtminstone på en vara nedsattes priset från 3 kronor 75 öre till 2 kronor 75 öre per kilo, och det skedde så sent som den 1 april 1942. Alltså kunna vi själva räkna ut hur pass vinstgivande rörelsen varit.

Därtill kommer, herr förste vice talman, en omständighet som jag inte gärna vill nämna. Emellertid talade herr Herlitz om att det tisslas och tasslas i korridorerna och han undrade, om det fanns några särskilda argument som man inte vågade dra fram. Jag har för min del inte tisslat och tasslat i några korridorer, och jag har inte hört någon annan göra det heller. Jag har över huvud taget inte bytt ord med någon om detta ärende, sedan det var uppe i statsutskottet. Men det är ju veterligt för var och en som följer tidningspressen, att den ansvarige för bolaget i andra sam-

manhang har ådömts böter för deklara-tionsfel. Nu kan man säga -- och det kommer att bli sagt med mycken emfas, det är jag alldeles övertygad om — att detta icke alls hör till saken. Jag har erkänt, att det är perifera omständigheter. Men, mina damer och herrar, när det gäller att bedöma, om detta företag och männen i dess ledning kunna vara värda att man avviker från ett domslut, då kan man enligt min mening pröva även sådana här omständigheter —. Och då säger jag mig, att det inte finns någon anledning att efterskänka något ytterligare av den skatt som bolaget på ett lagenligt sätt har blivit ålagd att betala.

Jag har nog på känn, att det möjligen kommer att sägas efter mitt anförande, att detta är alltför enkla synpunkter vid en sådan frågas bedömande. Men jag har, herr förste vice talman, inga andra synpunkter att komma med. De ha varit vägledande för mig och säkerligen för flera av de utskottsledamöter, som inte heller behärskat alla de juridiska finterna.

Jag vill slutligen säga till dem som åberopa alla de handlingar, som ha kommit in och som man har studerat och skall grunda sitt omdöme på, att det är den ena partens handlingar. Om nu de män i domstolarna som här klandras också hade kunnat få skriva sådana personliga inlagor och bunta ihop dem och skicka omkring dem, hade det väl inte varit mer än rättvist. Då hade vi fått veta också den andra partens mera personliga uppfattning, när den har behandlat ärendet. Men det har ju inte skett och kan ju icke heller ske. Något sådant skulle vi inte tillåta. Vi ha alltså här att studera den ena partens handlingar, och det gör det inte så lätt för oss. Därför får man ta hänsyn också till sådana synpunkter som jag här tillåtit mig att anföra.

För min del äro de hållbara, herr talman, och jag ber således att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Näsström* och *Gillström*.

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

Herr **HERLITZ** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall försöka hinna med vad jag har att säga, men det blir litet rapsodiskt.

Jag skall naturligtvis inte ta upp något försvar för finansminister Wigforss beträffande den fruktansvärda anklagelse som herr Gustaf Karlsson riktat mot honom, nämligen att han hade givit Lifaco de 35 000 kronorna för att, som herr Karlsson sade, få ett slut på saken. Det tillkommer inte mig att försvara honom.

Herr Karlsson sade någonting om att den andra parten inte har kommit till tals. Jag tycker jag har läst en del bilagor i utskottets eget betänkande. Såvitt jag har uppfattat det rätt är det hela vägen denna andra part som här har fått komma till tals. Den har alltså inte varit alldeles stum.

Jag kände mig nästan smickrad av att herr Karlsson inte tog upp till bemötande den argumentering som jag hade fört. Men det var en punkt som han tog upp, och det är jag tacksam för. Jag undrade hur det var med de där mystiska skälen, som inte fingo komma i tryck, och det var mycket tacknämligt att vi fingo höra några av dessa skäl. Det åberopades först, att företaget var lönande och hade gått raskt framåt. Det åberopades vidare, att företaget nog var litet miss-tänkt, därför att det i något läge hade råkat ut för att priskontrollnämnden inte hade godkänt de priser som företaget ville ha. Och så hade vederbörande blivit dömd för ett deklarationsfel.

Herr Karlsson vet ju lika bra som jag, att deklarationsfelet helt enkelt sammanhänge med frågan om tolkning av praxis i fråga om vissa avdrag och är en fullkomlig bagatell i detta sammanhang. Och vi kunna inte gärna döma alla dem som råkat illa ut hos priskontrollnämnden för att de haft andra meningar om sina varors pris.

För övrigt, mina damer och herrar, att vid bedömandet av en fråga, huruvida man skall få restitution för en erlagd skatt, dra in allsköns sådana här synpunkter som ligga vid sidan av saken, det innebär ett skolexempel på det

som vi i min vetenskap bruka betrakta såsom det fördärligaste som kan förekomma inom förvaltningen: Att vid bedömandet av en viss fråga tillämpa främmande synpunkter och fullfölja främmande syften. Vi betrakta det som oundgängligt för förvaltningens renhet, att var sak skall bedömas efter sin art.

Jag vill ytterligare säga, att allt vrides på sned om man talar om att det här är meningen att vi skola »avvika från» vad en domstol har bestämt, att vi skola »justera» domstolens avgörande eller något sådant. Hur tydligt skola vi behöva stryka under, att det inte är fråga om detta? Jag försäkrar herr Gustaf Karlsson, att jag är illa sedd i vissa juristkretsar, därför att jag håller så styvt på regeringsrätten. Det gör jag i alla väder, och det gör jag i detta fall också. Jag är övertygad om att den har dömt så som vår usla författning föranledde den att döma.

Då skola vi ändra författningen, säger herr Gustaf Karlsson. Men finns det inte människor med i spelet? Är det nog att vi reda ut saken för framtiden? Författningen själv visar ju en möjlighet till restitution, och det är den vi hänga upp vår ståndpunkt på.

Till sist åberopades några förmodanden om vilka slutsatser man kan dra av att högsta domstolen dömt ut rättegångskostnader av bolaget. Vi skola inte spekulera så mycket i sådana gissningar. Beslutet kanske tyder på att domstolen tyckte, att Lifaco hade orätt i sak, men det är ju en helt annan fråga vi nu tala om. Än en gång kommer jag tillbaka till att det ju inte är fråga om huruvida beskattningsbeslutet var riktigt eller inte. Även om högsta domstolen i sitt stilla sinne ansåg, att Lifaco hade orätt, gäller det här en helt annan fråga, som aldrig var under domstolarnas bedömande, nämligen huruvida det är rimligt att Lifaco på grund av författningens dunkelhet skall få någon restitution. Att dra några slutsatser därom ur högsta domstolens utslag är fullkomligt felaktigt.

Fröken **ANDERSSON** (kort genmäle): Herr talman! Herr Herlitz har redan be-

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

rört vad jag ville säga. Jag begärde ordet för replik, när herr Karlsson talade om att endast den ena partens handlingar hade förelegat för oss. Det torde vara herr Karlsson bekant, om han har läst de handlingar han fick som ledamot av statsutskottet, att där förekommer t. ex. kontrollstyrelsens skrivelse till riksdagens justitieombudsman jämte en hel del andra handlingar från den andra parten. Såvitt jag förstår ha de båda sidorna blivit representerade här i lika hög grad.

I femte avdelningen gjorde sekretariatet upp en PM, där bägge sidornas synpunkter kommo klart fram. Till yttermera visso voro båda parterna kallade inför avdelningen, och därvid fick kronans ombud tre gånger så lång tid som Lifacosidan till sitt förfogande. Det är alltså fullkomligt felaktigt att påstå, att bara den ena parten har hörts.

För övrigt ha vi ju protokollen från rättegångsförhandlingarna, som också herr Karlsson haft tillgång till. De ha legat i femte avdelningens kansli hela tiden, och där har man kunnat gå igenom dem, om man velat ta ställning till själva sakfrågan. Jag tycker att detta är en så allvarlig sak, att man borde ha gått till samtliga handlingar och verkligen studerat dem, då man är skyldig att ta ställning i frågan.

Herr LEANDER (kort genmäle): Herr talman! Fröken Andersson sade, att kronans ombud fick tre gånger så lång tid på sig vid föredragningen i utskottet. Jag vet inte om det stämmer precis, men jag medger att det i varje fall var längre tid än Lifacosidan fick. Men å andra sidan var den demonstration med burkar, bakelser o. s. v. som företogs inom avdelningen inte så särdeles vägledande för vårt ställningstagande. Och de muntliga framställningar som direktör Eichenberg lämnade voro strängt taget ingenting annat än ett refererande av vad han tidigare hade skrivit.

När man nu talar om att utskottsutlåtandets bilagor endast försvara utskottets ståndpunkt, vill jag påpeka, att detta

kan anses uppväga de bilagor som fogats till motionen och som stödjande motionärernas förslag. Och skulle man, herr Herlitz, jämföra kvantiteterna papper, som vi fått i det här ärendet, så skulle vi säkerligen finna betydligt flera sidor från Lifaco än från myndigheterna.

Jag vill också säga till herr Herlitz, att vi inte tyckas resonera om samma sak. Herr Herlitz säger oupphörligt, att det inte är beskattningsbeslutet, som skall diskuteras. Men det är ju detta motionen bygger på, inte sant?

Sedan påpekar herr Herlitz också risken att i efterhand bli beskattad då det gäller en övervältringsskatt. Ja, det är alldeles riktigt, men i det här fallet uppvägs väl denna risk för efterbeskattning av den möjlighet vederbörande har att gentemot konkurrenterna ta ut bättre priser och göra större förtjänster.

Till herr Werner vill jag bara säga, att den definition jag gjorde om retroaktiv beskattning inte var något påfund av mig utan en juridisk formulering. Jag anser att den formuleringen är riktig. En skatt blir inte retroaktiv förrän den träffar åtgärder, som företagits innan författningen börjat tillämpas.

Herr SÖDERQUIST: Herr talman: Sedan herr Herlitz så utomordentligt utrett denna fråga blev jag mycket förvånad, mildt sagt, över herr Karlssons anförande. Höra verkligen sådana synpunkter, som herr Karlsson i Munkedal för till togs, till en debatt i Sveriges riksdag? Jag har svårt att tro det. Och i varje fall lär man svårligen kunna bedöma en fråga sakligt, om man skall bedöma den, som herr Karlsson gjorde, efter tal om skattefusk, som man hört i riksdagens korridorer, och med hänsyn till firmans möjligheter till vinst på kanske helt andra områden än det här gäller.

När herr Karlsson vidare drar en lans för respekten för regeringsrätten, så slår han in öppna dörrar. Så vitt jag vet har ingen människa gjort gällande, att man inte skulle respektera regeringsrättens utslag. Det är inte fråga om den saken. Regeringsrätten är högsta instans och

### Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

har förklarar varorna beskattningsbara. Jag tror för min del inte alls, att regeringen har handlat enbart av den bevekelsegrund, som herr Karlsson antydde.

Det böja vi oss för.

I mitt första anförande avstod jag från att rada upp alla argument som förekommit. Det hade fröken Andersson redan gjort på ett utmärkt sätt. Jag försökte skala rent problemet och få fram vad frågan gäller: det gäller alltså inte huruvida varorna äro beskattningsbara eller inte, utan huruvida firman handlat i god tro och om man därför, i kraft av en författning som numera finns, skulle återbetala den skatt som drabbat retroaktivt.

Jag tycker alltså, herr talman, att det finns anledning att fortfarande hålla på det yrkande som tidigare framställt, nämligen om bifall till reservationen.

En mängd talare ha här i dag bedömt frågan om här föreligger god tro eller inte. Jag för min del har nöjt mig med att mena, att om denna firmas ledning penetrerat frågan för sig själv och kommit till ett resultat, som sedan visat sig vara precis detsamma — vilket herr Herlitz påpekade — som det Svea hovrätt och Stockholms rådhusrätt kommit till, då har man anledning att anta, att firman handlat alldeles riktigt, efter den förmåga och de möjligheter den hade.

Det är en sak till, som jag har antecknat på mina lappar. Det är den förvåning, som herr Leander gav uttryck åt över Lifacos likgiltighet, jämfört med andra firmor, när det gällt att ta reda på om varorna voro beskattningsbelagda eller inte. Enligt herr Leanders mening borde man skyndat till kontrollstyrelsen och frågat. Ja, det kan man möjligen säga efteråt, men herr Leander vet lika väl som jag, att precis den repliken gavs i statsutskottets femte avdelning. Samma fråga, som herr Leander nu gör till ett påstående, framfördes där, och vederbörande från Lifaco svarade: »Vi voro inte tveksamma. Vi ansågo saken vara självklar och ansågo oss inte behöva gå till kontrollstyrelsen.»

Hade man gått till kontrollstyrelsen är det ju också möjligt, att man träffat någon eller några av de tjänstemän, som sedermera voro ute och inspekterade tillverkningen och förklarade, att varorna icke voro beskattningsbara. De sade, efter vad jag vill minnas, att det här förelåg ett typiskt fall av icke beskattningsbara varor. Hur skulle man då ha handlat, herr Leander?

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr HEUMAN: Det tycks inte råda delade meningar om huruvida dessa varor voro beskattningsbara eller inte. Även oppositionen erkänner, att sedan beskattningsmyndigheterna ha bedömt varorna såsom skattepliktiga, är saken i den delen ganska klar. Frågan är således, om vissa förmildrande omständigheter kunna anföras för det faktum, att bolagets ledning inte föranstaltat den anmälan, som den enligt författningarna skulle vara skyldig till.

Det står i utskottets utlåtande, att de »suppkomna tvistigheterna haft sin upp-

## Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.

rinnelse däri, att bolaget vid varuskatteförordningens tillkomst medvetet underlåtit att göra i förordningen föreskriven anmälan till kontrollstyrelsen om bolagets tillverkning». Ordet »medvetet» har ju understrukits i vad utskottet skrivit. Herr Söderquist säger att företaget ansett sig vara fullt på det klara med att varorna inte voro beskattningsbara. För mig är det ganska underligt, att företaget kunnat komma till en dylik uppfattning, och detta vill jag med några ord förklara.

Jag har författningen här framför mig. Där står en uppräkningslista av de varor, som äro beskattningsbara. Nu är det alldeles självklart, att man i en paragraf i en författning inte kan räkna upp alla varor, som äro beskattningsbara i sådana här fall. Då skulle man, som herr Herlitz nyss påpekade, få taga in stora delar av tulltaxeförordningen i varubeskattningsparagrafen. Därför gör man vissa jämförelser med varor, som äro skattepliktiga, och det är just vad som skett i denna paragraf i varubeskattningsförordningen. Där står under den i det här fallet tillämpliga paragrafen: »Choklad med tillsats av socker; konfityrer» — och sedan kommer det där ordet, som ger vid handen att det här är fråga om en jämförelse — »såsom karameller, konfekt» o. d.

När företagaren således hade att bedöma, om hans varor voro beskattningspliktiga eller inte, hade han bara att läsa fortsättningen av paragrafen, som jag skall be att få återge, så att vi skola få en föreställning om vad det gäller: »karameller, konfekt, dragéer, kola, marsipan, marmelad i bitar, glacerade eller kanderade frukter och bär, tuggummi, glass, käk med överdrag eller mellanlägg av socker, choklad, fruktgelé e. dyl., lakrits med tillsats av socker eller i form av båtar, figurer, remmar e. dyl., pastiljer och tabletter, samt undantag av citronsyretabletter, samt med socker försatta gelé- och lemonadpulver.»

Det är således inte alla de fastställda beskattningsbara varorna, som äro upp- tagna, utan jämförelsevaror. Sedan kom-

mer en anmärkning, där man förklarar vad som inte är skattepliktigt: »Vid tillämpning av förordningen om varuskatt skola följande varor icke anses såsom konfityrer, nämligen tårtor, bakelser, maränger, tebröd och andra liknande bakverk samt färdigställda» — vilket är att observera — »för hushåll, restauranger eller matserveringar avsedda efterätter, helt eller delvis bestående av glass.»

Jag poängterar detta med anledning av fröken Anderssons påpekande för en stund sedan, att glass var beskattningsbar om den förekommer i en strut, men inte om den äts på en tallrik.

Här är således tydligt angivet, att de uppräknade varorna endast äro jämförelsevaror. Det är ordet »såsom» som är avgörande för detta. När man bedriver tillverkning av varor, som så nära ansluta sig till de i författningen angivna varorna, att skattemyndigheterna uttryckligen bedöma dem som beskattningsbara, skulle jag vilja ställa den frågan till herr Söderquist: Hur kan man, efter att ha läst denna förordning, så självsäkert avgöra om ens vara är skattepliktig eller inte, att man uraktlåter att ta närmare reda på det för att vara på den säkra sidan? Av en företagare i den situationen måste man ju absolut fordra en sådan sak.

Jag frågar mig: Finns det under sådana förhållanden några som helst skäl för denne företagare att uraktlåta att ta reda på varans kvalitet, huruvida den är skattepliktig eller inte, eller att ej företa sig vad som är föreskrivet i förordningen i övrigt? Det står i övergångsbestämmelserna: »Där i förordningen avsedd tillverkning bedrivs vid tiden för förordningens ikraftträdande, skall i 5 § 1 mom. föreskriven anmäningsskyldighet fullgöras inom åtta dagar efter ikraftträdandet.» Och vad står i 5 §? »Den som ämnar bedriva tillverkning, som i 1 § första stycket avses, skall därom göra skriftlig anmälan till kontrollstyrelsen minst fjorton dagar före tillverkningens påbörjande» o. s. v.

Kan riksdagen verkligen ta på sitt ansvar att besluta i enlighet med den

**Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag m. m.**

reservation, som föreligger till detta utlåtande, när, som jag sagt, det är så tydligt att denna vara varit skattepliktig, att samtliga beskattningsdomstolar ha dömt den som skattepliktig, och när tillverkaren har denna uppräknig av jämförelsevaror, som så nära ansluta sig till den tillverkning han bedriver? Jag skulle tycka det vore ganska underligt om riksdagen intog någon annan ställning till denna fråga än den som jag anser vara den för mitt vidkommande enda riktiga: att ansluta sig till utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr HERLITZ: Herr talman! Jag kan inte annat än under intrycket av det anförande, som nu hållits lyckönska herr Heüman till den utomordentligt klara blick som han har på denna författnings tillämpning och som har lett honom till ett aldeles klart och otvetydigt resultat. Än mer lyckönskar jag givetvis de av kammarens ledamöter, som av herr Heümans föredragning kunna bli övertygade.

Jag bara beklagar att inte denna insikt stod till förfogande för kronans ombud i den här processen. Dessa ha nämligen resonerat på ett helt annat sätt: de ha insett, att här går det minsann inte an att bara hålla sig till författningen, att den är skriven så, att man inte kan tolka den utan att se på en mängd rättsfall. Jag måste naturligtvis också beklaga hovrätten och rådhusrätten, som kunde ha besparats de misstag de begingo.

Herr MANNERSKANTZ: Jag skulle vilja fråga herr Heüman: Hur kan det komma sig att två av kontrollstyrelsens tjänstemän samt Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt samtliga ha bedömt frågan på samma sätt som Lifaco. Jag säger som herr Herlitz: Inte vågar väl vare sig herr Heüman eller jag oss på att bedöma denna fråga själva?

Den ursprungliga anledningen till att jag begärde ordet var att jag ville ställa en fråga till herr Gustaf Karlsson i Mun-

kedal: Om någon kör över och skadar en annan människa med en bil, skall då frågan huruvida skadestånd skall utgå och skadeståndets storlek bestämmas av om den överkörde är en skojare eller en miljonär eller eventuellt båda delarna, om det nu till äventyrs finns en sådan kombination?

Herr HEÜMAN: Herr talman! I början av mitt förra anförande sade jag, att vi alla voro på det klara med att varorna voro skattepliktiga, då skattemyndigheterna dömt dem som skattepliktiga. Detta framgick ju också av herr Söderquists anförande. Jag skall således inte yttra mig alls om vad juristerna ansett.

Jag yttrade mig om frågan huruvida en företagare, som tillverkade varor i så nära anslutning till dem som stå angivna som beskattningsbara, att samtliga skatteinstanser kunde döma dem som skattepliktiga, stod i den situationen att det var försvarligt att ta på sitt eget ansvar att avgöra, huruvida han behövde undersöka om de voro skattepliktiga eller inte. Frågan blir då om vi i dag skola ta hänsyn till detta förhållande och resonera som så, att detta skett på grund av ett rent förbiseende, och att vi därför skola vara hyggliga och giva skatte-restitution.

Jag anser att företagaren inte befann sig i ett sådant läge, att han kunde vara säker på om varorna voro skattepliktiga eller inte. Snarare borde han ha varit tveksam. Hade han varit tveksam, så hade han undersökt saken, och då hade han ju också varit skyddad i fortsättningen.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Herr Mannerskantz ställde en rätt underlig fråga till mig i anslutning till den här debatten och det inlägg jag tidigare gjort. Han frågade: »Om någon kör över en människa, så att denne blir skadad, skall då straffets utmätande bli beroende på om den överkörde är en skojare eller en miljonär?»

Jag skulle vilja svara ungefär på samma sätt som en präst, som jag en gång



**Om utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m.**

i min ungdom läste om. Han började alltid sina förklaringar med orden: »Det beror på.» Det beror alldeles på, herr Mannerskantz. Om man skulle ifrågasätta någon alldeles särskild ynnest för den, som körde över den här personen, tycker jag att man bör undersöka vad det är för sorts människa man har att göra med. Nu är här klarlagt, att domstolarna dömt det bolag det här gäller såsom skyldigt att betala skatt. Det måste då betraktas såsom en särskild förmån, om riksdagen i dag skulle besluta att till bolaget återbetala viss del av den erlagda skatten. Under sådana förhållanden bör man enligt min mening undersöka, hur detta bolag är beskaffat och vad det är för sorts människor som stå bakom det.

Jag har tillåtit mig att beröra, som jag sade, vissa periferiska omständigheter i detta fall och jag har fått uppbära snubbor för detta. Jag har inte väntat mig någonting annat. Men trots allt tycker jag, det kan inte hjälpas, att jag inte har gått mer utanför verkligheten än vad varje människa nog gör, fastän hon kanske inte riktigt vill erkänna det. Jag har träffat en och annan lärd människa också i mina dagar, och jag tycker att de understundom anlägga så enkla synpunkter på vissa ting, att man kan vara glad över att lekmannaomdömet kan få ha så pass stort inflytande här i landet, att man kan hålla dem en smula på mattan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en

omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 202, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 41.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ändrad förläggning av arméns jägarskola jämte i ämnet väckt motion; och

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa materielbeställningar för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

**Om utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m.**

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av väckta motioner om utredning rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar m. m.

**Om utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* m. fl. (I: 245) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* m. fl. (II: 323), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om omedelbar utredning och förslag dels rörande behovet av kvinnlig arbetskraft — meniga och befäl — inom totalförsvarets olika grenar, dels rörande de personella och materiella möjligheterna att fylla detta behov, dels ock rörande utbildning av kvinnor såsom meniga och instruktörer samt för tjänstgöring i befälsställning inom olika försvarsgrenar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 245 och II: 323 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Utskottet anser syftet i motionärernas framställning vara i och för sig värt allt beaktande men vill ifrågasätta, om det vid förhandenvarande förhållanden kan anses påkallat att nu låta utföra vidlyftiga utredningar rörande de långt gående åtgärder, som avses i motionerna. I vart fall är den föreliggande frågan av sådan beskaffenhet, att enligt utskottets mening initiativ i ämnet i första hand bör komma från de på hit hörande områden ansvariga myndigheterna. Utskottet är därför icke berett att biträda de i motionerna gjorda yrkandena.»

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Gustaf Karlsson* och *Bergström* beträffande motiveringen;

2) av fröken *Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Fröken **ANDERSSON**: Herr talman! Jag kommer inte att ställa något yrkande i detta sammanhang, men jag vill i alla fall säga några ord.

Det förhåller sig i själva verket på det sättet, att utskottet, och då främst avdelningen, inte har kunnat behandla de

föreliggande motionerna. Detta framgår klart av utskottsutlåtandet, där det i allmänna ordalag talas om att det finns olika slags frivilliga organisationer, i vilka kvinnorna kunna gå in. Och så säges det, att utskottet inte fått något svar från överbefälhavaren i anledning av de remitterade motionerna, varpå utskottet yrkar avslag på dem. Det enda man inom avdelningen har gjort är, såvitt jag förstår, att den 28 mars — vill jag minnas det var — skicka motionerna på remiss till överbefälhavaren, som dock inte har avgivit något yttrande över dem.

Men i utskottsutlåtandet har icke redovisats en skrivelse, som den 7 mars 1951 avgavs från »Folk och Försvar» och Riksluftskyddsförbundet. Under tiden 11—15 februari anordnade »Folk och Försvar» och Riksluftskyddsförbundet en konferens med representanter från de stora fackliga, ideella och politiska kvinnoorganisationerna för att behandla frågan om kvinnornas deltagande i totalförsvaret. På denna konferens ansåg man, att man måste ha säkra uppgifter om behovet av kvinnornas medverkan inom såväl militärförsvaret och civilförsvaret som det ekonomiska försvaret för att med hänsyn till detta behov kunna på ett effektivt sätt medverka till att fylla detsamma. Vidare säga dessa organisationer följande: »Vi instämmer i de sålunda framförda önskemålen om en allsidig utredning av här nämnda frågor i den förvissningen att en sådan utredning är nödvändig.» Detta uttalande är undertecknat av August Lindberg och Olof Sundell.

Yrkandet i motionerna går ju ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om omedelbar utredning och förslag dels rörande behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvarets olika grenar över huvud taget, dels rörande de personella och materiella möjligheterna att fylla detta behov och dels rörande utbildning av kvinnorna för olika uppgifter. Mot bakgrunden av dessa yrkanden talar utskottet om någonting helt annat. Från auktoritativt håll har dock vid flera tillfällen betonats, att det civi-

**Om utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m.**

la försvaret icke kan fungera utan stora insatser av kvinnorna, och detsamma gäller det ekonomiska och militära försvaret. Det totala kriget förutsätter ju även en stor förvaltningsapparat, vilket innebär att man, om man inte tar kvinnorna i anspråk, måste i stor utsträckning binda stridsduglig manlig personal. I t. ex. England och Amerika tillämpas genomgående den regeln, att ingen man sättes på en befattning, som kan skötas av en kvinna.

Jag skall inte nu, herr talman, gå in på någon diskussion i själva sakfrågan — jag berörde den i remissdebatten i januari i år. Jag skall bara säga, för undvikande av alla missförstånd, att det här inte är fråga om att införa kvinnlig värnplikt i någon form, utan det är fråga om att på ett vettigt sätt planera för och placera de kvinnor, som i detta sammanhang frivilligt anmäla sig i de olika organisationerna.

Det är inte heller fråga om — och det kanske jag skulle säga till herr Karlsson i Munkedal, som måhända reagerat mot utskottets motivering — att kvinnorna skola skjuta och kasta bomber och dylikt, utan det är meningen att de skola sättas in på poster bakom fronten.

Utskottet säger, att det delar den uppfattningen, att alla resurser måste utnyttjas för landets försvar och försörjning, och så hänvisar det till tjänstepliktslagen, som skall sättas i kraft vid krig eller krigsfara. Är det någon, som då tror att det blir tid att planera på ett förnuftigt sätt?

Det är motionärer från samtliga demokratiska partier, som stå bakom de föreliggande motionerna, och det rör sig inte om några kvinnomotioner, som de brukas kallas — jag har aldrig hört talas om någon mansmotion, men det är väl »differens på åtskillnad», som gumman sade. Vi motionärer mena, att såväl rekrytering som utbildning måste ske i fredstid, annars blir det kaos. Till yttermera visso kan jag tillägga, att om kvinnorna skola gå in i det frivilliga försvaret, måste det skapas sådana förutsättningar att de inte finna sina in-

satser meningslösa. Utskottet har hänvisat till de frivilliga organisationerna, och jag är den första att hålla på frivillighet, men jag tycker att det är bra egendomligt att här hänvisa till det enskilda initiativet i de frivilliga organisationerna, när det dock är fråga om landets försvar, en av statens uregna uppgifter, som det heter.

Vidare säger utskottet, att initiativ till en sådan här utredning i första hand bör komma från de på hithörande områden ansvariga myndigheterna. Som jag nämnde har överbefälhavaren inte inkommit med sitt yttrande över motionerna.

Jag kan nämna, att den s. k. partiledarappellen till Sveriges kvinnor, som utsändes för ett år sedan, alltså i december 1950, tillkom enligt uppgifter, som jag har fått, därigenom att militärledningen hade vänt sig till statsministern och anhållit att ledarna för de demokratiska partierna skulle rikta en appell till landets kvinnor att ansluta sig till de frivilliga försvarsorganisationerna, eftersom de behövdes där. Det står i denna appell: »Att våra personella resurser fullt utnyttjas är en förutsättning för att vårt lilla folk skall kunna försvara sitt stora land.» Yrkeskvinnors samarbetsförbund skrev till partiledarna efter appellen och frågade, hur vederbörande hade tänkt sig att saken skulle ordnas. Förbundet var också på det klara med att det måste ske en planering. Endast en av partiledarna svarade på denna förfrågan; de övriga partiledarna hålla tydligen fortfarande på med att fundera över vad det var, som de egentligen menade. Detta, anser jag, visar väl om något att här behövs en utredning om, i vilken utsträckning och på vilket sätt kvinnorna skola kunna inrangeras i landets försvar.

Jag har, herr talman, avgivit en blank reservation, därför att jag anser, att när saken icke är realbehandlad inom avdelning och utskott är det meningslöst att ställa ett yrkande om bifall till motionerna. Det skulle bara leda till ett avslag. Och när vi återkomma nästa år, skulle man kunna säga, att riksdagen

**Om utredning ang. behovet av kvinnlig arbetskraft inom totalförsvaret m. m.**

nyligen tagit ställning till denna fråga, medan riksdagen i själva verket icke kan ta ställning till den i dag på grund av att den icke är realbehandlad.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Fröken Andersson försökte tydligen provocera mig till något långt och invecklat anförande, som möjligen kunde syfta till att lända henne till nytta vid detta tillfälle, men jag skall försöka vara på min vakt. Jag hade faktiskt tänkt vara mycket kortfattad, om jag skulle säga några ord med anledning av den reservation, som jag avgivit beträffande motiveringen i detta utlåtande.

Jag har en grundsyn på detta problem, som jag inte här skall utveckla. Jag anser helt enkelt, att kvinnorna ha utomordentligt stora uppgifter på det sociala området och i livets fredliga värv, och skulle olyckan inträffa, att landet råkade i krig, är jag alldeles övertygad om att både kvinnoorganisationerna och våra myndigheter kunde vidta åtgärder för att kvinnorna skulle kunna göra en insats också inom försvarets olika grenar, utan att det nu företages vidlyftiga utredningar i frågan.

Jag har tillsammans med herr Bergström i andra kammaren avgivit en reservation beträffande motiveringen. Vi anse, att hela saken i frågans nuvarande läge och med den utformning, som motionerna ha, är alltför diffus, och att det därför är olämpligt, att utskottet gör ett sådant uttalande, som står nederst på första sidan i föreliggande utskottsutlåtande och som lyder: »Utskottet anser syftet i motionärernas framställning vara i och för sig värt allt beaktande.» Vi anse detta vara en alltför stark motivering, en växel, som utställes på framtiden och som man snart nog kanske kommer att kräva att riksdagen skall lösa in. Det är detta som vi tycka är överflödigt i detta sammanhang. Vi tro nämligen att de ansvariga myndigheterna bevaka detta område. Dessutom har ju redovisats i utskottsutlåtandet, att de militära myndigheterna inte alls haft sitt ord med i laget. Överbefälhavaren har

fått motionerna på remiss men har inte hunnit yttra sig över dem, vilket lär bero på att han i sin tur skickat ut dem på remiss till underordnade myndigheter, och man har sålunda inte fått veta, hur de militära myndigheterna se på detta problemkomplex. Vi anse också att det ur saklig synpunkt är rätt viktigt, att riksdagen nu uttalar sig försiktigt.

Skulle riksdagen göra det uttalande, som föreslås i utskottsutlåtandet och som riksdagen antagligen kommer att göra till sitt, anse vi att riksdagen härigenom bundit sig så starkt, att den har svårt att komma ifrån sitt beslut även om de ansvariga myndigheterna på det militära och civila området skulle ha någon invändning att komma med.

Jag hemställer således, herr talman, att motiveringen måtte ändras dithän, att orden som återfinnas nederst på första sidan av utskottsutlåtandet och som ha följande lydelse: »... anser syftet i motionärernas framställning vara i och för sig värt allt beaktande» måtte utgå ur utlåtandet, så att ifrågavarande mening kommer att få följande lydelse: »Utskottet vill ifrågasätta, om det vid förhandenvarande förhållanden kan anses påkallat» o. s. v.

Jag nöjer mig således med att framställa detta yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet endast yrkats, av herr *Karlsson, Gustaf*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i utskottets motivering, att de i tredje stycket därav förekommande orden »anser syftet i motionärernas framställning vara i och för sig värt allt beaktande men» utelämnades.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

slag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

dels en inom första kammaren av herr *Wistrand* väckt motion (I: 509);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Petrén* och *Sunne* (I: 511) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II: 652), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. besluta, att avlöningsförstärkning eller personligt tillägg motsvarande skillnaden mellan lön enligt 14 och 12 lönegraderna skulle tillerkännas cirka 150 sjuksköterskeutbildade översköterskor, att 43 föreståndarinnor (varav 1 extra ordinarie) i lönegrad 14 och 44 första föreståndarinnor i lönegrad 17 skulle placeras i lönegrad Ca 17 respektive Ca 19 samt att avlöningsanslagen för statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka skulle omräknas i enlighet härmed;

**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m. samt vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 214, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 oktober 1951, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal;

dels ock för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen.

I en senare till riksdagen avlåten proposition, nr 227, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 november 1951, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för en lönerevision för vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus och anstalt för fallandesjuka samt för viss köksföreståndarepersonal;

dels ock för budgetåret 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde bli erforderliga vid ett genomförande av lönerevisionen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förcheft

dels ock en inom andra kammaren av herr *von Friesen* m. fl. väckt motion (II: 684).

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet avfattat sin hemställan i sex särskilda, med I—VI betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

***Punkterna I—III.***

Vad utskottet hemställt bifölls.

***Punkten IV.***

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge översköterskor, godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 oktober 1951 förordade riktlinjerna för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat följande:

**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

»I motionerna I: 511 och II: 652 påyrkas dessutom, i avvaktan på lönegradsfrågans lösning, att avlöningsförstärkning eller personligt tillägg motsvarande skillnaden mellan lön enligt 14 och 12 lönegraderna måtte tillerkännas ca 150 sjuksköterskeutbildade översköterskor vid sinnessjukhus.

Beträffande detta yrkande vill utskottet framhålla, att förslaget i propositionen nr 214, i vad angår sjuksköterskepersonal, endast avser tjänster för vilka kräves sjuksköterskeutbildning. I den mån sådan utbildning kräves för översköterska vid sinnessjukhus — vilket enligt propositionen är fallet beträffande översköterska med tjänstgöring som laboratoriesköterska, röntgensköterska eller apotekssköterska — blir den föreslagna högre lönegradsplaceringen tillämplig. Enligt föreliggande uppgifter äro de icke-sjuksköterskeutbildade översköterskorna vid sinnessjukhusen betydligt flera än de sjuksköterskeutbildade, och de förras lönegradsplacering är icke aktuell i detta sammanhang. Då de båda grupperna i avsevärd utsträckning ha enahanda arbetsuppgifter, tala övervägande skäl för att lönegradsfrågan för samtliga överskötersketjänster, för vilka sjuksköterskeutbildningen icke formligen kräves, bedömes i annat sammanhang än det nu förevarande. Utskottet vill även peka på att svåröverskådliga konsekvenser för det inom 1949 års tjänsteförteckningskommitté pågående arbetet kunna uppkomma vid ett bifall till ifrågakvarande motionsyrkande. På grund av det anförda anser sig utskottet icke böra tillstyrka detsamma.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Lundquist*, *Söderquist*, *Ståhl* och *Bergstrand*, fröken *Elmén* samt herrar *Birke*, *Nihlfors* och *Hjalmarson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 511 och II: 652, såvitt de avsåge översköterskor, godkänna av reservanternas

förordade riktlinjer för en lönerevision för lägre vård- och ekonomipersonal samt sjuksköterske- och barnmorskeutbildad personal.

I den av reservanternas förordade motiveringen hade det senare av de nyss återgivna styckena utbyttis mot följande uttalande:

»Utskottet har icke kunnat undgå att finna de till stöd för nämnda yrkande anförda synpunkterna värda beaktande. Enligt utskottets mening tala övervägande skäl för att de sjuksköterskeutbildade översköterskorna vid sinnessjukhusen jämställas i lönehänseende, även om icke sjuksköterskeutbildning formligen kräves för andra än de i propositionen avsedda. I annat fall komma de statliga översköterskorna i viss utsträckning att vara lägre placerade än motsvarande kommunalt anställda. Då den i motionerna föreslagna anordningen med personligt lönetillägg synes utskottet i nuvarande läge lämplig såsom en provisorisk anordning, vill utskottet tillstyrka det härutinnan framställda yrkandet.»

Herr **SUNDELIN**: Herr talman! Till nu föreliggande utskottsutlåtande är fogad en reservation, som jag skall be att med några ord få motivera.

Reservationen avser den sjuksköterskeutbildade personalen vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka. Under det att i de båda kungl. propositioner, som ligga till grund för utskottsutlåtandet, vård- och ekonomipersonal vid dessa vårdanstalter i allmänhet föreslagits skola erhålla löneförbättring — i många fall en betydande löneförbättring — ha de sjuksköterskeutbildade översköterskorna vid anstalterna i fråga inte föreslagits skola erhålla någon löneförbättring, såvida de inte tillhöra någon av kategorierna apoteks-, laboratorie- eller röntgensköterskor. Det gäller här cirka 200 sjuksköterskeutbildade översköterskor som, enligt vad medicinalstyrelsen uppgivit, huvudsakligen anlitas såsom översköterskor inom avdelningar för modern medicinsk behandling, såsom nattöver-

**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

sköterskor och såsom ersättare för föreståndarinnor och för andra för vården betydelsefulla nyckeltjänster. Dessa sjuksköterskeutbildade översköterskor få enligt de föreliggande förslagen ingen löneförbättring.

Medicinalstyrelsen säger i yttrande över proposition nr 214, att de tjänster, som handhavas av dessa översköterskor, icke på tillfredsställande sätt kunna bestridas av annan personal. En snabb ytterligare reducering, säger medicinalstyrelsen, av sjuksköterskornas antal vid ifrågavarande sjukhus skulle därför få synnerligen allvarliga följder för vårdens effektivitet och kvalitet. Det har nämligen visat sig att dessa sjuksköterskeutbildade översköterskor söka sig över till andra sjukvårdsområden, och det har inom sinnessjukvården kunnat iakttagas en oavbruten minskning i antalet särskilt av dessa sjuksköterskeutbildade översköterskor. Medicinalstyrelsen säger vidare, att såsom närmast ansvarig för den statliga sinnessjukvården får medicinalstyrelsen understryka nödvändigheten av att sjuksköterskepersonalen inom denna vårdgren tillgodoses bättre än vad som skett i propositionsförslaget och att styrelsen för sin del icke är beredd att påtaga sig ansvaret för den standardsänkning inom sinnessjukvården, som eljest kan befarias bli följden.

Nu har det inväntats att det för dessa befattningshavare inte formellt krävdes sjuksköterskeutbildning och att det skulle bli svårt att differentiera lönesättningen med hänsynstagande till utbildningen. Ja, i fråga om kraven på utbildning har jag ingenting annat att stödja mig på än medicinalstyrelsens yttrande, som jag här delvis har refererat, men jag måste nog säga att jag tycker att medicinalstyrelsen väl i detta fall borde vara omdömesgill.

Vad åter angår differentierad löneställning med hänsyn till utbildning kan jag peka på att det beträffande exempelvis köksföreståndare har föreslagits en skillnad på fyra lönegrader mellan dem, som ha vissa examina, och dem, som inte ha det.

Jag förstår ju, att man inom civildepartementet hyser vissa betänkligheter mot att tillmötesgå motionärernas föreliggande framställning, i det att man anser att detta kan föra med sig konsekvenser, när det gäller andra grupper. Jag har åtminstone så pass mycket sysslat med lönefrågor, att jag vet att dessa farhågor alltid förefinnas. Men jag tycker nog inte, att man behöver befara så svåra konsekvenser, om man följer reservanternas förslag i denna fråga. Jag anser, att hänsynen till att bereda vårdtagarna på dessa anstalter en så god vård som möjligt bör väga åtskilligt över.

Medicinalstyrelsen har också ansett, att så länge förbättring av utbildningen för det stora flertalet av sinnessjukhusens vårdpersonal icke genomförts, bör inte en generell lönegradsförhöjning äga rum. Styrelsen föreslår därför, att de här avsedda översköterskorna må erhålla avlöningsförstärkningar eller personliga lönetillägg, motsvarande skillnaden i lön mellan 12 och 14 lönegraderna. Detta förslag ha reservanterna också biträtt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LEANDER: Herr talman! Det är naturligtvis inte någon inom utskottet och inte heller i kammaren, som inte anser medicinalstyrelsen vara omdömesgill i sådana här ärenden. Men frågan är inte så enkel, som det kanske vid första påseende ser ut.

Det gäller ju här de icke-sjuksköterskeutbildade översköterskorna vid sinnessjukhusen. I utlåtandet säges det, att dessa översköterskor äro betydligt flera än de sjuksköterskeutbildade. Lönesättningen för de förra är således inte lika relevant i detta sammanhang som lönesättningen för den övriga sjuksköterskeutbildade personalen. Dessa sjuksköterskor bestå såväl av icke sjuksköterskeutbildad personal som av sjuksköterskeutbildad. De ha nu samma lön. Det blir en uppgift för den så mycket omtalade tjänsteförteckningskommittén att lösa

**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

problemet om lönegradsplaceringen för den personal det här är fråga om.

Då ett bifall till föreliggande motionsyrkande skulle kunna medföra konsekvenser, som skulle förrycka arbetet inom tjänsteförteckningskommittén och då vidare denna kommittés arbete, åtminstone i detta fall, väntas bli klart tämligen snart — kanske redan till nästa år — tycker jag nog trots allt, att medicinalstyrelsen kan påtaga sig ansvaret för sjukvården under den korta tid, som kan anses återstå. Vi få komma ihåg, att Kungl. Maj:t också känner ett visst ansvar vid bedömandet av denna fråga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Som herr Leander nyss sade består väl svårigheten däri, att det på detta område finns både sjuksköterskeutbildad och icke sjuksköterskeutbildad personal. Det har väl ansetts, att om man ger en bättre löneställning åt den sjuksköterskeutbildade personalen, skulle detta komma att medföra att också den icke sjuksköterskeutbildade personalen ställde krav på löneförbättringar.

Nu förhåller det sig ju på det sättet, såsom framgår av medicinalstyrelsens yttrande, dels att den sjuksköterskeutbildade personalen anses absolut nödvändig vid sjukhusen, dels att man på andra områden just i detta sammanhang — jag pekade på köksföreståndarna — har företagit en differentiering i lönesättningen med hänsynstagande till vederbörandes utbildning. Det är rätt svårt att förstå, att det skulle vara så mycket farligare att på detta område genomföra en differentiering i lönesättningen.

Det som är haken i detta fall är givetvis, att sjuksköterskeutbildning inte utgör något formellt krav, trots att medicinalstyrelsen säger, att det är så gott som oundgängligen nödvändigt att det finns sjuksköterskeutbildad personal för dessa uppgifter.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Det som har gjort att man sett så all-

varligt på denna fråga är medicinalstyrelsens mycket starka understrykande av konsekvenserna, om lönerna för denna sjuksköterskepersonal inte höjas. Det är ju inte här fråga om att höja lönerna utöver vad som gäller för andra motsvarande grupper med samma utbildning, utan det är bara fråga om att införa samma löneställning för personalen inom sinnessjukvården, så att inte bortströmningen fortgår i allt mer accelererad takt med resultat, som herr Sundelin har understrukit och medicinalstyrelsen gång på gång har uttalat, att själva vården blir lidande. Jag tycker att det är en så pass allvarlig sak, att jag för min del inte har kunnat gå förbi den. Det är ju bara fråga om en provisorisk avlösningsförstärkning för att hindra just bortströmningens fortgående, och jag kan i likhet med herr Sundelin inte se, att ett bifall till reservationen skulle leda till några vådliga konsekvenser. Om jag har läst propositionen rätt, är herr statsrådet inte heller alldeles främmande för tanken, att det behövs en lönegradsuppflyttning för denna personal, men han hänvisar som vanligt till tjänsteförteckningssakkunniga.

Jag ber, herr talman, med dessa få ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Då det gällde att ta ställning till frågan vilka grupper av sjuksköterskor som skulle följa med den i propositionen föreslagna lönegradsuppflyttningen, ansågs det angeläget att undersöka förhållandena även vid sinnessjukhusen, där översköterskorna äro placerade i 12 lönegraden.

Under de förhandlingar, som då fördes med Svensk sjuksköterskeförening, begärdes från föreningens sida att de sjukvårdsutbildade översköterskorna skulle flyttas upp till lönegrad 14. Då jag påvisade vilka besvärigheter som skulle uppstå, om man delade på en grupp, som hittills varit enhetlig, och höjde lönen för en del av gruppen men bibehöll lönen oförändrad för den andra delen, fick jag det intrycket, att för-



**Ang. lönetillägg åt vissa översköterskor vid statens sinnessjukhus.**

eningen förstod dessa svårigheter. Vi diskuterade därför vissa andra tjänster, som skulle komma att flyttas upp i högre lönegrad.

Beträffande översköterskorna som grupp hade vi sedan förhandlingar med Statens sjukhuspersonals förbund, som organiserar all annan personal vid sinnessjukhusen och som har en betydande del även av de lasarettutbildade sköterskorna som medlemmar. Från förbundets sida uttalades då, att om man inte samtidigt kunde få en justering av löneläget för samtlig personal vid sinnessjukhusen, skulle det vara olyckligt, om man delade på gruppen så att man flyttade upp översköterskorna i högre lönegrad men förbigick sköterskor, skötare, förste skötare och överskötare. Man ansåg därför att frågan måste prövas i ett sammanhang, varvid jämförelser borde göras mellan de olika kategoriernas arbetsuppgifter. Att dela upp gruppen översköterskor betraktades som fullständigt uteslutet. Visserligen ha sköterskorna olika utbildning, men deras arbetsuppgifter gå så in i varandra, att man ute på sjukhusen inte kan göra åtskillnad på dem. För att inte skapa svårare motsättningar mellan personalen vid sinnessjukhusen kunde jag därför icke göra denna uppdelning. Lönefrågan för samtliga dessa grupper är emellertid föremål för behandling inom tjänsteförteckningskommittén, som förhandlar med personalorganisationerna. Jag väntar att i början av nästa år få ett förslag som gäller samtliga grupper vid sinnessjukhusen. Att denna fråga måste prövas av tjänsteförteckningskommittén torde vara uppenbart för alla, om man tänker på hur de olika arbetsuppgifterna äro sammanflätade med varandra och hur lönesättningen för dessa grupper kan föranleda jämförelser på andra områden inom statsförvaltningen.

Översköterskornas, överskötarnas och förste skötarnas arbetsuppgifter böra rimligen kunna värderas i förhållande till varandra, liksom även sjuksköterskornas. Men vi ha vid dessa sjukhus anställda även en grupp »hantverkare», som ha sin motsvarighet framför allt vid

de stora kommunikationsverken men även på andra områden, fastän de där benämnas reparatörer. Det är angeläget att pröva dessa grupper samtidigt och försöka åstadkomma en så riktig avvägning som möjligt mellan de olika grupperna med hänsyn till deras arbetsuppgifter.

Det är också denna uppläggning av frågan och denna metod att arbeta, som personalorganisationerna själva ha eftersträvat och som de önska att vi skola arbeta efter i fortsättningen. Om vi nu, trots att vi äro överens med personalorganisationerna om denna arbetsgång, skulle spränga sönder en grupp, skulle det säkerligen vid sinnessjukhusen växa fram ett missnöje som blir ännu större än om den grupp, som det här är fråga om, får vänta ytterligare ett år på att få sin löneställning omprövad.

Beträffande översköterskornas utbildning vill jag påpeka, att det finns en särskild kommitté som arbetar med denna fråga. Jag hoppas att det resultat, som kommittén kan komma till, skall kunna beaktas vid avvägningen av lönegradsplaceringen.

Vad sedan gäller de speciella arbetsuppgifter, som de lasarettutbildade översköterskorna skola ha sig ålagda, har jag försökt att få klarhet om hur det verkligen förhåller sig på den punkten. Jag har haft personlig kontakt med personalrepresentanter vid två sinnessjukhus. Dessa ombud för personalen ha därvid liksom personalförbundet förklarat, att det icke är möjligt att dra upp en gränslinje mellan de olika sköterskornas arbetsuppgifter. Jag har här i min hand en tabell som utvisar, hur de lasarettutbildade sköterskorna äro utplacerade på olika avdelningar. Det framgår av tabellen att man ute på sjukhusen icke har kunnat följa någon enhetlig plan. Jag tror helt säkert att medicinalstyrelsen har strävat efter att använda de lasarettutbildade sköterskorna på vissa områden, men i verkligheten har det inte varit möjligt att följa den linjen. Man har helt enkelt varit nödsakad att placera sköterskorna oavsett om de ha lasarettutbildning eller

**Ang. uppförande av en byggnad för sedelförstörelskontoret.**

inte på enahanda arbetsuppgifter. Skulle nu den ena gruppen sköterskor inplaceras i en högre lönegrad eller erhålla ett högre tillägg, skulle de andra sköterskorna vid sinnessjukhusen med fog kunna fråga sig, varför de inte få samma tillägg, då de i realiteten utföra samma arbete. Personalorganisationerna ha förklarat att de icke kunna tillhandahålla en tillfredsställande förklaring till den skevhet, som därigenom skulle uppstå.

Herr ANDRÉE: Herr talman! När jag begärde ordet visste jag inte att civilministern själv skulle ta till orda, och jag kan nu inskränka mig till att kortfattat instämna i vad han anförde.

Därutöver vill jag dock tillägga, att vad reservanterna här egentligen önska, är att riksdagen skall ändra redan träffade överenskommelser. Departementschefen har här redogjort för hur det på de olika punkterna redan träffats överenskommelser med personalorganisationerna av det innehåll som framgår av handlingarna. Riksdagen bör tänka sig noga för innan den ger sig in på ett sådant äventyr som att ändra gjorda överenskommelser. Jag misstänker dessutom att personalorganisationerna själva inte äro särskilt förtjusta över vad reservanterna här begära. Det skulle ju kunna inträffa, att samma reservanter en annan gång kanske ville ändra på en träffad överenskommelse på så sätt att man minskade de förmåner som personalen erhölet.

Förutom ändringar i föreliggande överenskommelser föreslå reservanterna även en åtgärd vilken, som civilministern påpekat, skulle komma att föregripa tjänsteförteckningskommitténs arbete. Det är visserligen sant som herr Sundelin säger att medicinalstyrelsen är sakkunnig när det gäller sjukvården, men vi böra nog vara litet försiktiga när det är fråga om lönerna. Eljest kunna vi råka in i en situation som kan bli mycket värre än den som medicinalstyrelsen nu talar om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

**Punkterna V och VI.**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till avlöningsbestämmelser för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

**Ang. uppförande av en byggnad för sedelförstörelskontoret.**

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående uppförande vid Tumba bruk av en byggnad för sedelförstörelskontoret.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av en av fullmäktige i riksbanken gjord framställning, måtte medgiva, att för uppförande vid Tumba bruk av en byggnad med tillhörande utrustning för sedelförstörelskontoret finge av riksbankens medel tagas i anspråk ett belopp av förslagsvis 285 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Persson* i Vinslöv, *Persson* i Norrby och *Edström*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr PERSSON, KARL: Herr talman! Då mitt namn återfinnes bland dem som under detta utskottsutlåtande ha antecknat en blank reservation, ber jag att med några ord få motivera min ståndpunkt i frågan.

**Ang. uppförande av en byggnad för sedelförstöringskontoret.**

Jag vill då först säga, att jag i princip inte har något att invända mot vare sig att sedelförstöringen förlägges till Tumba eller att den personal, som har hand om räkningen av de makulerade sedlarna, överföres till Tumba. Jag anser emellertid att den utredning, som företagits, i vissa avseenden är bristfällig, vilket jag ber att här närmare få förklara.

Kostnaden för hela den föreslagna anläggningen har beräknats till 285 000 kronor, vilket är en ganska stor utgift i dessa tider, då vi från statens sida sträva efter att minska alla investeringar. För själva förbränningsugnen räcker det med ett anslag på 30 000 à 40 000 kronor, men det är de andra kostnaderna i samband med detta byggnadsföretag som bli så stora. Utan de båda bostadslägenheter, som medräknats, skulle kostnaden för anläggningen stanna vid cirka 220 000 kronor.

Riksbanksfullmäktige förklara i sin i utlåtandet återgivna framställning, att en av de båda bostadslägenheterna befunnits önskvärd ur bevakningssynpunkt, varjämte det ansetts ändamålsenligt att inrätta ytterligare en lägenhet i samband med att byggnaden uppföres. Vid det besök, som utskottets ledamöter gjorde vid Tumba bruk, upplystes det att den ena lägenheten är avsedd som reserv. Det fanns, förklarade man, ingen bostadsreserv vid Tumba, och det ansågs lämpligt att få till stånd en sådan i samband med denna anläggning.

Det bör även observeras att här begärda 285 000 kronor icke utgöra hela kostnaden för överflyttningen av sedelförstöringsverksamheten till Tumba. Den med detta arbete sysselsatta personalen, som alltså skall ha sitt arbete förlagt till Tumba, skall åtminstone tills vidare vara stationerad i Stockholm och således fortfarande åtnjuta lön för dyrortsgrupp 5, dit Stockholm hör, medan Tumba är placerat i dyrortsgrupp 4. Personalen skall naturligtvis också ha fria resor till Tumba. Dessutom skola de anställda, i varje fall under en övergångstid, ha viss ersättning för »fördyrade levnadskostnader», framför allt på

grund av högre lunchkostnader då lunchen beräknas vara dyrare i Tumba än i Stockholm.

Jag ifrågasätter, herr talman, om det inte hade varit lämpligare, då vi nu ändå skola bygga bostadslägenheter, att planera dem så, att denna personal omedelbart eller åtminstone inom en relativt snar framtid kunde överföras till Tumba. Det vore då kanske lämpligare att i stället för de nu planerade två bostadslägenheterna bygga lägenheter avsedda för personalen vid sedelförstöringen, kanske lägenheter på ett rum eller ett rum och kök. Vi kunna i varje fall inte undgå att förr eller senare få ta på oss kostnaden för att bygga dylika bostäder i Tumba.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på något som utredningen har snuddat vid, nämligen den möjlighet som lär finnas att använda en del av de makulerade sedlarna vid papptillverkningen vid Tumba bruk. Utredningen har räknat med att av de 40 ton sedlar, som årligen makuleras, skola 12 ton kunna användas för papptillverkning vid Tumba. Samtidigt meddelas emellertid att man under tidigare år har kunnat använda en ännu större kvantitet av de makulerade sedlarna för papptillverkning. Man räknar nu med att använda blott 10 procent sedelmakulatur i den pappersmassa, som förbrukas vid tillverkningen av papp, men man har tidigare varit uppe i 20 % inblandning. Av de 40 ton sedlar som makuleras per år, skulle vid 20 % inblandning förbrukas 24 ton, och således för förbränning endast återstå ca 16 ton. Jag skulle därför önska, att den redan företagna utredningen kompletteras med en undersökning, huruvida det inte är möjligt att använda all sedelmakulatur för pappframställning. Det skulle i så fall kanske erfordras en del investeringar vid Tumba bruk för utökning av maskinerna för papptillverkning, men det vore mera sympatiskt att göra en dylik investering för ett produktivt ändamål än som det nu föreslås bara för att bygga en anläggning för att förstöra gamla sedlar.

Detta är, herr talman, i huvudsak de

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

synpunkter som jag velat framföra. Jag anser att frågan bör underkastas en förnyad utredning och att man därvid bör undersöka även de möjligheter som jag här påpekat.

Jag yrkar, herr talman, avslag på utskottets hemställan.

Herr SUNDVIK: Herr talman! Orsaken till att det anses nödvändigt att flytta sedelförstörringsanläggningen från riksbanken till Tumba är att ugnarna vid riksbankens huvudkontor här i Stockholm snart äro förslitna. Man har övervägt att uppföra en ny och större ugn inom riksbanksbyggnaden, men det skulle kräva att en hög skorsten bygges på riksbankens hus, vilket ansetts olämpligt ur skönhetssynpunkt. Därtill kommer att anläggningen skulle komma att medföra obehag för närbelägna fastigheter.

Riksbanksfullmäktige ansågo därför att man borde undersöka möjligheterna att förlägga sedelförstörringsugnen till Tumba. Denna undersökning har gett till resultat, att även verksamheten med kontrollräkning av makulerade sedlar bör flyttas till Tumba. Man behöver vid Tumba ha ett särskilt rum för detta ändamål jämte lunchrum och ett litet kök för personalen. Det har dessutom ansetts lämpligt att i den erforderliga byggnadskroppen iordningställa två bostadslägenheter. Den ena lägenheten skulle, såsom herr Persson omnämnt, disponeras av den person som svarar för bevakningen av sedelförstörringsanläggningen. Den andra lägenheten skall hyras ut, och det har, kan jag nämna, redan varit flera förfrågningar att få hyra denna lägenhet. Den skall alltså icke användas som tjänstebostad för personalen vid sedelförstörringsanläggningen utan hyras ut i den fria marknaden, vilket jag anser vara bättre. Därigenom kan man nämligen, hoppas jag, förränta det kapital på 70 000 kronor som investerats för detta bostadsändamål.

Herr Persson anser att den företagna utredningen icke är tillförlitlig. Han går dock med på att sedelförstörringsverksamheten skall flyttas till Tumba, och

jag har då faktiskt svårt att förstå vad han anser inte vara tillräckligt utrett. Med de informationer, som utskottet har fått, ha vi kommit till den uppfattningen, att det inte är möjligt att ordna denna sak på annat vis än vad riksbanksfullmäktige ha föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 63, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden,

dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

- 1) livsmedelsstadga;
- 2) förordning om ändring i hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566); samt
- 3) förordning om införsel och utförsel av margarinarvaror samt om kontroll över tillverkningen av dessa varor;

dels ock föreslagit riksdagen att antaga fyra särskilda förordningsförslag.

Propositionen hade, såvitt angick de under punkterna 1)–3) upptagna författningsförslagen, hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft tjugi i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit skäl att i anslutning till de vid propositionen nr 63 fogade förslagen till livsmedelsstadga, förordning om ändring i hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566) samt förordning om införsel och utförsel av margarinvaror samt om kontroll över tillverkningen av dessa varor göra andra uttalanden än utskottet i förevarande utlåtande upp-tagit;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om obligatorisk mjölkkontroll;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheterna att införa bestämmelser om obligatorisk läkarundersökning av vissa grupper av livsmedelsarbetare;

D. att motionerna

- 1) I: 345,
- 2) I: 346,
- 3) I: 350 och II: 466,
- 4) I: 351 och II: 462,
- 5) I: 352 och II: 463,
- 6) I: 353,
- 7) I: 354 och II: 465,
- 8) II: 449,
- 9) II: 464 samt
- 10) II: 651,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionerna

- 1) I: 340 och II: 448,
- 2) I: 349 och II: 460,
- 3) II: 461 samt
- 4) II: 650

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

#### Förslag till livsmedelsstadga m. m.

Reservation hade anmälts av herr Bengtson, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr BENGTON: Herr talman! När propositionen med hemställan om riksdagens yttrande över förslaget till ny livsmedelsstadga avlämnades, följdes den av ett stort antal motioner. Trots dessa motioner är utskottet enhälligt i sitt utlåtande. Det är dock med största tvekan jag kunnat biträda utskottets hemställan, varför jag avgivit en blank reservation till utlåtandet.

Livsmedelsstadgan innehåller åtskilliga hygieniska och andra föreskrifter men även bestämmelser som avse att skydda allmänheten mot att bli vilseledd vid sina varuinköp.

Till en början vill jag påpeka, att utskottet beträffande möjligheten att ändra författningen utan riksdagens hörande på s. 54 anfört följande: »Utskottet nödgas därför inskränka sig till att uttala, att riksdagens yttrande icke torde vara erforderligt för ändring av detaljbestämmelserna i 8 kap. innehållande särskilda bestämmelser om vissa livsmedel — vilka bestämmelser kunna förväntas behöva ändras förhållandevis ofta och ibland med skyndsamhet.» Det torde sålunda vara möjligt att, om så är lämpligt, ändra de bestämmelser som finnas i 8 kap. Det är, herr talman, i huvudsak om dessa bestämmelser som jag här skall be att få säga några ord.

Det är självklart att om man verkligen vill ge allmänheten klart besked om vad den köper, bör det föreskrivas, att fabrikantens namn och hemvist skola anges på förpackningen samt framför allt att denna skall vara försedd med en deklARATION om vad förpackningen innehåller. Varans färg och utseende äro viktiga, men den största betydelsen ha väl dock näringsvärde och smak. Vissa livsmedel kunna lyckligtvis icke förfalskas, t. ex. frukt, potatis o. d. Men i fråga om livsmedel, som på något sätt äro behandlade eller uppblandade, kan man bli utsatt för att köpa något som man inte vet vad det egentligen är. Min uppfattning är, att om någon vill köpa en vara som är billigare och eventuellt

### Förslag till livsmedelsstadga m. m.

av lägre kvalitet, må det stå honom fritt, men köparen bör veta, vad han erhåller. Man skall inte förespegla köparen, att det är något bättre som säljes till honom än vad det i verkligheten finns i förpackningen.

Utskottet anför att det icke ansett sig kunna förorda en bestämmelse om obligatorisk fabrikantmärkning, beroende på att en sådan skulle medföra alltför stora kostnader. Utskottet kan inte heller, fastän det uttalar sitt intresse för saken, förorda införandet av en tvingande bestämmelse om innehållsdeklaration. I viss mån har man emellertid tillgodosett dessa önskemål genom bestämmelser på en del punkter i livsmedelsstadgan. Jag vill, herr talman, genom protokollet vädja till departementschefen att beakta varje möjlighet att införa sådana bestämmelser så att allmänheten så klart som möjligt får veta, vad den köper. Det är härvid särskilt vissa paragrafer som behöva uppmärksammas.

Den gamla striden mellan smör och margarin är t. ex. ännu inte helt avslåst, utan det finns fortfarande en del kontroverser. Såväl de sakkunniga som departementschefen och utskottet ha uttalat, att margarin är ett livsmedel med eget värde. Det är alltså icke ett ersättningsmedel för smör. Om margarin emellertid skall betraktas på detta sätt, vilket jag gärna accepterar, bör det dock icke få lov att ständigt åka snålskjuts på smörets bekostnad. Smörproduktionen har numera arbetat sig fram till en mycket hög kvalitet. Mjölkens behandling i ladugården sker under hygieniska och rationella förhållanden, och vid de högmoderna mejerier som vi numera ha här i landet framställes smör av utomordentligt god kvalitet. När margarintillverkarna nu inte längre kunna fortsätta att ockra på smörets goda renommé genom att använda sådana beteckningar som »Smakar som smör», »Herrgårdsväxt», »Rona» o. s. v., har man i stället tagit sig för att i margarinannonserna ständigt framhålla hur utomordentligt bra margarin är jämfört med smör. Vi ha visserligen kommit till rätta med de grövsta felaktigheterna i denna kam-

panj, men jag har fortfarande stor misstro till margarinfabrikerna. Märkningsbestämmelserna finnas fortfarande kvar i det nya förslaget till livsmedelsstadga, men de hittillsvarande bestämmelserna om bokstavsstorlek äro icke medtagna, utan det står bara att märkning skall ske på tydligt och fullt synligt sätt. Margarinfabrikanterna komma helt säkert att utnyttja detta till att använda mycket små bokstäver i stället för de hittills brukade bokstavsstorlekarna. Även härvidlag skulle jag vilja vädja till departementschefen att om möjligt söka få fram mera preciserade bestämmelser.

Det finns emellertid allttjämt ett område, där margarinet försöker att åka snålskjuts på smörets bekostnad, nämligen vid servering på restauranger och näringsställen. På matsedlarna står det oftast: »Smör, bröd» o. s. v. samt maträtterna uppräknade. Nedtill på matsedeln brukar det sedan finnas en liten anmärkning om att »i stället för smör serveras restaurangblandning». Gästen vet absolut ingenting om hur mycket smör eller margarin som ingår i denna blandning. Restaurangerna köpa väl i regel restaurangblandningen i färdigblandat skick, men ingenting hindrar att restaurangägarna själva företaga blandningen. Gästen vet i varje fall inte, om det i blandningen ingår hälften smör och hälften margarin eller kanske bara 10 procent smör och 90 procent margarin.

I utskottet upplystes att denna beteckning på matsedlarna egentligen icke är tillåten, ty man får icke vid något tillfälle använda benämningen smör, om det icke är fråga om rent smör. Det är därför egentligen icke tillåtet att förfara på det sätt som nu tillämpas. Det står i utskottets utlåtande: »Ej heller en blandning av smör och margarin får benämnas smör. Dylik blandning har serverats och serveras måhända allttjämt ofta under benämningen restaurangblandning.» På matsedlarna borde det väl därför i stället så: »Restaurangblandning, bröd» o. s. v. Eller också, om margarin nu är så utomordentligt bra, varför kan man då inte skriva: »Margarin, bröd»

## Förslag till livsmedelsstadga m. m.

o. s. v. och sedan räkna upp de rätter som serveras.

Det finns även andra områden på vilka det vore önskvärt med skydd för mejerivaror mot ersättningsvaror. Jag tänker särskilt på vissa bakverk. Därvidlag ha 1948 års livsmedels-sakkunniga föreslagit följande bestämmelser: »Bröd eller bakverk, i vars benämning ordet smör ingår, får ej såsom ingrediens eller tillsats innehålla annat fettämne än mjölkfett. Bröd eller bakverk, i vars benämning ordet grädde ingår, får ej såsom ingrediens eller tillsats innehålla fettemulsion.»

Jag skulle ha önskat att dessa bestämmelser hade intagits i den nya livsmedelsstadgan. Departementschefen har emellertid tagit bort dem. Utskottet förklarar att det måste bli en tolkningsfråga, huruvida man gör sig skyldig till brott mot stadgan genom att använda olika fettblandningar. Jag kan icke finna det vara riktigt att man, om man köper något som kallas för »gräddtårta» eller »gräddbakelser», skall få ett bakverk med någon sorts vitt ämne som vare sig i smak eller på annat sätt påminner om den vara, grädde, som tillverkaren reklamerar med. Det finns också ett utslag av högsta domstolen, som åberopas av utskottet, enligt vilket fettemulsion icke får kallas för grädde. Det är dock, som sagt, icke klart, hur det ställer sig vid användandet av olika blandningar, utan det blir allttjämt en tolkningsfråga.

I 35 § andra stycket talas om »mjölk och smör», men det nämns ingenting om grädde. Jag vet inte om detta beror på ett förbiseende. Jag hemställer att departementschefen måtte överväga, huruvida inte även grädde bör omnämnas i denna paragraf.

I fråga om glass skulle jag ha önskat få skydd för den glass, som tillverkas av mejerivaror. Jag hade på denna punkt hellre tagit de sakkunnigas förslag än det som nu lagts fram.

Det finns, herr talman, flera punkter där jag skulle önska större klarhet i fråga om beskaffenheten av de varor som allmänheten köper. Jag tänker sär-

skilt på en del drycker. Jag hälsar med tillfredsställelse det förslag som utskottet framlagt när det gäller att bereda skydd för musten. Men jag skulle önska, att även läskedrycker skulle inrymmas under bestämmelserna i 80 §. Man kan ibland köpa läskedrycker, där det på flaskornas etiketter finns bilder av de härligaste frukter, men man vet inte, om det finns någon frukt alls i drycken eller hur mycket frukt som ingår i den. Ifrån läskedrycksfabrikanterna har meddelats, att förbrukningen av läskedrycker av högre kvalitet har blivit allt större och att försäljningen av de billigare läskedryckerna har gått tillbaka. Men vi ha inte fått veta, hur mycket frukt som verkligen finns i de läskedrycker som man säger vara av bättre kvalitet. Det är, tycker jag, orimligt att man med namn och bilder skall få ge sken av att det finns frukt i en dryck, när det i verkligheten kanske inte finns någon frukt alls i den. Jag ber även i detta fall departementschefen att överväga, huruvida inte också läskedrycker böra införas under 80 §.

Jag ber, herr talman, till sist att få säga ett par ord om den utredning som nu föreslagits beträffande obligatorisk mjölkkontroll. Jag förutsätter att meningen väl är att den obligatoriska kontrollen skall omfatta alla led av mjölkens väg från producent till konsument och således inte bara ta sikte på ladugårdar och mejerier utan också avse mjölkbutikerna.

Herr talman! Jag har velat göra dessa reflexioner, som alla utmytna i att man skall ge allmänheten så klart besked som möjligt om vilka livsmedel folk köper och vad de innehålla. Jag hoppas att departementschefen i den mån det är möjligt beaktar dessa synpunkter.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr von HELAND: Herr talman! Till en början ber jag att få instämma i den uppfattning, som framförts av herr Bengtson, vars synpunkter jag till fullo delar. Jag skulle emellertid vilja göra ett

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

par tillägg beträffande två paragrafer. Det gäller också åttonde kapitlet, och följaktligen hyser jag samma önskemål som herr Bengtson, att departementschefen skall överväga de två paragrafernas utformning, innan han slutgiltigt formulerar dem.

Det första jag vill beröra är § 43, där man fastställer fetthalten hos tjock grädde till minst 40 procent. Jag undrar om man inte bör överväga att inte sätta minimihalten så hög utan sätta den vid samma fetthaltsprocent som tidigare, nämligen 35. När man medgav fri försäljning av tjock grädde, fastställdes nämligen normalprocenten till 35, och det var först år 1949, när man skulle klara jordbrukskalkylen, som man övervägde, huruvida man skulle höja fetthalten till 40 procent med oförändrat pris eller om man skulle minska priset och bibehålla fetthalten vid 35 procent. Man valde att höja fetthalten till 40 procent.

Vi inom Mjolkcentralen här i Stockholm önska att tillfredsställa kunderna så mycket som möjligt för att därigenom få en så stor försäljning som möjligt. Jag tror att man bör överväga att sänka minimigränsen till 35 procent, därigenom möjliggörande ett lägre pris och en viss variation, så att man exempelvis till bagerierna skulle kunna sälja grädde med lägre fetthalt till ett pris som skulle vara mera tilltalande i den konkurrens, som man har när det gäller fettemulsioner.

Beträffande en annan paragraf är jag betydligt mera bestämd i min uppfattning. Det gäller § 41. Där har utskottet faktiskt försämrat de sakkunnigas förslag på ett beklagligt sätt. De sakkunniga ha nämligen varit nog kloka att i sitt förslag helt förbjuda försäljning av mjölk under olika benämningar, såsom kontrollmjölk, barnmjölk och vad man nu kan hitta på. Där har man nu skrivit, att om hälsovårdsnämnden går med på att sådan mjölk får försälas, skall detta få äga rum under viss kontroll.

Jag är fullt säker på att Stockholms stads hälsovårdsnämnd inte kommer att falla i den gropen — det kommer att framgå av vad jag nu kommer att säga — men jag är rädd för att det kan fin-

nas hälsovårdsnämnder ute i landet, som skulle kunna falla för frestelsen. Man vet ju att när det gäller humbugmediciner är det mycket lätt att människorna låta sig duperas, hur man än varnar dem i det hänseendet. Det är inte något intresse för vare sig konsumenterna eller jordbrukarna att gå till mötes på denna punkt. Här är det enligt mitt förmenande ett privatgeschäft, som skulle kunna ha vissa önskemål. Det kan ju finnas någon större gård, t. ex. i närheten av ett samhälle, som ägs av någon som genom sitt inflytande har särskilda möjligheter att få tillstånd till försäljning av sådan mjölk. Det kan också vara ett veterinärintresse; en veterinär kan önska få i uppdrag att någon gång då och då fara ut till en gård för att kontrollera att allt är som det skall.

Men, herr talman, jag ser att det är några damer närvarande här i kammaren. De äro väl särskilt intresserade av att hushållen icke skojas upp. Inom Mjolkcentralen ha vi för ett antal år sedan undersökt denna kontrollmjölk. Jag har här i min hand ett fotografi över hur en bakteriekultur såg ut vid en undersökning av sådan här kontrollmjölk, som man nu vill skall släppas lös för försäljning. Provet är från 1942 och är det värsta. Det visade sig att mjölken innehöll 980 000 bakterier per milliliter. Sedan hade vi ett prov 1944, som var något bättre; då var det 325 000 bakterier. Efter senare undersökningar, som vi utförde i samarbete med institutet för folkhälsan, kommo vi överens med Stockholms stads hälsovårdsnämnd om att det inte var klokt att fortsätta med att sälja dylik s. k. kontrollmjölk. I förening med Stockholms stads hälsovårdsnämnd bestämde vi att all kontrollmjölk skulle pasteuriseras, för att den inte skulle vara farligare än nödvändigt. Man har fortsatt med denna pasteurisering, men ännu så sent som 1949 fanns det fortfarande konsumenter som läto lura sig att köpa kontrollmjölk. Det var emellertid bara femtusen liter per dag som såldes.

Herr talman! Med vad jag här anfört, har jag velat påpeka, att man icke bör — och jag hoppas att inrikesministern



inte gör det — släppa efter på den här paragrafen och frångå vad de livsmedelssakkunniga föreslagit. Jag har nämligen den uppfattningen, att risken är att konsumenterna bli lurade. Det är även besvärligt ur en annan synpunkt, ty ju flera sorters mjölk som man skall sälja, desto större bli omkostnaderna för mejerierna, och det kommer alltså att medföra en prisfördyring vid distributionen. Det viktigaste ur vår synpunkt, som skola leverera mjölk, är emellertid att vi vilja ge konsumenterna en garanterad, god mjölk. Det kunde vara befogat för mycket länge sedan att ha denna kontrollmjölk, när våra mejeriers hygien var bristfällig och då jordbrukarna ännu icke hade väckts beträffande hygien i sina ladugårdar. Då var säkerligen dessa kontrollgårdar mycket berättigade, men nu är läget helt annorlunda.

Jag kan nämna att inom stockholmsområdet, som räknar fem län, ha vi praktiskt taget genom vår prissättning utrotat tbc. Det är några få procent kvar av tbc, men jag förmodar att även de besättningarna skola försvinna inom ett år. Vi betala nämligen jordbrukarna olika priser beroende på mjölkens kvalitet för att driva fram bästa möjliga hygien. På liknande sätt försöka vi inom dessa fem län att utrota kastsjukan, nämligen genom att Mjölcentralen och slakteriföreningarna slagit sig samman och vardera betala — utöver det bidrag som staten lämnar för nedslaktade kastsjuka djur — lika mycket som staten ger för att få bort kastsjuka besättningar. Vi gå även fram på andra vägar. Vi ha instruktioner på gårdarna från våra organisationer, och vi ha en prissättning, som skall locka producenterna att sköta sin mjölk. Vi ha gjort massinköp av kylaggregat för att få ordentlig kylning av mjölken.

Här göres alltså från våra organisationers sida en hel del för att få fram högsta standard. Då tycka vi att det vore tråkigt, om man förde in någon bestämmelse, som möjliggjorde att kanske någon enstaka hälsovårdsnämnd låte lura sig av något privat intresse och medgäve tillstånd att leverera mjölk under

#### Förslag till livsmedelsstadga m. m.

någon vacker benämning. Jag skulle inte tro mejerierorganisationerna skulle vilja släppa pasteuriseringen.

Herr talman! Jag har uppehållit mig ganska länge vid den sista paragrafen, men det är för att jag tycker att det vore värdefullt, om inrikesministern, när han prövar frågan, går på de sakkunnigas linje och inte släpper efter på denna punkt, ty då går det ut över konsumenterna.

Jag har inte något yrkande, herr talman, utan jag har bara velat framföra dessa synpunkter i den förhoppningen att inrikesministern skall överväga frågan ytterligare, innan han definitivt fattar beslut om hur paragraferna skola se ut.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr talman! Jag har tillsammans med ett par kamrater i denna kammare väckt en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende. Det var utslutande med tanke på konsumenternas intressen, som motionen kom till.

Vi hävdade först att en hel del grupper av anställda, som jag här inte skall räkna upp, borde vid sin anställning undergå läkarundersökning och att sådan undersökning sedan borde ske med jämna mellanrum. Det var naturligtvis utslutande med tanke på den köpande allmänheten som vi begärde detta. Jag måste vara utskottet tacksam att det har i det avseendet tillgodosett vårt krav så långt som vi hade vågat hoppas. Utskottet har också i sin kläm begärt en utredning om dessa ting.

Även på två andra punkter har utskottet gett oss rätt. När vi begärde att tillverkarens eller förpackarens namn eller firma borde obligatoriskt finnas på varje förpackning av livsmedel, ger utskottet oss rätt och säger, precis som vi gjorde i motionen, att det för köparen måste vara värdefullt att veta varans ursprung. Är den bra kommer det också att vara en god reklam för tillverkaren, om köparen, när han tillhandlar sig varan, vet vem som gjort den, eftersom köparen — här vanligtvis

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

husmodern — vid förnyat inköp givetvis kommer att fråga efter vara eller varor av det fabrikat, som hon förut prövat och funnit vara bra. Är en vara dålig har husmodern möjlighet att undvika inte bara den vara, som hon funnit dålig, utan även andra varor från samma tillverkare. Detta säger också utskottet. Men när utskottet likväl avstyrker motionen beror detta främst på den risk för höjning av konsumentpriserna, som påtalats av bl. a. priskontrollnämnden. Det är ju möjligt att en dylik risk finns, men jag skulle då bara vilja fråga, om man inte kunde tänka sig att de fina, förnämliga och dyrbara förpackningar, som nu »vidlåda», höll jag på att säga, en hel del förpackade livsmedel, kunde utbytas mot enklare förpackningar, och på så sätt ge utrymme för, utan prisförhöjning, en upplysning om vem som är tillverkaren.

Sedan ha vi ju också begärt att den varudeklaration, som vi redan nu ha — och som kanske kan bli ännu bättre — för barnmat, skulle finnas på alla förpackningar av livsmedel. Utskottet finner också i detta avseende att vi ha rätt. Utskottet säger att det är i hög grad önskvärt, att alla paketerade matvaror äro försedda med en fullständig varudeklaration. Nog tycker jag att det är ett legitimt önskemål från allmänhetens sida att så vore fallet. Nog vill en husmoder veta vad det är hon köper och ger ut pengar för. I synnerhet i dessa tider, när maten är så oerhört dyr, har man sannerligen inte råd att betala för varor, som inte äro fullgoda. Utskottet åberopar Kemikontorets yttrande, att »motionärernas förslag beträffande vissa livsmedel måste anses omöjligt att realisera». Men *varför* det är omöjligt, få vi inte veta. Kemikontoret håller också före att en sådan varudeklaration »i andra fall icke skulle medför några upplysningar av värde för allmänheten». Ja, det beror kanske på hur denna varudeklaration formuleras. Vi ha ju redan nu i fråga om textilier varudeklaration. När den nu varit i bruk ganska länge — även om den inte varit så oerhört klar, som man skulle

önskat — och allmänheten lärt sig att förstå den, så är den till stor hjälp för köparen. Det vet jag av erfarenhet. Jag har anledning att tro, att detsamma skulle ske i fråga om varudeklaration på paketerade livsmedel.

Nu åberopade herr Bengtson den möjlighet som finns för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande ändra på en hel del av livsmedelsstadgans bestämmelser. Jag hoppas att när något sådant en gång blir aktuellt så skola även de synpunkter, som jag nu framfört, få göra sig gällande.

Jag har för övrigt icke något yrkande just nu.

Herr NORMAN: Herr talman! När vi i detta sammanhang tala om den »nya» livsmedelsstadgan, så är att märka att det är i själva verket icke fråga om en ny stadga, som ersätter en annan liknande. Därför heter det också i propositionen, att det är ett »förslag till livsmedelsstadga». Det innebär inte att allt vad som föreslås är nytt, utan tvärtom finnas redan de flesta av de föreskrifter, som här förekomma, fastän de äro uppdelade på olika författningar, främst hälsovårdsstadgan men även en hel del andra författningar. Nyheten är således i första hand att de olika föreskrifter och bestämmelser, som gälla hälsovården och hygienen i fråga om livsmedel, ha sammanförts i en gemensam stadga.

Det är ju ganska klart att det kan råda olika meningar om vad som skall stå i den stadgan. Det har visat sig under förarbetena, vid remissbehandlingen, och det har visat sig i de framkomna motionerna. Det är naturligtvis inte så lätt för ledamöterna i ett utskott att kunna få en alldeles bestämd mening om vad som är det lämpligaste i fråga om den ena eller andra detaljen. Det är bara de som äro särskilt sakkunniga på ett visst område, som naturligtvis kunna hävda en alldeles bestämd mening inom sitt eget område.

När nu herr von Heland har gjort det beträffande kontrollmjölken, är det na-

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

turligtvis ytterligt svårt för mig att polemisera mot honom och frambära skäl, som på något sätt skulle förminska värdet av vad han här sagt. Jag gjorde dock en liten reflexion, när jag hörde hans yttrande, vilken jag anser mig böra framföra och som jag tror också är ett uttryck för utskottets mening i detta fall. Men först vill jag rätta en liten missägelse från herr von Helands sida, som kan ha sin betydelse, när ledamöterna här i kammaren skola ta ståndpunkt till spörsmålet. Herr von Heland sade att utskottet hade försämrat de sakkunnigas förslag. Det är inte utskottet som ändrat förslaget utan det är Kungl. Maj:t, och utskottet har bara följt Kungl. Maj:t beträffande detta spörsmål.

När nu herr von Heland talar om de många smutsbakterierna, som han hade fotografier på, gjorde jag den reflexionen: Hur se sådana fotografier ut beträffande annan mjölk? Jag kan inte det här ämnet alls, men jag har en viss uppfattning om att kontrollmjölken faktiskt inte har så många colibakterier som den vanliga mjölken.

Nu innehåller ju § 41 beträffande kontrollmjölken en begränsning av möjligheterna att använda den benämningen. Den skall få användas endast under vissa förutsättningar, som upprepas i andra stycket av paragrafen. Det är först när dessa förutsättningar äro för handen, som hälsovårdsnämnden skall kunna lämna ett sådant här tillstånd. Det är således ett begränsande stadgande beträffande saluförande av s. k. kontrollmjölk.

Jag har gjort den reflexionen, att om det är någon ladugård, där man är särskilt intresserad av att tillgodose olika hygieniska krav och genom att göra det kan få fördelen att sälja sin mjölk under beteckningen kontrollmjölk, måste detta ändock bidra till att höja ladugårdshygienen. Inom ett eller flera områden — såsom exempelvis skett i Örebrotrakten, där jag tror att kontrollmjölken förekommer allra mest — kan det hos producenterna, konsumenterna och även myndigheterna växa fram ett

intresse av att hålla ladugårdshygienen så hög som möjligt. Det skulle kunna bidra till att vi komma ett stycke längre fram mot det önskemål, som hela livsmedelsstadgan syftar till, nämligen att tillgodose olika hygieniska krav, när det gäller livsmedel.

Men, som sagt, jag kan naturligtvis inte diskutera detta sakligt med herr von Heland, utan jag gör bara vissa reflexioner. Jag tror emellertid att jag kan rekommendera kammarens ledamöter att ansluta sig till utskottets ståndpunkt i det här fallet. Sedan får väl Kungl. Maj:t överväga vilken slutgiltig ståndpunkt som skall intagas till detta spörsmål. Jag tror inte att det är så stor idé för mig att nu ingå på de olika detaljanmärkningar som gjorts, då icke något annat yrkande framställts än om bifall till vad utskottet föreslagit.

Beträffande fabrikantmärkningen, som fru Sjöström-Bengtsson var inne på, kan jag säga att den har varit en av de största diskussionsfrågorna under förarbetena till livsmedelsstadgan. När departementschefen har frångått de sakkunnigas förslag i fråga om obligatorisk fabrikantmärkning — s. k. fabrikantmärkning kanske jag skall säga, därför att uttrycket är ju missvisande rent logiskt sett — har han stött sig på vad som sagts i remisserna om risken för en prisfördyring. Vi ha inte inom utskottet vågat göra en bedömning av huruvida denna risk föreligger, som departementschefen har förutsatt. Vi ha då heller inte vågat ta en dylik risk utan kommit till den uppfattningen, att vad som är föreslaget från Kungl. Maj:ts sida böra vi godtaga tills vidare.

Beträffande varudeklaration har ju fru Sjöström-Bengtsson understrukit, att utskottets hjärta är med henne i hennes önskemål. Nu är ju denna fråga helt ny. I de olika författningar, varur livsmedelsstadgan är hopplockad, har det icke förut funnits någon bestämmelse om varudeklaration. Det har kommit till en helt ny bestämmelse, däri man kräver att en vara, som angives såsom särskilt lämpad för barn, skall vara märkt med uppgift om innehållet. Utskottet har an-

### Förslag till livsmedelsstadga m. m.

sett att vi skola nöja oss med detta tills vidare och sedan följa utvecklingen och se vilka önskemål därutöver som böra tillgodoses. Det är ju klart att det i vissa fall skulle bli ganska besvärligt att göra en sådan deklaration. Jag vet inte hur den skulle se ut. Skall det för en burk mat, exempelvis kalops, stå hur mycket kött burken innehåller, hur mycket sås, vilka kryddor som använts, i vilken mängd dessa ingå i såsen o. s. v.? Vi ha i varje fall sett problemet så, att vi inte veta vilka besvärligheter, som vi skulle åstadkomma, om vi skulle förordade obligatorisk varudeklaration för paketerade livsmedel. Därför ha vi rått riksdagen att tills vidare avvakta och se hur utvecklingen kommer att förlöpa. Jag tror att jag även i detta fallet kan rekommendera riksdagen att följa utskottets förslag till uttalande.

Sedan tror jag inte att det var så mycket mera att säga med anledning av de yttranden, som här ha hållits. Herr Bengtson var inne på § 35, där det talas om mjölk och smör i andra stycket, men inte om grädde. Det sammanhänger väl med att grädde inte så lätt kan förekomma i ett sådant sammanhang, att det blir missvisande. När vi gingo igenom detta, tyckte vi att andra stycket av § 35 var onödigt, ty vad som är sagt där är ju redan sagt i första stycket. Men vi kommo underfund med att man särskilt borde stryka under varubeteckningarna mjölk och smör, alltså särskilt omtala att vad som stadgas i första stycket också skall gälla dem. Jag tror inte att det är alldeles nödvändigt att utvidga denna uppräknings genom att ta med även grädde, ty i § 43 är det ju tydligt och klart utsagt vad grädde skall innehålla av mjölkfett och även vad tjock grädde skall innehålla. Jag tror alltså inte att det är något behov av att utvidga uppräknings i andra stycket av § 35 till att omfatta även grädde.

Men jag har ju ingenting emot herr Bengtsons rekommendation att inrikesministern kan ta sig en funderare på spörsmålet, när det nu kommit upp. Inom utskottet ha vi inte diskuterat det, och det är inte diskuterat i förarbetena

heller, så det kan ju vara en viss anledning, när saken nu uppmärksamats, att det sker ett överbärande huruvida det är något behov av att utöka denna uppräknings till att omfatta även grädde.

Nu har ju beträffande denna stadga Kungl. Maj:t möjlighet att föreskriva vad han önskar. När nu riksdagen har hört är det ju ganska självklart att Kungl. Maj:t skall rätta sig efter vad riksdagen uttalat.

Sedan ha vi, herr talman, ett problem som inte diskuterats i debatten här men i motioner, nämligen huruvida detta ärende skall komma tillbaka till riksdagen för varje liten detaljändring, som Kungl. Maj:t kan anse vara av behovet påkallad. Därom ha vi gjort det uttalandet, att beträffande just detaljbestämmelserna i åttonde kapitlet förefaller det inte vara något behov för riksdagen att få en ändring, som har visat sig behöfelig, underställd sin prövning. När riksdagen nu säger sin mening i denna sak, synes Kungl. Maj:t ha alla möjligheter att tillgodose de önskemål, som kunna vara särskilt starkt motiverade och berättigade.

I stort sett tror jag att denna stadga skall bli ett hjälpmedel för att åstadkomma något mera ordning och reda på detta område än som kanske hittills förefunnits och bidra till att livsmedelshandlingen över huvud taget, försäljningen, serveringen etc. ordnas på ett sätt som tillgodoser alla rimliga önskemål. Jag hemställer därför att kammaren måtte göra utskottets förslag till uttalanden i de olika punkterna till sitt.

Herr von HELAND: Herr talman! Även om jag inte ställt något yrkande, ber jag att få ge en liten replik till herr Norman.

Herr Norman fastnade vid mitt påpekande att de år 1942 företagna bakteriologiska undersökningarna på kontrollmjölk vid ett tillfälle utvisade en bakteriehalt av 980 000 per milliliter. Herr Norman undrade, hur många colibakterier det då fanns i den vanliga mjölken. Ja, jag kan trösta herr Norman med att

**Förslag till livsmedelsstadga m. m.**

inga colibakterier alls finnas i den pastöriserade mjölken — det är därför vi pastörisera den. En hel del ofarliga bakterier, dock högst 30 000 per milliliter finnas kvar även efter pastöriseringen, som alltså inte gör slut på allt bakterieliv.

Våra undersökningar av kontrollmjölken ledde till att vi i samförstånd med statens institut för folkhälsan och Stockholms stads hälsovårdsnämnd beslöto att pastörisera kontrollmjölken. Jag kan nämna att vi i januari 1944 togo fem prov på kontrollmjölk, varvid antalet bakterier per milliliter var 325 000, 193 000, 320 000, 150 000 och 425 000. Vi tycka att det skulle vara ansvarslöst, om man utan att pastörisera denna mjölk släppte ut den till konsumenterna med en sådan beteckning som kontrollmjölk.

Och om man nu pastöriserar även kontrollmjölken, är det väl enbart till nackdel för konsumenterna, om de skola behöva betala högre pris för en mjölk, som absolut inte är bättre men som levereras från en gård, där en veterinär en eller annan gång gör ett besök. Vi försöka, som jag påpekade i mitt första anförande, få fram bättre kvalitet på mjölken främst genom den väsentligt lägre betalningen till producenterna för sådan mjölk som inte motsvarar de kvalitetsfordringar vi ställa på den. Också på annat sätt göra vi vad som är möjligt för att få till stånd en bättre skötsel av mjölken i ladugårdarna och för att motverka tuberkulos och smittsam kastning.

**Herr NORMAN:** Herr talman! Endast en kort replik till herr von Heland.

Min mening var att de olika mjölksorterna skulle jämföras under likartade förhållanden. Pastöriseringen dödar visserligen colibakterierna, men de döda bakterierna finnas i alla fall kvar i denna mjölk. Även om bakteriemängden är mindre i den pastöriserade mjölken, tycker jag alltså att den nog är litet otrevlig.

**Herr von HELAND:** Herr talman! Jag håller med om att herr Norman nog inte

bör debattera själva sakfrågan, ty det är naturligtvis svårt även för en så kunnig man som han att ge sig in på detaljfrågorna i detta sammanhang.

Den viktigaste frågan är inte, hurudan den övriga mjölken är före pastöriseringen vid sidan av kontrollmjölken, utan om det är befogat att konsumenterna få betala ett högre pris för kontrollmjölken, när denna mjölk är så bakteriehaltig att även denna måste pastöriseras. I praktiken sträva vi efter att få högsta möjliga kvalitet på all mjölk, och jag vill tillägga att vi söka få samma hygieniska standard på *alla* andra gårdar som man har på de s. k. kontrollgårdarna. Utvecklingen går utan tveivel också i den riktningen. Men vad har det för betydelse, att en veterinär någon gång kommer ut till den s. k. kontrollgården? Vid sitt besök finner han exempelvis att alla juver äro utan anmärkning, men på kvällen blir kanske en av korna trampad i juvret och får juverinflammation, och då blir kvaliteten på den s. k. kontrollgårdens mjölk omedelbart en annan.

Man måste ta hänsyn till hur systemet verkar i praktiken, och jag tycker för min del att det är rätt viktigt att man inte genom viss benämning inbillar konsumenterna att mjölken är av bättre kvalitet, fastän så inte är förhållandet.

**Herr ELOWSSON, NILS:** Herr talman! Av herr von Helands senaste anförande tycks framgå, att det för honom inte spelar någon egentlig roll, hurudan mjölk konsumenterna få, bara den är pastöriserad. Den springande punkten i denna fråga är från livsmedelskontrollens sida, att man önskar få en så god råvara som möjligt, d. v. s. att mölken är bemängd med så litet bakterier som möjligt, när den kommer från ladugården. Det är inte likgiltigt, om den kommer därifrån med, som i vissa fall, mellan två och tre miljoner bakterier per milliliter. Denna mjölk kommer ju även efter pastöriseringen att innehålla en massa döda bakterier, och det är den saken det i detta sammanhang gäller.

### Ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark.

Utskottets tankegång är, som ordföranden har framhållit, att om man bibehåller kontrollmjölken i den utsträckning utskottet föreslagit, så bidrar det otvivelaktigt till en bättre ladugårdshygien. Men utskottet är för sin del inte angeläget om att kontrollmjölken skall vinna ökad avsättning. Utskottet har i sin försiktiga skrivning tagit hänsyn till att försäljningen av kontrollmjölk minskats i omfattning.

Herr von HELAND: Herr talman! Jag måtte uttrycka mig dåligt på svenska efter min hemkomst från Paris för några dagar sedan — jag hade inte trott att en månads vistelse utomlands skulle inverka så menligt på mitt språk, att det är svårt att förstå hur jag menar.

Jag har ju hela tiden bestyrkt att våra organisationer sträva efter att förbättra ladugårdshygien för att råvaran skall bli så förstklassig som möjligt, och jag har i två särskilda anföranden belyst, hur vi genom stora prisavdrag för mjölk av lägre kvalitet och andra åtgärder söka driva fram en fullgod hygien i ladugårdarna.

Vad jag opponerar mig mot är att hygien i en ladugård skulle kunna bli bättre, därför att en veterinär någon enstaka gång besöker gården. Råvaran blir inte bättre på en sådan gård än på andra gårdar, där man för att få högsta möjliga betalning för mjölken är tvingad att hålla minst samma hygieniska standard.

Ej tuberkulosfria besättningar erhålla sålunda inom Mjölkcensalens område 6 öres avdrag per kg mjölk, och kastningssmittade gårdar som ej följa veterinärens föreskrifter få efter den 1 januari samma avdrag. Genom reduktionsprov kontrolleras mjölken vid ankomsten till mejeriet, och av Mjölkcensalens 760 000 ton mjölk sista året var endast av sämre kvalitet 4 % i klass III och 1 % i klass IV. Prisavdragen äro också stora, nämligen för klass III per månad 1,8 öre och för klass IV 3 öre per kg. Är det dessutom även anmärkning på lukt, smak och renhet sänks

priset med ytterligare 0,8 öre. Dessa prissänkningar verka bättre på mjölkens kvalitet än kontrollmjölkens namnet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

### Ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 48, med anledning av väckta motioner om effektivisering av arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 225 av herr *Gränebo* m. fl. och II: 300 av herr *Hedlund* i Rådomb. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam och allsidig utredning om hur arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark skulle kunna effektiviseras samt på vilket sätt det allmänna borde medverka till finansieringen av dylik förstärkning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 225 och II: 300 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr STEN: Herr talman! Under mina år i riksdagen ha alltid de sociala frågor samt jord- och skogsfrågor, som jag varit intresserad av, haft en viss benägenhet att komma upp till behandling i obehaglig närhet av middagsrasten. Jag skulle därför denna gång vilja börja mitt anförande med en hemställan till vår vördade talman, att han varannan vecka vänder om ärendenas ordningsföljd på föredragningslistan. Kunna vi reformera våra arbetstider, så kunna vi väl också bryta konstitutions- och statsutskottens företrädesrätt till våra arbetsdagar.

**Ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark.**

Egentligen skulle jag, efter fjolårets debatt och det inlägg jag då gjorde, inte ha så stort behov av att återvända till denna fråga. Utskottet har ju, på grund av den igångsatta utredningen, varit i den lyckliga belägenheten att inte behöva fördjupa sig i frågan. Men utan att det får upptagas som någon anmärkning mot utskottsutlåtandet vill jag säga, att det ju har inträffat en del saker som göra att det skulle ha varit utomordentligt värdefullt om utlåtandet innehållit dels en redovisning av nu gällande grundsatser för vår skogspolitik, sådana de blivit fastställda i samband med jordreformen och i vår jorddelningslagstiftning, och dels en redogörelse för den igångsatta utredningens direktiv. Jag har sökt i varje nummer av Post- och Inrikes Tidningar som kommit till kammaren, men jag har inte lyckats komma över direktiven, utan får tydligen tåla mig till den 11 januari, då de komma att publiceras i Berättelsen över vad sig i riket tilldragit.

Behovet av ett sakligt tillrättaliggande av denna fråga just nu sammanhänges som bekant med att vissa uttalanden gjorts i pressen. Innebörden i det uttalande, som vår socialminister emeritus på stockholmslänsbanken gjorde i Västerås, har ju klarlagts inför kammaren av talaren själv efter herr Manner-skantz' omnämmande av det i en debatt härom dagen. Han hade så att säga »intet yrkande». Herr Möller sade sig icke tidigare ha ifrågasatt statsförvärv av skog och insåg, att den frågan i nuvarande läge inte var aktuell.

Men så har ett annat uttalande gjorts av, jag höll på att säga, en annan partisekreterare. Jag skall naturligtvis inte uppta någon debatt om hans uttalande i dag, eftersom han inte kommer hit förrän den 10 januari, men för att kammaren skall få klart för sig, inom vilka latituder vi befinna oss, vill jag anföra även det intervjuuttalande som han gjorde för en tidning, sedan han blivit vald till riksdagsman. Jag vill minnas att ordalagen voro, att om han vore jordbruksminister, skulle staten inte äga någon gonting annat än Sareks nationalpark

uppe i Norrbotten och Bogesunds slottsruin utanför Stockholm. Nu är han ju inte jordbruksminister men kan ändå bli en mäktig man i svensk politik, och det kan därför vara anledning att fästa uppmärksamheten även vid hans uttalande.

Utöver och i överensstämmelse med vad jag i fjol anförde vill jag alltså för min del i dag till kammarens protokoll fästa, att vi här i landet ha en skogspolitisk balans sedan 40—50 år tillbaka i tiden, då den norrländska bolagsförbudslagen genomfördes. Skulle man ingå på en granskning av vad riksdagen sagt vid varje tillfälle, då frågan i olika sammanhang varit på tal, skulle man finna att riksdagen slagit vakt om de sociala och jordpolitiska verkningarna av denna lag, vilket ju innebär status quo i fördelningen av den svenska skogen på de olika ägargrupperna.

Bondeskogsbrukets kvot har, utom genom denna förbudslag, skyddats av jordförvärvslagen. Bolagsskogsbrukets kvot — alltså den fjärdedel av landets skogar som är direkt knuten till skogsindustriella företag — har dels erkänts äga ett socialt berättigande med hänsyn till de goda verkningarna ur arbetarsynpunkt och dels ansetts rimlig därför att sådana företag på det sättet kunna fylla t. ex. 40—60 procent av sitt råvarubehov genom egna skogstillgångar och inte i vissa lägen vara alldeles i händerna på de två andra ägargrupperna, bondeskogsbruket och kronan. Sedan år 1937 ha bolagen också haft rätt att köpa lika mycket skog som de sälja för sociala ändamål på jordpolitikens område. Beträffande statsskogarna kan man säga att balansen upprätthålles ungefär på samma sätt. Man säljer alltså ibland, varvid medel tillföras en markinköpsfond, och så köper man vid andra tillfällen, när lägenhet därtill yppar sig. Fördelen med att staten har vissa egna skogstillgångar är ju i socialt hänseende att statsskogarna hålla jämna avverkningar, medan bondeskogsbruket helt naturligt måste vara mera konjunkturbetonat.

Om man studerar vad som förekom-

**Ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark.**

mit i riksdagen under de senaste 40—50 åren och nu senast i samband med fastställandet av grunderna för den pågående jordbruksrationaliseringen, så tror jag att man har rätt att säga att det inte finns någon möjlighet att i riksdagen inom överskådlig tid uppnå majoritet vare sig för en minskning eller för en ökning av bondeskogsbrukets, bolagskogsbrukets eller statsskogsbrukets kvot av den svenska skogsmarken.

Jag skulle ha önskat att utskottet ställt de uppgifter, som finnas om de år 1947 antagna grunderna, vid sidan av de Norrupska direktiven, så att vi i dag hade vetat precis hur frågan ligger till. Jag skall i allra största korthet plocka litet grand ur 1947 års proposition av sådant, som i detta sammanhang är av intresse.

På s. 45—49 i denna proposition, nr 75, finnas de principiella uttalanden av 27-mannakommittén och departementschefen, som kunna sägas vara grundläggande i skogspolitiskt avseende.

På s. 158 finns ett uttalande av domänstyrelsen, där man påpekar, att »den av kommittén» — alltså 27-mannakommittén — »föreslagna kompletteringen, såvitt kronans skogar toges i anspråk för ändamålet, kunde medföra förluster för kronan genom splittring av förut väl arronderade områden, å vilka åtgärder för förbättring av driften och ökning av produktionen vidtagits».

På s. 168 finns ett mycket betydelsefullt uttalande av skogsstyrelsen, som sammanfaller med den balans- och jämviktsståndpunkt som jag här har motiverat och deklarerat. Det står nämligen i detta uttalande, bakom vilket stå män i inflytelserik och representativ ställning, hemmansägare från olika politiska partier liksom även representanter för andra grenar inom det svenska skogsbruket: »För tillgodoseende av kommitténs rationaliseringsprogram torde anledning icke finnas att i nämnvärd omfattning ändra den nuvarande fördelningen av skogsmark mellan olika skogsägarkategorier sett i stort.» Om jag säger som i följd, att jag är anhängare av bondeförbundsmotionens syfte när

det gäller de enskilda brukningsdelarnas fullständigande, så finner jag i detta uttalande att det syftet kan tillgodoses utan att den nuvarande skogspolitiska jämvikten rubbas.

På s. 251 säger departementschefen någonting, som kompletterar vad domänverket självt sagt, nämligen att kronan bör ställa skogsmark till förfogande för stärkande av ofullständiga jordbruk, då sådana förhållanden föreligger att marken har tagits i anspråk medelst expropriation, därest densamma tillhört annan än kronan. Det är således klart att även domänverket och bolagen skola vara med i jordbrukets rationalisering, att således deras skogar inte skola vara tabu i detta sammanhang, men de skola ha möjlighet att förvärva motsvarande kvantiteter skog på annat håll, så att de totaliter icke lida någon förlust i detta avseende.

Jag har följt denna fråga under årtiondenas lopp och funnit att det är så starka motiveringar både för böndernas, bolagens och kronans skogsinnehav, att det icke finns någon möjlighet att åstadkomma någon förändring därvidlag. Jag utgår således från att när vi på detta sätt skilja oss från förevarande ärende vid denna riksdag, det icke är fråga om någon ny skogspolitik såsom en följd av en utredning, mot vars syfte och sammansättning det icke finns någon erinran att göra, så långt den håller sig inom ramen för de fastställda grunderna för jordreformen. I annat fall blir detta den största frågan vid denna riksdag, betydligt större — det förstå de av kammarens ledamöter som läst dagens tidningar — än frågan om investeringsavgift och vinststerilisering, och då borde självfallet, därest man skulle göra en omprövning av grunderna för den svenska skogspolitiken, också representanter för de andra intressena, både företagare och arbetare, varit representerade. Jag utgår, som sagt, från att man, om man har en positiv inställning till själva saken, sådan den framlagts i motionen, också kan sluta sig till att utredningen icke skall rubba dessa grunder.

Jag kan alltså nöja mig med att knyta



**Ang. förstärkning av ofullständiga jordbruk med skogsmark.**

dessa erinringar till det föreliggande utskottsutlåtandet.

endast med dessa ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Det är tänkbart att kammarens ledamöter efter herr Stens anförande skulle kunna få en felaktig uppfattning om vad utskottets utlåtande innehåller, och jag skall därför med några ord motivera utskottets ståndpunktstagande.

Jag vill då först återge vad den motion innebär, som det här talats om. I denna motion har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam och allsidig utredning om hur arbetet med att förstärka ofullständiga jordbruk med skogsmark må kunna effektiviseras samt på vilket sätt det allmänna bör medverka till finansieringen av dylik förstärkning.

Utskottet har med anledning av motionen sagt, att chefen för jordbruksdepartementet den 19 november 1951 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 i samma månad tillkallat vissa sakkunniga för att verkställa utredning rörande omförmälda fråga. Vidare säger utskottet att enligt de för utredningsarbetet meddelade direktiven skall utredningen avse en allmän prövning av detta problem i hela dess vidd.

Det är ju klart, att när en utredning är tillsatt, innan utskottet fattat ståndpunkt i frågan, kan inte utskottet annat än hänvisa till denna utredning. Därför tycker jag nog att min gode vän herr Sten har gått händelserna något i förväg, när han här ger sig in på en debatt om hela vårt skogsprogram för framtiden, ty därest herr Sten inte menade, att hans anförande skulle utgöra något slags direktiv för de tillsatta utredningsmännen, har jag svårt att förstå meningen med hans anförande. Jag vill erinra om att i Post- och Inrikes Tidningar för måndagen den 19 november i år finnas dessa direktiv intagna, och jag skall be att få tillhandahålla dem för herr Sten, om han så önskar.

Vi kunna inte nu, anser jag, ge oss in på någon lång debatt om vad som föreslagits i motionen, och därför skall jag

Herr STEN: Herr talman! Känslan av den ovilja, som man är van att möta från kammarens ledamöter, när man tar till orda vid denna tid på dagen, har i det här fallet ytterligare förstärkts av att jag vet att jordbruksutskottets ärade ordförande inte brukar tycka om att någon »obehörig» lägger sig i hans utlåtanden, alltså någon som inte är motionär eller reservant, och det finns få människor — på grund av att han är så snäll och hygglig — som jag så gärna vill göra till lags som jordbruksutskottets ordförande.

Jag sade tidigare att jag inte ville rikta någon anmärkning mot utskottet, men nu kan jag ju få säga, att det onekligen hade varit möjligt — jordbruksutskottet bordlade denna motion i maj och har tagit tid på sig till i december — att i reciten tillfredsställa min önskan att få både ett referat av de nuvarande grunderna för den svenska skogspolitiken och ett referat av direktiven för den Norupska utredningen.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag lar för givet, att Kungl. Maj:t kommer att tillhandahålla *alla* de handlingar, som äro erforderliga för verkställandet av denna utredning.

Herr STEN: Herr talman! Men för oss hade det ju varit av något större värde, om vi hade fått del av dessa handlingar före den 5 december i år i stället för efter den 11 januari nästa år.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 49, med anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

**Anslag till stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m.**

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 50, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 19 oktober 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 219, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Vid statsrådsprotokollet hade såsom bilaga fogats ett inom jordbruksdepartementet upprättat förslag till kungörelse om stödlån till jordbrukare som lidit skada genom svartrost m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

motionen I: 515 av herr *Lars Andersson*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta, att stödlån jämväl skulle kunna utgå till de jordbrukare, vilkas skörd år 1951 blivit väsentligt nedsatt genom regn- och översvämnings-skador, ävensom

de likalydande motionerna I: 522 av herrar *Ohlon* och *Lindblom* samt II: 664 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställts, dels att riksdagen måtte med ändring av Kungl. Maj:ts förslag samt i överensstämmelse med vad i motionerna anförts besluta om grunder för avskrivningslån åt jordbrukare, som drabbats av förluster genom svartrostangrepp å vete 1951, dels att till Avskrivningslån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 måtte anvisas ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor, dels ock att riksdagen måtte uppdraga åt

Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tilllämpningsföreskrifter i ämnet.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och motionen I: 515 samt med avslag å motionerna I: 522 och II: 664, till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johnsson* i Kastanjegården, *Antby* och *Ahlsten*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 515 samt I: 522 och II: 664, till Stödlån till jordbrukare å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

I reservationen hade föreslagits, att de av Kungl. Maj:t förordade bestämmelserna, såvitt avsåge stödlån för svartrostskador, skulle kompletteras med ett stadgande av innebörd, att i de fall, där skördeminskningen motsvarade större skada än 50 procent av normal skörd, så stor del av lånebeloppet, som motsvarade skillnaden mellan det verkliga skördeutfallet och 50 procent av normal skörd, finge utgå som avskrivningsdel av lånet. Avskrivningsdelen borde amorteras med en tredjedel om året med början år 1953. Härvid skulle iakttagas, att amorteringsbeloppet finge avskrivs, därest låntagaren vid amorteringstillfället styrkte, att han under sistförflutna skördeår odlat vete i minst samma omfattning som odlades å egendomen 1951. Vidare borde den ändringen vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag, att förräntningen av stödlån för svartrostskador skulle ske efter 3,5 procent om året i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 4 procent. I fråga om årets skörde-skador till följd av regn, översvämning eller storm hade reservanternas

**Anslag till stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m.**

däremot tillstyrkt att stödlån skulle kunna utgå med tillämpning av de regler, som förordats i propositionen, dock att även i dessa fall räntesatsen borde fastställas till 3,5 procent i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 4 procent.

Herr NILSSON, ALFRED: Herr talman! Under årens lopp ha då och då inträffat nästan rena naturkatastrofer, och statsmakterna ha ansett sig böra ingripa för att i någon mån ekonomiskt hjälpa de människor som råkat ut för dessa katastrofer. Jag nämner Surtekatastrofen, översvämningar inom vissa jordbruksområden, vissa stormskador på oljeväxter och nu senast i höst det mycket svåra angreppet av svartrosten på vete.

Även i detta sista fall har jordbruksministern framlagt ett förslag om ekonomisk hjälp, ett förslag som jag tycker är ganska anmärkningsvärt. Förslaget innebär att det skall läggas upp en fond på 20 miljoner kronor, ur vilken vederbörande efter ansökan skulle kunna få ett lån mot 4 procents ränta för att täcka en viss del av den förlust han gjort.

Det har väl ändå inte gått så långt, att inte jordbrukarna skola få låna, såvida det inte finns en fond att låna ur? De ha väl ännu möjlighet, skulle jag tro, att, såsom de gjort förr, gå till sparbanker och andra inrättningar och låna. Och då är det ju inte mycket bevänt med detta förslag. Det finns andra som förmena att man i detta fall, liksom man gjort när det gällt andra naturkatastrofer, borde hjälpa vederbörande genom att bevilja räntefria lån.

Hur kommer nu jordbruksministern fram till sitt resonemang? I jordbruksutskottets utlåtande finns det några rader, som jag tycker det kan vara av intresse att få till kammarrens protokoll. Först lämnas en redogörelse för vad jordbruksnämnden sagt i ärendet, och det heter där: »Med hänsyn till svartrostangreppens svårighetsgrad och abnorma karaktär anser jordbruksnämnden det rimligt, att åtgärder från statens sida skola vidtagas för att ge de odlare, som genom angreppen försatts i en allvarlig ekono-

misk situation, möjlighet att genom tillfällig kredithjälp övervinna sina ekonomiska bekymmer.» Ja, jag har visserligen hört talas om den där frun, som sade till sin man: »Vi ta ett lån och betala alla våra skulder» — de hade nämligen en massa småskulder utspridda på olika håll. Inte blevo de av med skulderna genom detta lån, om de också sluppo vissa bekymmer — det är klart. Här skulle en jordbrukare få ett lån, på vilket han skulle betala 4 procents ränta. Enligt jordbruksnämndens mening skulle han därmed övervinna sina ekonomiska bekymmer. Jag tycker inte han gör det.

Jordbruksnämnden anser att samma regler borde tillämpas i förevarande fall som beträffande stödlånen med anledning av översvämningar och regnskador. 3 000 kronor skulle alltså vara räntefria — det är ju alltid något — men så skriver nämnden längre ned: »Med hänsyn till att svartrostangreppen i vissa fall äro mycket svårartade och särskilt kännbart drabba odlare, vilkas jordbruk i hög grad är inriktat på brödsädsodling — en driftform som på senare tid uppmuntrats av myndigheterna — synes det emellertid rimligt, att maximibeloppet för stödlånen höjes till 10 000 kronor. I detta sammanhang kan nämnas, att från sydöstra Skåne rapporterats hektarskördar ned till 400 kilogram mot normalt omkring 3 000 kilogram.» Det är alldeles riktigt. Jag vet folk som fått endast 200 kilogram per hektar, och vi förstå vad det vill säga, om man, som fallet är med många, haft både 50 och 60 tunnland höst- och vårvete. Jordbruksnämnden anser att på belopp överskjutande de 3 000 kronorna skulle ränta utgå efter 4 procent. Nu vill jag i detta sammanhang förutskicka, att jag sedan många år inte odlat höst- eller vårvete, utan råg, därför att det passar min växtföljd bättre. Jag står således inte här och pratar för att jag själv skulle få någon vinst, utan det är helt enkelt därför att när man reser i bygderna och ser vilka katastrofer som inträffat, gör det en ont, och man tycker att den ena liksom den andra är berättigad att få rimlig hjälp, särskilt som det är riktigt såsom jordbruksnäm-

### Anslag till stödlån i anledning av svartröstskador på vete m. m.

den sagt, att det är många som gått ifrån odling av vintersäd, till stort förfång för landet, då vi nu få importera vete till 60 kronor per 100 kilogram.

Departementschefen säger i propositionen: »Härjämte är det emellertid enligt min mening nödvändigt att det allmänna skall vidtaga åtgärder för att hindra att de jordbrukare, som genom svartröstskadorna fått vidkännas mera betydande förluster, skola råka i ekonomiska svårigheter på grund därav.» Hans resonemang är ju riktigt, när han säger att det behövs hjälp. Han fortsätter: »Den situation som nu föreligger avviker emellertid från den, som ledde till införandet av bestämmelser om stödlån med anledning av regnskadorna hösten 1950, bland annat så till vida, att skadorna på grund av svartröstangreppen ofta torde uppgå till väsentligt större belopp för de enskilda odlarna.» Ja, då tycker man att det vore ännu större skäl att hjälpa dessa odlare, som lidit förluster på grund av svartrösten. Men längre ned säger han: »Den av jordbruksnämnden föreslagna lösningen, enligt vilken lånen skulle vara räntefria upp till ett lånebelopp av 3 000 kronor men löpa med ränta för överskjutande del av lånet, synes i detta fall ej heller ändamålsenlig. Med utgångspunkt från att lånen endast böra ha till syfte att avhjälpa föreliggande kreditsvårigheter förordar jag därför att lånen i sin helhet skola löpa med ränta.» Det verkar nästan — »tablå» — måste jag säga.

Vad vilja nu reservanterna? Jo, de ha förmenat att stödlån borde utgå, som skulle amorteras på tre år och löpa med 3,5 procents ränta. Avskrivning av kapitalet skulle få ske med en tredjedel om året, under förutsättning att låntagaren odlar lika stor areal höst- eller vårvete som han odlat år 1951. Han skulle då kunna få 50 procent av förlusten täckt. Nog tycker man att det är en rimlig be-  
gäran.

Men då säga departementschefen och utskottet att denna förlust i stället skall räknas in i den allmänna jordbrukskalkylen. Detta inkomstbortfall skulle således räknas jordbrukarna i gemen till godo. Men det bör väl inte vara så, att de

som inte lidit någon som helst förlust — jag och andra — skola ha en vinst på den förlust som odlarna av höst- och vårvete gjort. Det tycker jag är så orimligt att det inte liknar någonting.

Utskottet skriver: »Med anledning härav vill utskottet framhålla, att frågan huruvida och i vad mån åtgärder erfordras i syfte att stimulera veteodlingen närmast torde böra upptagas till prövning i samband med förhandlingarna om prissättningen på jordbrukets produkter. Ett bifall till motionärernas förslag skulle i viss mån vara ägnat att föregripa en sådan prövning. Utskottet anser vidare, att den i motionerna förordade låneformen torde medföra ett omständligt och kostnadskrävande kontrollsystem. Med hänsyn härtill finner utskottet övervägande skäl tala till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, som synes innebära en mera ändamålsenlig utformning av ifrågavarande stödverksamhet.» Ja, är det då orimligt att man tillförsäkrar de jordbrukare, som till landets gagn odla dessa sädessorter, trots att de kunna riskera att det blir svartröst igen, möjligheten att få en tredjedel av lånet avskrivet? För min del är jag mycket förvånad över jordbrukarna i jordbruksutskottet, som kunnat se denna fråga på ett annat sätt. Detta, att förlusten skall räknas in i jordbrukskalkylen, leder som sagt till att den, som inte lidit någon förlust, får en vinst på bekostnad av de andra som förlorat. Jag är förvånad över detta ståndpunktstagande.

Jag skall inte på grund av att det är så sent fortsätta längre. Jag vill bara säga att man i en situation som denna inte får handla på det sätt som här föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet. Stormskador på oljeväxter o. s. v. kan man ju förvänta varje år, men sådana svartröstangrepp som i år ha mig veterligt aldrig förekommit tidigare, och jag hoppas det skall dröja länge till nästa gång. Det hade varit rimligt och riktigt att lämna en verklig hjälp åt dessa odlare, som lojalt hållit på med en odling, som är av mycket stor betydelse för vårt land. Det kan annars hända att de tröttna därpå. Den hjälp, som här

**Anslag till stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m.**

föreslås, är enligt min mening detsamma som plus minus noll.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservanternas förslag i förevarande ärende.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag undrar, om inte herr Nilsson i Steneberg här blandat ihop två saker. Meningen med Kungl. Maj:ts förslag var ju inte att genom detta anslag bereda någon ersättning åt vederbörande jordbrukare för den skada, som de eventuellt lidit på grund av svartrostens härjningar, utan meningen var att bereda kreditmöjligheter för dessa jordbrukare. Det är ju två skilda saker, herr Nilsson.

Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att ett belopp av 20 miljoner kronor skulle ställas till förfogande för att därav skulle utlämnas lån till de jordbrukare, som ha lidit skada och som behöva pengar i anledning därav. I motionerna däremot har yrkats, att lånen skulle få karaktären av avskrivningslån. Jag vill fästa uppmärksamheten på att yrkandena i motionerna och i reservationen inte sammanfalla. Det skall jag be herr Nilsson observera. Nu hörde jag inte, om herr Nilsson yrkade bifall till motionerna eller till reservationen, men det är, som sagt, där fråga om två skilda yrkanden.

Ett bifall från riksdagens sida till antingen motionerna eller reservationen skulle innebära ett ganska vidlyftigt kontrollsystem, när det gäller att tillmötesgå de jordbrukare, som vilja utnyttja lånemöjligheterna. Utskottet har inte ansett sig kunna förorda ett så vidlyftigt system. Jag tror att det för närvarande nog är klokast att kammaren följer utskottet.

Vad jordbruksnämnden anfört tycker jag mera talar till förmån för den kungl. propositionen än motsatsen, ehuru herr Nilsson ville göra gällande att jordbruksnämnden haft en annan uppfattning än Kungl. Maj:t.

Jag skall inte nu bemöta allt vad herr Nilsson anförde gentemot utskottet och gentemot den kungl. propositionen —

då statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande i kammaren, är det väl han själv som får ta stöten därvidlag. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Tjällgrens anförande.

Herr Tjällgren gjorde gällande att herr Nilsson i Steneberg hade blandat samman två ting, å ena sidan frågan om stödåtgärder och å andra sidan frågan om kreditmöjligheter för de jordbrukare, som drabbats av svartrostskador. Detta var ett i hög grad anmärkningsvärt yttrande av jordbruksutskottets ärade ordförande, ty det måste ju i anslutning till den skrivning, som förekommer både i propositionen och i utskottets utlåtande, innebära att skadeersättning för svartrostens härjningar skall ske via jordbrukskalkylen, vilket i sin tur kommer att betyda att jordbrukare, som inte lidit någon som helst skada, skulle få en extra vinning därför att andra lidit förfång av denna olyckshändelse. Detta utgör ett nytt vittnesbörd om hur alltmera underlig jordbrukskalkylen kommer att te sig. Man behandlar här hela jordbruket såsom en enhet, och man tar hänsyn till skador, som inträffat i en viss landsända, och så applicerar man dessa på hela jordbruket. Det var mycket värdefullt att få denna upplysning från jordbruksutskottets värderade ordförande.

Herr Tjällgren nämnde vidare att jordbruksnämndens uttalande stod närmare propositionen än reservationen. Ja, det vill jag inte tvista om, men jag vill påpeka att i varje fall den kungl. propositionen är mera avvisande gentemot jordbrukarna än vad jordbruksnämnden varit. Jordbruksnämnden har tagit en medelväg mellan de motsatta ståndpunkterna.

Det är här inte bara fråga om att ge en lindring åt hårt drabbade medborgare, utan det är också fråga om ett riksintresse, ty det har ju visat sig att

**Anslag till stödlån i anledning av svartrostskador på vete m. m.**

på grund av svartrostskadorna den odlade vetearealen i höst högst betydligt minskat. När man vet vad spannmålen kostar på världsmarknaden, är det klart att denna minskade veteodling innebär en nationalekonomisk förlust. För att nu inte tala om att det med tanke på de utrikespolitiskt ovissa tider, i vilka vi befinna oss, är angeläget att vi få största möjliga sädesodling i detta land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

*dels* till riksdagens skrivelse, nr 368, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksbanken med suppleant;

*dels ock* till riksdagens förordnanden: nr 350, för herr Mats Herman Lemne att vara fullmäktig i riksbanken; och nr 351, för herr Ragnar Sundén att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 369, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 34 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes sammansatta konstitutions- och bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till fullmäktige i riksgäldskontoret i anledning av fullmäktiges framställning om snabbare publicering av riksdagens protokoll.

Anmäldes en av herr *Velander* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 537, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 juni 1951 (nr 388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Motionen hänvisades till bankoutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 4.50 eftermiddagen.

In fidem  
*G. H. Berggren.*